

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

اخلاق حرفه‌ای

(اجرای آزمایشی)

کلیه رشته‌ها

شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش

پایه دوازدهم دوره دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

اخلاق حرفه‌ای (اجرای آزمایشی) - ۲۱۲۱۱۲

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش

فرشته زینی‌وند نژاد، حسن ضیغمی، اردشیر منصوری، محمد شاهی، عبدالله عابدی‌فر،

محمد دلبری و فریبا اصغری (اعضای شورای برنامه‌ریزی)

خسرو باقری نوع‌پرست (مؤلف)

اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

احمد رضا امینی (مدیر امور فنی چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری) - مریم کیوان (طراح

جلد) - شهرزاد قنبری (صفحه‌آرا) - فاطمه باقری مهر، سید کیوان حسینی، حسین

قاسم پور اقدم، فاطمه پزشکی و زهرا لونی (امور آماده‌سازی)

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج -

خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی:

۱۳۹-۳۷۵۱۵

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

چاپ اول ۱۴۰۵

نام کتاب:

پدیدآورنده:

مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:

شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:

مدیریت آماده‌سازی هنری:

شناسه افزوده آماده‌سازی:

نشانی سازمان:

ناشر:

چاپخانه:

سال انتشار و نوبت چاپ:

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

اگر یک ملتی نخواهد آسیب ببیند باید این ملت اولاً باهم متحد باشد و ثانیاً در هر کاری که اشتغال دارد آن را خوب انجام بدهد. امروز کشور محتاج به کار است. باید کار کنیم تا خودکفا باشیم، بلکه ان شاءالله صادرات هم داشته باشیم. شما برادرها الآن عبادتتان این است که کار بکنید. این عبادت است.
امام خمینی قُدّس سرُّه

پودمان اول: اخلاق چیست و چرا اخلاقی باشیم؟	۱
واحد یادگیری ۱: اخلاق چیست؟	۲
واحد یادگیری ۲: چرا اخلاقی باشیم؟	۱۳
پودمان دوم: صداقت	۲۵
واحد یادگیری ۱: صداقت با خود	۲۶
واحد یادگیری ۲: صداقت با دیگران	۴۱
پودمان سوم: مسئولیت پذیری و پاسخگویی	۵۵
واحد یادگیری ۱: مسئولیت درونی	۵۶
واحد یادگیری ۲: مسئولیت بیرونی	۶۹
پودمان چهارم: امانت داری	۸۱
واحد یادگیری ۱: امانت داری در سرمایه های زندگی	۸۲
واحد یادگیری ۲: امانت داری در روابط حرفه ای	۹۳
پودمان پنجم: اخلاق حرفه ای در شرایط دشوار	۱۰۷
واحد یادگیری ۱: وقتی بی اخلاقی عادی می شود	۱۰۸
واحد یادگیری ۲: وقتی اخلاقی بودن دشوار می شود	۱۱۸
منابع	۱۲۹

کتاب اخلاق حرفه ای پایه دوازدهم شاخه فنی و حرفه ای و کاردانش در سال ۱۴۰۴ توسط دفتر برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی فنی و حرفه ای و کاردانش ارزشیابی شد و این کتاب براساس نتایج آن به صورت نونگاشت تألیف شد.

در راستای تحقق اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران و نیازهای متغیر دنیای کار و مشاغل، برنامه درسی درس اخلاق حرفه‌ای شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش و براساس آن محتوای آموزشی تألیف شد. کتاب حاضر از مجموعه کتاب‌های شایستگی‌های پایه است که برای سال دوازدهم تدوین و تألیف شده است. این کتاب دارای ۵ پودمان بوده که هر پودمان از دو واحد یادگیری تشکیل شده است. همچنین ارزشیابی مبتنی بر شایستگی از ویژگی‌های این کتاب است که در پایان هر پودمان معیار ارزشیابی آورده شده است. هنرآموزان گرامی می‌بایست برای هر پودمان یک نمره در سامانه ثبت نمرات برای هر هنرجو ثبت کنند. این کتاب جزئی از بسته آموزشی تدارک دیده شده برای هنرجویان است که لازم است از سایر اجزای بسته آموزشی مانند کتاب همراه هنرجو و فیلم آموزشی در فرایند یادگیری استفاده شود. کتاب همراه هنرجو در هنگام یادگیری، ارزشیابی و انجام کار واقعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. شما می‌توانید برای آشنایی بیشتر با اجزای بسته یادگیری، روش‌های تدریس کتاب، شیوه ارزشیابی مبتنی بر شایستگی، مشکلات رایج در یادگیری محتوای کتاب، بودجه‌بندی زمانی، نکات آموزشی شایستگی‌های غیرفنی، آموزش ایمنی و بهداشت و دریافت راهنما و پاسخ فعالیت‌های یادگیری و تمرین‌ها به کتاب راهنمای معلم این درس مراجعه کنید. لازم به یادآوری است، کارنامه صادر شده در سال تحصیلی بر اساس نمره ۵ پودمان بوده است و در هنگام آموزش و سنجش و ارزشیابی پودمان‌ها و شایستگی‌ها، می‌بایست به استاندارد ارزشیابی پیشرفت تحصیلی منتشر شده توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مراجعه شود. کتاب شامل پودمان‌های زیر است:

پودمان اول: به اخلاق و چپستی آن پرداخته است. این پودمان دارای دو واحد یادگیری «اخلاق چیست و چرا اخلاقی باشیم» می‌پردازد.

پودمان دوم: به مفاهیم صداقت و راستی پرداخته که شامل دو واحد یادگیری «صداقت با خود و صداقت با دیگران» است.

پودمان سوم: به مفاهیم مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی پرداخته که در واحد یادگیری اول مسئولیت درونی و در واحد یادگیری دوم مسئولیت بیرونی ارائه می‌شود.

پودمان چهارم: به درست‌کاری و امانت‌داری پرداخته که شامل دو واحد یادگیری «امانت‌داری در سرمایه‌های زندگی و امانت‌داری در روابط حرفه‌ای» است.

پودمان پنجم: به اخلاق حرفه‌ای در شرایط دشوار می‌پردازد. این پودمان نیز در دو واحد یادگیری ارائه شده است که در واحد یادگیری اول به عادی شدن بی‌اخلاقی و در واحد یادگیری دوم به دشوار بودن اخلاقی بودن پرداخته است.

امید است که با تلاش و کوشش شما همکاران گرامی اهداف پیش‌بینی شده برای این درس محقق شود.

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

شرایط در حال تغییر دنیای کار در مشاغل گوناگون، توسعه فناوری‌ها و تحقق توسعه پایدار، ما را بر آن داشت تا برنامه‌های درسی و محتوای کتاب‌های درسی را در ادامه تغییرات پایه‌های قبلی براساس نیاز کشور و مطابق با رویکرد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران در نظام جدید آموزشی بازطراحی و تألیف کنیم. مهم‌ترین تغییر در کتاب‌ها، آموزش و ارزشیابی مبتنی بر شایستگی است. شایستگی یعنی اینکه فرد بتواند یک کار واقعی را به‌درستی و طبق استاندارد آن انجام دهد. توانایی شامل دانش، مهارت و نگرش می‌شود. در شاخه فنی و حرفه‌ای و کار دانش چهار دسته شایستگی در نظر گرفته شده است:

- ۱ شایستگی‌های فنی برای جذب در بازار کار
- ۲ شایستگی‌های غیرفنی برای پیشرفت و موفقیت در آینده
- ۳ شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات
- ۴ شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر مانند کسب اطلاعات از منابع دیگر

در کنار یادگیری و کسب شایستگی‌های فنی، یادگیری و کسب شایستگی‌های غیرفنی نیز مهم و ضروری هستند. چنانچه فردی انبوهی از مهارت‌های فنی را آموزش دیده باشد، ولی نتواند ارتباط مؤثری با مشتریان خود برقرار کند، در کار خود موفق نیست و نمی‌تواند امرار معاش کند. بنابراین، اگر شایستگی‌های غیرفنی بر شایستگی‌های فنی تقدم نداشته باشد، حداقل از جایگاه و اهمیتی هم‌تراز با آنها برخوردار است. در برنامه‌های درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، شایستگی‌های غیرفنی مورد نیاز دنیای کار، یکی از چهار شایستگی کلان حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری است. در برنامه درسی شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش، شایستگی‌های غیرفنی به صورت درس‌های مستقل تدوین شده‌اند که عبارت است از الزامات محیط کار، کاربرد فناوری‌های نوین، مدیریت تولید، کارگاه نوآوری و کارآفرینی و اخلاق حرفه‌ای هستند.

بر این اساس دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش مبتنی بر اسناد بالادستی و با مشارکت متخصصان برنامه‌ریزی درسی فنی و حرفه‌ای و خبرگان دنیای کار مجموعه اسناد را تدوین نموده‌اند که مرجع اصلی و راهنمای تألیف کتاب‌های درسی هر رشته است. این درس به‌عنوان یکی از درس‌های شایستگی‌های غیرفنی برای موفقیت آینده شغلی و حرفه‌ای شما ضروری است. هنرجویان عزیز سعی نمایید؛ تمام شایستگی‌های آموزش داده شده در این کتاب را کسب و در فرایند ارزشیابی به اثبات رسانید.

کتاب درسی اخلاق حرفه‌ای شاخه فنی و حرفه‌ای و کار دانش مبتنی بر شایستگی تألیف شده است. این کتاب شامل پنج پودمان بوده و هر پودمان دارای دو واحد یادگیری است و هر واحد یادگیری از ۳ تا ۶ مرحله کاری تشکیل شده است. شما هنرجویان عزیز پس از یادگیری هر پودمان می‌توانید شایستگی‌های مربوط به آن را کسب نمایید. شرط لازم برای کسب شایستگی در هر پودمان، کسب شایستگی در هر دو واحد یادگیری آن پودمان است. در صورت احراز نشدن شایستگی در یک یا هر دو واحد یادگیری پس از ارزشیابی اول، فرصت جبران و ارزشیابی دوباره تا پایان سال تحصیلی وجود دارد. ارزشیابی هر واحد یادگیری نیز از دو بخش نمره مستمر و نمره شایستگی تشکیل شده است و شرط لازم برای محاسبه این دو بخش، کسب شایستگی در بخش شایستگی‌های غیرفنی است.

همچنین علاوه بر کتاب درسی امکان استفاده از سایر اجزای بسته آموزشی که طراحی و تألیف شده است، وجود دارد. یکی از این اجزای بسته آموزشی کتاب همراه هنرجو است که برای انجام فعالیت‌های موجود در کتاب درسی باید استفاده نمایید. کتاب همراه خود را می‌توانید هنگام آزمون و فرایند ارزشیابی نیز همراه داشته باشید. سایر اجزای بسته آموزشی دیگری نیز برای شما در نظر گرفته شده است که با مراجعه به وبگاه رشته خود با نشانی tvoccd.oerp.ir می‌توانید از عناوین آن مطلع شوید.

امیدواریم با تلاش و کوشش شما هنرجویان عزیز و هدایت هنرآموزان گرامی، گام‌های مؤثری در راستای سربلندی و استقلال کشور و پیشرفت اجتماعی و اقتصادی و تربیت مؤثری شایسته جوانان برومند میهن اسلامی برداشته شود.

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش

پودمان اول

اخلاق چیست و چرا اخلاقی باشیم؟

اخلاق، قطب‌نمای انتخاب‌های درست در زندگی و کار است.

واحد یادگیری ۱: اخلاق چیست؟

آیا می‌دانید

- ۱ اخلاق چیست و چه تفاوتی با عادت یا قانون دارد؟
- ۲ چرا برخی رفتارها منظم و برخی دیگر آشفته و ناپسند تلقی می‌شوند؟
- ۳ رابطه میان قانون و اخلاق چیست؟
- ۴ حرفه به چه معناست و چه ارتباطی با اخلاق دارد؟

در زندگی فردی و اجتماعی، انسان همواره با موقعیت‌هایی روبه‌رو می‌شود که در آن باید میان درست و نادرست، مناسب و نامناسب یا خوب و بد انتخاب کند. این انتخاب‌ها بر رفتار، روابط و حتی موفقیت او در محیط‌های آموزشی و کاری اثر می‌گذارند. این واحد یادگیری به ما کمک می‌کند تا با مفهوم اخلاق، نظم خاص رفتار اخلاقی، رابطه قانون و اخلاق و همچنین معنای حرفه و اخلاق حرفه‌ای آشنا شویم. شناخت این مفاهیم، نخستین گام برای درک اخلاق حرفه‌ای و عمل براساس ارزش‌های درست در محیط زندگی و کار است.

استاندارد عملکرد

تحلیل ضرورت رعایت اخلاق حرفه‌ای در زندگی فردی و اجتماعی برابر موقعیت‌های شبیه‌سازی شده.

تأمل در یک موقعیت

در کارگاه نقشه‌کشی هنرستان، معلم چند خط‌کش حرفه‌ای روی میز گذاشته بود. بعد از پایان کلاس، علی متوجه شد که یکی از خط‌کش‌ها داخل کیفش مانده است. کسی هم ندیده بود. دوستش گفت: «نگهش‌دار! معلم که نمی‌فهمد.» علی لحظه‌ای فکر کرد، خط‌کش را برداشت و به اتاق معلم برد. معلم با لبخند گفت: «ممنون که آن را برگرداندی. اما می‌خواهم بپرسم که چطور شد که آن را برگرداندی؟ من که نمی‌دانستم پیش شماست.» علی پاسخ داد: «درست است؛ اما خودم که می‌دانستم.» معلم گفت: «آفرین! کار تو اخلاقی است. اخلاق فقط انجام کار درست جلوی دیگران نیست؛ بلکه وقتی است که کسی ما را نمی‌بیند.»

گفت‌وگو کنید

- در کارگاه‌های هنرستانی، چه موقعیت‌هایی شبیه موقعیت علی ممکن است پیش بیاید؟
- چرا معلم، اخلاق را آن گونه تعریف کرد؟
- اگر علی خط‌کش را برای خود برمی‌داشت، چه پیامدهایی ممکن بود رخ دهد؟
- آیا اخلاقی بودن همیشه آسان است؟ چرا؟

رفتار آشفته و رفتار منظم

رفتار انسان‌ها ممکن است دو شکل داشته باشد: آشفته یا منظم. برای درک تفاوت آنها لازم است به ویژگی‌های هریک از آنها توجه کنیم. هنگامی که رفتار انسان، الگوی مشخصی نداشته باشد، رفتار آشفته نامیده می‌شود.

مثال

کسی که از سردرد کلافه شده، ممکن است رفتارهای آشفته نشان دهد. او یک لحظه سرش را در دستانش می‌فشارد، لحظه دیگر، برمی‌خیزد و قدم می‌زند و لحظه‌ای دیگر، دراز می‌کشد و به همین ترتیب، رفتارهای مشابه نشان می‌دهد.

هنگامی که رفتار انسان، الگوی مشخصی داشته باشد، رفتار منظم نامیده می‌شود. رفتار منظم، شکل‌های مختلفی دارد. دست کم از چهار نوع رفتار منظم می‌توان سخن گفت: رفتار غریزی، رفتار قانونی، رفتار مطابق آداب و رفتار اخلاقی.

رفتار منظم غریزی

بسیاری از رفتارهای غریزی یا مادرزادی ما الگوی مشخصی دارند و منظم محسوب می‌شوند.

مثال

ما به طور پیوسته پلک می‌زنیم و این برای آن است که چشم‌ها خشک نشوند. همچنین، هنگامی که خسته می‌شویم، نیاز به استراحت داریم و با استراحت، نیروی تازه‌ای به دست می‌آوریم؛ همچنان که وقتی گرسنه می‌شویم، نیاز به غذا داریم و با صرف غذا گرسنگی ما برطرف می‌شود.

رفتار منظم قانونی

قانون‌های اجتماعی، رفتارهای انسان را تحت الگوی خاصی قرار می‌دهند و آن را منظم می‌کنند.

مثال

همه رانندگان و حتی سرنشینان ماشین او، باید کمربند ایمنی را ببندند. همچنین، همه رانندگان باید در برابر چراغ قرمز متوقف شوند و با اجازه چراغ سبز حرکت کنند.

■ رفتار منظم مطابق آداب

در زندگی اجتماعی انسان‌ها برخی از رفتارها به صورت آداب و رسوم، شکل منظمی به خود می‌گیرند.

مثال

در بعضی از جوامع به هنگام عزاداری لباس سفید می‌پوشند و در جوامع دیگری، لباس سیاه به تن می‌کنند. همچنین، در برخی از روستاها، یک فرد هر بار که وارد اتاق می‌شود، سلام می‌کند و این رفتار ممکن است در طی نیم‌ساعت چندین بار انجام شود.

■ رفتار منظم اخلاقی

رفتارهای اخلاقی نیز الگوی مشخصی دارند و منظم محسوب می‌شوند اما عامل نظم‌دهنده به رفتارهای اخلاقی، ارزش‌های مثبت مانند عدالت و انصاف است (شکل ۱).

مثال

هرگاه امانتی به یک فرد اخلاقی سپرده شود، او امانت را صحیح و سالم به صاحب آن باز می‌گرداند. همچنین، هرگاه یک فرد اخلاقی در رابطه با دیگران با مسائل خصوصی آنها مواجه شود، در این مسائل ورود نمی‌کند زیرا باور دارد که در مسائل خصوصی دیگران نباید وارد شد.

شکل ۱- رفتار اخلاقی رفتاری نظم‌یافته براساس ارزش‌های مثبت است.

مشخص کنید که هریک از موارد زیر ناشی از چه نوع از رفتارهای منظم است و چند نمونه دیگر اضافه کنید:

رفتار منظم	بهره	قانون	آداب و رسوم	اخلاق
کشیدن دست در تماس با جسم داغ				
پذیرایی از مهمان در فرهنگ ایرانی				
پرداخت مالیات توسط افراد و شرکتها				
امانت داری نسبت به ابزار یا اموال کارگاه				
احترام گذاشتن به بزرگ ترها				
ترس از صدای انفجار				
انجام درست کار حتی بدون حضور ناظر				
راست گویی در محیط کار				
دست دادن یا احوال پرسى رسمى هنگام ملاقات			✓	
کمک به همکار یا همکلاسی بدون انتظار پاداش				
رعایت قوانین ایمنی در محیط کار (استفاده از دستکش یا لباس کار)				
استفاده از کلاه ایمنی در کارگاه یا موتور سواری				

افراد کلاس، با توجه به تصویر روبه‌رو، در مورد این پرسش با هم گفت‌وگو می‌کنند:

«آیا حیوانات رفتار اخلاقی دارند؟»
آیا در این تصویر، شاهد رفتاری اخلاقی هستیم؟

قانون و اخلاق

«ممکن است حقیقت داشته باشد که قانون نمی‌تواند قلب‌ها را دگرگون کند، اما می‌تواند افراد فاقد قلب را محدود کند.»
مارتین لوتر کینگ

قانون چند ویژگی دارد (شکل ۲):

- برای منظم کردن زندگی اجتماعی لازم است.
- مانع از تجاوز به حقوق دیگران و آسیب به محیط زیست می‌شود.
- پشتوانه قدرت دولتی را دارد تا قابل اجرا باشد.
- از بیرون افراد را تحت کنترل قرار می‌دهد.
- برای همه افراد جامعه، صرف‌نظر از سلیقه و خواست شخصی آنان، الزام‌آور است.
- معمولاً حداقل رفتار قابل قبول را تعیین می‌کند، نه بالاترین سطح رفتار اخلاقی را.
- تخلف از آن می‌تواند پیامدهایی مانند جریمه، محرومیت یا مجازات داشته باشد.
- قانون بیشتر بر رفتار آشکار و قابل تشخیص تمرکز دارد، درحالی‌که اخلاق به نیت، وجدان و انگیزه فرد نیز توجه می‌کند.

شکل ۲- قانون یک مهارکننده بیرونی است.

اخلاق چند ویژگی دارد:

- برای **منظم کردن** زندگی فردی و اجتماعی لازم است.
- مانع از نقض حقوق خود و دیگران و نیز آسیب به محیط زیست می‌شود.
- پشتوانه‌ای برای **نیروی وجدان** است و می‌تواند به تحقق آن کمک کند.
- از **درون** افراد را دگرگون می‌کند.
- فرد اخلاقی دست به انتخاب می‌زند و **خوبی** را به **بدی** ترجیح می‌دهد (شکل ۳).

شکل ۳- اخلاق، انتخاب خوبی و ترجیح آن به بدی است.

■ رابطه قانون و اخلاق

- قانون و اخلاق هر دو برای تنظیم مناسب زندگی بشری لازم و ضروری‌اند.
- قانون از بیرون و اخلاق از درون مؤثر واقع می‌شود.
- قانون با ایجاد عادت‌های مناسب، یک زمینه‌ساز برای اخلاق است.
- قانون در شرایط عادی کارآمد است، اما اخلاق در شرایط بحرانی نیز مؤثر است.

پژوهش کنید

- دو مورد از ضعف کنترل پلیس در شرایط بحرانی در کشورها را بیابید که در یکی اصول اخلاقی در شرایط مذکور رعایت شده و در دیگری نقض شده و این دو وضعیت را در مقایسه با هم تحلیل کنید.
- آیا می‌توان گفت که در شرایط بحرانی، اثرگذاری اخلاق بیشتر از قانون است؟ دلایل را بررسی کنید.
- اگر قرار باشد که از دو عنصر قانون و اخلاق، تنها یکی را انتخاب کنیم، کدام ترجیح دارد؟ قانون بدون اخلاق یا اخلاق بدون قانون؟

حرفه و مفاهیم مرتبط با آن

برای کسانی که می‌خواهند حرفه‌ای را بیاموزند، لازم است درک درستی از حرفه داشته باشند. برای این منظور، مناسب است تفاوت میان سه مفهوم کار، شغل و حرفه را مورد توجه قرار دهند. در ادامه، به تعریف این مفاهیم می‌پردازیم تا تفاوت آنها مشخص شود.

■ **کار** دارای ویژگی‌های زیر است:

- یک فعالیت جدی است و از این جهت با تفریح متفاوت است.
- می‌تواند کاملاً فردی، گروهی یا اجتماعی باشد.

■ **شغل** کاری است که:

- می‌تواند موقتی یا دائمی باشد.
- به طور ضروری نیازمند مدرک تحصیلی یا مهارت پیشرفته نیست.
- ممکن است مورد علاقه فرد باشد یا نباشد و فقط برای گذران زندگی انجام شود.

■ **حرفه** کاری است که:

- فقط برای کسب درآمد نیست بلکه با هویت فرد و اعتبار اجتماعی او ارتباط دارد.
- اغلب برای بلندمدت انجام می‌شود.
- اغلب نیازمند مدرک تحصیلی یا مهارت خاصی است.

مفهوم کار عام است و شامل شغل و حرفه نیز می‌شود. بنابراین، هر شغل یا حرفه، کار نیز محسوب می‌شود اما هر کاری لزوماً شغل یا حرفه نیست.

تمرین

در جدول زیر، با توجه به عناوین، چند نمونه برای هریک از ستون‌های سه‌گانه ذکر کنید.

کار	شغل	حرفه

اخلاق حرفه‌ای

هنگامی که بخواهیم حرفه را از جهت اخلاقی مورد توجه قرار دهیم، بار دیگر شاهد آن خواهیم بود که اخلاق حرفه‌ای نیز با اخلاق شغلی و نظایر آن متفاوت است. برای مثال، آنچه تحت عنوان اخلاق کسب‌وکار نامیده می‌شود، با اخلاق حرفه‌ای تفاوت‌هایی دارد. در ادامه، به تحلیل این نکته می‌پردازیم.

■ اخلاق کسب‌وکار

اصول رفتاری و ارزشی است که کل فعالیت تجاری باید از آن پیروی کند؛ شامل رابطه شرکت با مشتریان، رقبا، کارکنان و جامعه.

– تمرکز بر: تصمیمات سازمانی، سیاست‌های اقتصادی، صداقت در تجارت، مسئولیت اجتماعی شرکت.

■ اخلاق حرفه‌ای

مربوط به رفتار فرد در حین انجام شغل یا حرفه خاص خود است؛ یعنی قواعدی که فرد حرفه‌ای باید در کارش رعایت کند (مانند پزشک، معلم، مهندس، حسابدار، مکانیک، جوشکار، خیاط و غیره). این شکل از اخلاق، پیچیده‌تر است زیرا در متن روابط متقابل‌تر انسان‌ها قرار دارد (شکل ۴).

– تمرکز بر: تعهد، مسئولیت فردی، حفظ اعتماد و رعایت استانداردهای تخصصی.

شکل ۴- ویژگی اخلاق حرفه‌ای؛ در متن روابط پیچیده انسانی و بسیار ضابطه‌مند

توجه

- اخلاق کسب‌وکار مفهوم عام‌تری از اخلاق حرفه‌ای است.
- اصول اخلاق کسب‌وکار شامل اخلاق حرفه‌ای هم می‌شود.

مثال:

- ۱ احترام به مشتری، یکی از اصول اخلاق کسب‌وکار است. این اصل باید توسط صاحبان حرفه نیز رعایت شود. یک جوشکار نیز باید به مشتری خود احترام بگذارد.
- ۲ یکی از اصول اخلاق حرفه‌ای این است که صاحب حرفه، مانند یک مهندس، باید آموزش لازم برای حرفه را دیده باشد یا مدرک لازم را اخذ کرده باشد. اما این اصول برای یک فروشنده عادی مطرح نیست.

در جدول زیر مشخص کنید که هر مورد به کدام یک از دو نوع اخلاق مربوط است.

کار	نوع	اخلاق کسب و کار	اخلاق حرفه‌ای
تعمیر درست و دقیق بدون پنهان کردن ایراد خودرو			
تعمیر درست و ایمن دستگاه توسط تکنسین ماشین آلات کشاورزی			
به کارگیری ابزار ایمنی فردی توسط کارگر مزرعه			
به کارگیری شیوه‌های اصولی برداشت محصول توسط باغبان			
تعیین قیمت منصفانه، استفاده از قطعات اصلی در کارگاه			
مسئولیت پذیری فنی			
انجام پروژه‌ها با صداقت در قرارداد، تحویل به موقع، تعیین قیمت منصفانه			
کپی نکردن آثار دیگران و احترام به حقوق مالکیت هنری			
شرکت نرم‌افزاری نباید کاربران را فریب دهد یا از داده‌ها سوءاستفاده کند.			
حفظ اطلاعات محرمانه کاربران و داده‌ها			
شرکت ساختمانی باید از پروژه‌های بدون مجوز یا خطرناک اجتناب کند.			
رعایت ایمنی کارگران و استفاده درست از مصالح			
تجارت عادلانه، پرداخت منصفانه به کارکنان، عدم تقلید غیرمجاز از نشان‌های تجاری			
دوخت دقیق، رعایت کیفیت و احترام به سلیقه مشتری			
فریب ندادن مصرف‌کننده توسط شرکت تولید بذور و بیان کیفیت واقعی بذور			
اعلام شفاف و منصفانه قیمت شیر یا گوشت توسط دامداری صنعتی			

ارزشیابی شایستگی اخلاق چیست؟

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی:
درس	چیستی و چرایی اخلاق	استاندارد عملکرد: تحلیل ضرورت رعایت اخلاق حرفه‌ای در زندگی فردی و اجتماعی برابر موقعیت‌های شبیه‌سازی شده
واحد یادگیری	اخلاق چیست	

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	تفکیک انواع رفتار	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ارائه راه حل برای کاهش اثر رفتار آشفته برابر نمونه طبقه‌بندی انواع رفتار منظم برابر موضوع ناتوانی در طبقه بندی رفتار	۳ ۲ ۱	
۲	تحلیل رابطه قانون و اخلاق		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین اثرگذاری اخلاق و قانون در برابر موقعیت مقایسه رفتار قانونی با رفتار اخلاقی برابر نمونه ناتوانی در تحلیل رابطه بین قانون و اخلاق	۳ ۲ ۱	
۳	تعیین جایگاه شغلی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	مقایسه بین ویژگی‌های شغل با حرفه برابر نمونه مقایسه بین ویژگی‌های کار با شغل برابر نمونه ناتوانی در تعیین جایگاه شغلی	۳ ۲ ۱	
۴	اخلاق کاربردی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین جایگاه اخلاق کسب و کار تعیین جایگاه اخلاق حرفه‌ای ناتوانی در تعیین جایگاه اخلاق کاربردی	۳ ۲ ۱	

۳	اهمیت به تشخیص و ترجیح رفتارهای اخلاقی و منظم در زندگی فردی و اجتماعی	شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:
۲	پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط‌زیست	توجه به مسائل ایمنی محیط‌های کاری متفاوت، اهمیت به تشخیص و ترجیح رفتارهای اخلاقی و منظم
۱	عدم رعایت مسائل ایمنی	در زندگی فردی و اجتماعی، پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط‌زیست، تعالی فردی

ارزشیابی شایستگی:	بلی ☐
	خیر ☐

توضیحات:

معیار شایستگی :

- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱، ۲ و ۴
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش
- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری

واحد یادگیری ۲: چرا اخلاقی باشیم؟

آیا می‌دانید

- ۱ چرا باید در زندگی، اخلاقی رفتار کنیم؟
- ۲ اخلاق چه نقشی در اعتماد میان مردم دارد؟
- ۳ رعایت حقوق دیگران چه تأثیری بر روابط اجتماعی دارد؟
- ۴ مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گو بودن چگونه به اخلاق مربوط می‌شود؟

اخلاق فقط مجموعه‌ای از باید‌ها و نبایدها نیست، بلکه راهی برای بهتر زندگی کردن در کنار دیگران است. در جامعه، هر فرد با دیگران در ارتباط است و این ارتباط زمانی سالم و سازنده خواهد بود که بر پایه صداقت، اعتماد، احترام به حقوق دیگران و مسئولیت‌پذیری باشد. واحد یادگیری «چرا اخلاقی باشیم؟» نشان می‌دهد که اخلاق چگونه در زندگی اجتماعی نقش دارد و چرا رعایت آن باعث استحکام روابط انسانی و حرفه‌ای می‌شود. این واحد به ما می‌آموزد که اخلاق، تنها یک فضیلت فردی نیست، بلکه عاملی مهم در اعتماد، همکاری و پاسخ‌گویی در جامعه است.

استاندارد عملکرد

تشخیص ضرورت رعایت اصول اخلاقی در زندگی فردی و اجتماعی (مانند رعایت حقوق دیگران) و همچنین پیامدهای رفتاری‌های غیراخلاقی برابر موقعیت‌های شبیه‌سازی شده.

فروشنده‌ای که سال‌ها با مشتریان خود صادقانه رفتار می‌کرد، به تدریج اعتماد بسیاری از آنان را جلب کرده بود. مشتریان می‌دانستند که اگر او می‌گفت کالایی درجه یک است، می‌توانند به حرفش اعتماد کنند. همین اعتماد باعث شده بود بسیاری از مشتریان همیشگی، او را به دوستان و آشنایان خود معرفی کنند. روزی یکی از مشتریان قدیمی برای خرید برنج درجه یک به مغازه او آمد. فروشنده سفارش را آماده کرد و هنگام تحویل، برای اطمینان، کیسه برنج را بررسی کرد. ناگهان متوجه شد که برنج داخل کیسه درجه سه است و اشتباهی به جای برنج درجه یک برای مشتری فرستاده شده است. لحظه‌ای مردد شد. می‌توانست اشتباه را به مشتری بگوید، برنج را پس بگیرد و برنج درجه یک تحویل دهد؛ اما در ذهنش گفت: «این مشتری سال‌هاست به من اعتماد دارد. اگر چیزی نگویم، احتمالاً متوجه تفاوت نمی‌شود. بالاخره یک بار است و سود بیشتری هم نصیب من می‌شود. تازه، اعتماد او هم سر جای خودش باقی می‌ماند». او برای لحظه‌ای احساس کرد که شاید پنهان کردن اشتباه، نه تنها به ضررش نیست، بلکه به حفظ رابطه‌اش با مشتری هم کمک می‌کند. اما اگر مشتری بعداً متوجه می‌شد که برنج درجه سه را به جای درجه یک دریافت کرده، آیا هنوز می‌توانست به فروشنده اعتماد کند؟ و مهم‌تر از آن، آیا فروشنده می‌توانست همچنان خودش را انسانی صادق بداند؟

- در کوتاه مدت، تصمیم این فروشنده چه نتیجه‌ای ممکن است داشته باشد؟
- در بلند مدت، تصمیم او چه نتیجه‌ای ممکن است داشته باشد؟
- اگر شما به جای او بودید، چه تصمیمی می‌گرفتید و دلیل شما برای چنین تصمیمی چه می‌توانست باشد؟

گفت و گو کنید

نقش اخلاق در زندگی اجتماعی

- زندگی اجتماعی افراد در کنارهم بدون وجود روابط اخلاقی غیرممکن است.
- اعتماد متقابل افراد به یکدیگر، یکی از جنبه‌های اخلاقی در روابط اجتماعی است.
- رعایت حقوق دیگران نیز یکی دیگر از جنبه‌های اخلاقی در روابط اجتماعی است.

الف) اعتماد متقابل و اخلاق

- آیا اگر اعتماد متقابل بین افراد یک جامعه نمی‌بود، توافق برای خرید و فروش و سایر شکل‌های معامله به صورت مناسب برای آنان وجود می‌داشت؟ (شکل ۵)
- آیا اعتماد به دیگری، نشانه ارزش قائل شدن و احترام به او نیست؟
- آیا اخلاق با ارزش‌ها سروکار ندارد؟
- پس آیا نمی‌توان نتیجه گرفت که ارزش قائل شدن و احترام به دیگری جنبه اخلاقی دارد؟
- اعتماد زمانی پایدار می‌ماند که افراد در رفتار خود درست‌کاری و مسئولیت‌پذیری نشان دهند.
- کسی که اعتماد دیگری را جلب می‌کند، در برابر او مسئولیت اخلاقی پیدا می‌کند که از این اعتماد سوءاستفاده نکند.
- سوءاستفاده از اعتماد، حتی اگر در برخی موارد از نظر قانونی قابل پیگیری نباشد، می‌تواند رفتاری غیراخلاقی باشد.
- بنابراین، اعتماد متقابل یکی از پایه‌های روابط اخلاقی و حرفه‌ای سالم است و حفظ آن نیازمند صداقت، انصاف و رعایت حقوق دیگران است.

شکل ۵- توافق ناشی از اعتماد متقابل

افراد کلاس در چند گروه به بررسی این سؤال می‌پردازند:
آیا اگر افراد یک جامعه به هم اعتماد نداشته باشند، می‌توانند در کنار هم زندگی کنند؟
اگر فکر می‌کنید که می‌توانند، چه دلایلی برای آن قابل ذکر است؟ اگر فکر می‌کنید که نمی‌توانند، چه دلایلی برای آن قابل ذکر است؟

ب) رعایت حقوق دیگران و اخلاق

اگر قرار باشد که افراد یک جامعه حقوق یکدیگر را رعایت نکنند، روابط اجتماعی دچار آشفته‌گی می‌شود (شکل ۶).

اگر نوبت افراد در صف رعایت نشود، کشمکش، پرخاشگری و حتی زدوخورد پیش خواهد آمد. اگر چنین شرایطی در عرصه‌های دیگر نیز برقرار باشد، زندگی اجتماعی مختل می‌شود.

شکل ۶- رعایت حقوق دیگران

احترام به حقوق دیگران، جنبه اخلاقی دارد زیرا به معنای ارزش قائل شدن برای حقوق دیگران است.

در شرایطی که برخی از افراد نوبت را رعایت نمی کنند، کدامیک از اقدام های زیر قابل قبول است و چه دلایلی برای آن می توان ذکر کرد:

- دیگران هم نباید نوبت را رعایت کنند و بی نوبت به دنبال رفع نیاز خود باشند.
- باید با کسانی که نوبت را رعایت نمی کنند صحبت کرد و ضرورت رعایت نوبت را برای آنها توضیح داد.
- بهتر است سکوت کنیم تا خودشان شرمندگی شوند.
- باید مأمور قانون را خبر کنیم تا رسیدگی کند.

نتیجه گیری

■ ضرورت اخلاق در زندگی اجتماعی

اگر روابط اجتماعی، مانند:

۱ اعتماد متقابل افراد

۲ رعایت حقوق دیگران

جنبه اخلاقی دارد می توان نتیجه گرفت:

- بدون برقراری روابط اخلاقی در یک جامعه، امکان زندگی جمعی وجود نخواهد داشت.
- استحکام زندگی اجتماعی انسان ها به اخلاق وابسته است.
- هماهنگی و اتحاد افراد در جامعه، در گرو روابط اخلاقی است.
- در جامعه اخلاقی، روابط اجتماعی دوستانه تر و مهرورزانه تر است.
- در جامعه غیر اخلاقی، روابط اجتماعی خشونت آمیز و پرتنش است.

امروزه در دنیای دیجیتال، مفهومی تحت عنوان «مالکیت فکری» مطرح شده است.

- از چه جهت این مفهوم به جنبه اجتماعی اخلاق مربوط است؟
- چه نوع استفاده ای از آثار دیگران با مالکیت فکری سازگار است؟
- چه نوع استفاده هایی از آثار دیگران ناقض مالکیت فکری است اما ظاهر آنها درست به نظر می رسد؟
- تاکنون چه شیوه های فناورانه ای برای جلوگیری از نقض مالکیت فکری دیگران به کار گرفته شده است؟
- تاکنون چه شیوه های قانونی برای جلوگیری از نقض مالکیت فکری دیگران اجرا شده است؟
- به نظر شما سهم یا نقش درسی مانند اخلاق حرفه ای در ایجاد تعهد نسبت به رعایت مالکیت فکری چیست؟

نقش اخلاق در زندگی فردی مردم

اخلاقی بودن نه تنها یک ضرورت برای زندگی اجتماعی مردم است، بلکه در زندگی فردی نیز نقش مهمی ایفا می‌کند.
از جمله نقش‌های مهم اخلاق در زندگی فردی، دو مورد زیر است:
- ارتقای فرد در مقام انسانی
- آرامش وجدان

الف) ارتقای فرد در مقام انسانی: اخلاق و انسانیت

اخلاقی بودن یک صفت مخصوص به انسان است و نمی‌توان حیوانات را اخلاقی دانست زیرا حیوانات از روی غریزه رفتار می‌کنند، اما انسان برای اخلاقی بودن باید دست به انتخاب بزند. بنابراین:
- هر قدر کسی غیر اخلاقی‌تر باشد، نزول بیشتری از مقام انسانی یافته است.
- اگر نزول پی‌درپی اخلاقی به سقوط کامل اخلاقی منجر شود، مقام انسانی فرد را در معرض اتهام قرار می‌دهد، چنانکه سعدی بزرگ گفته است:

توکز محنت دیگران بی غمی شاید که نامت نهند آدمی

- به عکس، هر قدر کسی اخلاقی‌تر باشد، به درجه بالاتری از مقام انسانی دست یافته است.
- کسانی که اصول اخلاقی را به طور کامل رعایت می‌کنند، آنقدر در مقام انسانی اوج می‌گیرند که گویی در شمار ملائکه هستند، البته با این تفاوت که انسان باید این راه طولانی را با انتخاب و تحمل مشکلات طی کند اما ملائکه از ابتدا پاک آفریده شده‌اند (شکل ۷).

شکل ۷- انسان در اوج اخلاق و پاکی، هم‌مرز ملائکه می‌شود.

بر روی کاغذ دو ستون در نظر بگیرید. یک ستون را با عنوان «وقتی در فعالیت حرفه‌ای، اصول اخلاقی را رعایت می‌کنم» و دیگری را با عنوان «وقتی در فعالیت حرفه‌ای، اصول اخلاقی را رعایت نمی‌کنم» مشخص کنید. آنگاه در هر ستون، به این دو پرسش پاسخ دهید:

- چه احساسی دارم؟
- درباره خودم چه فکری می‌کنم؟

در پایان، همه پاسخ‌ها در کلاس با هم مقایسه شوند و جنبه‌های اخلاقی مشترک و غیرمشترک آنها مشخص شوند.

سرگذشت دو تن از شخصیت‌های برجسته در حرفه خودتان را در تاریخ گذشته یا حال بررسی کنید و ویژگی‌های مهم آنان را ذکر نمایید. سپس ویژگی‌ها را در دو ستون تحت عناوین «ویژگی‌های مهارتی» و «ویژگی‌های اخلاقی» دسته‌بندی کنید.

ب) اخلاق و تأثیر آن در وجدان

هنگامی که فرد قواعد اخلاقی را زیر پا می‌گذارد، خود می‌داند که کار نادرستی انجام داده است.

بارفتار غیراخلاقی، جنگی درونی در فرد شروع می‌شود.

– از سویی، چون او می‌داند که کار نادرستی انجام داده، دچار نوعی سرزنش درونی نسبت به خود می‌شود.

– از سوی دیگر، او می‌کوشد خود را از این فشار درونی نجات دهد و رفتار خود را توجیه کند. اما این جنگ درونی همچنان ادامه می‌یابد و به صورت عذاب وجدان آشکار می‌شود (شکل ۸).

شکل ۸- عذاب وجدان و جنگ درونی

در مقابل، هنگامی که فرد قواعد اخلاقی را رعایت می‌کند و به حقوق دیگران تجاوز نمی‌کند، جنگ درونی ندارد و می‌تواند با آرامش درونی و وجدان راحت سر بر بالین بگذارد.

■ ضرورت اخلاق در زندگی فردی

اخلاق در جنبه فردی زندگی ضروری است زیرا از سویی انسانیت ما را محافظت می‌کند و ارتقا می‌دهد و از سوی دیگر، مایه آرامش درونی و صلح با خویشتن است. اگر اخلاق را زیر پا بگذاریم، هم در مقام انسانی خود نزول خواهیم داشت و هم دچار تنش‌های درونی خواهیم شد.

پژوهش کنید

افراد کلاس در مورد مفهوم «مرگ وجدان» با هم گفت‌وگو می‌کنند و به بررسی این سؤال‌ها می‌پردازند:

- آیا می‌توان از مرگ وجدان سخن گفت؟
- یا باید از به خواب رفتن وجدان سخن بگوییم؟
- در چه شرایطی ممکن است فرد دچار مرگ وجدان یا خواب وجدان شود؟
- آیا تکرار کارهای خلاف اخلاق می‌تواند به این اختلال‌های وجدان منجر شود؟
- آیا مشاهده رفتارهای خلاف اخلاق در دیگران می‌تواند به این اختلال‌های وجدان در یک فرد منجر شود؟
- اگر بتوانیم از مرگ وجدان سخن بگوییم، آیا این مرگ ابدی است یا ممکن است وجدان دوباره زنده شود؟ در چه شرایطی چنین می‌شود؟
- اگر بتوانیم از خواب وجدان سخن بگوییم، ممکن است که از بیداری دوباره وجدان سخن بگوییم؟ در چه شرایطی چنین می‌شود؟

گفت‌وگو کنید

در داستان بینوایان ویکتور هوگو با شخصیت ژان والژان مواجه هستیم. او که در فقر شدید زندگی می‌کرد، به سبب دزدیدن یک قرص نان برای سیر کردن شکم خواهرزاده‌های گرسنه‌اش گرفتار می‌شود و ۱۹ سال در زندان می‌ماند. او پس از فرار از زندان به دنبال آن است که به هروسیله خشونت‌باری منافع خود را تأمین کند. در جریان دزدی از کلیسا، اسقف شهر «دین‌یه» برخوردی با او می‌کند که گویی وجدان خفته‌اش بیدار می‌شود و این بار شعله انسان‌دوستی را در وجود او روشن می‌کند و او باقی عمرش را در خدمت هم‌نوعانش قرار می‌دهد. هنگامی که قرار است انسان بی‌گناهی را در دادگاه به جای ژان والژان اعدام کنند، او که اکنون با تغییر نام خود، شهردار شده، در دادگاه حاضر می‌شود و قید شهردار بودن را می‌زند و خود را به عنوان متهم اصلی معرفی می‌کند. به نظر شما:

- چرا ژان والژان در زندان به انسانی خشن و انتقام‌جو تبدیل می‌شود و چه اتفاقی برای وجدان او می‌افتد؟

■ چه اتفاقی در برخورد اسقف کلیسا با او رخ می‌دهد که به بیداری وجدانش منجر می‌شود؟
■ وقتی او به مقام شهردار نایل شده، مطلع می‌شود که زندانی بی‌گناهی را ژان والزان پنداشته‌اند و قرار است او را اعدام کنند، از مقام شهردار صرف نظر می‌کند و برای معرفی خود، شتابان به دادگاه می‌رود. در این مورد، وجدان چه نقشی داشته است؟
■ آیا او برای رهایی از فشار وجدان این اقدام را انجام داد و در این صورت، آیا می‌توان عمل او را یک عمل اخلاقی دانست یا باید آن را یک نوع تلاش برای رهایی از درد دانست؟

نتیجه‌گیری نهایی

■ چرا اخلاقی باشیم؟

اخلاق در زندگی ما از دو جهت ضروری و اساسی است:

- از جهت اجتماعی، اخلاق مایه استحکام و هماهنگی در زندگی است و بدون آن، زندگی اجتماعی رنج‌آور و خشونت‌آمیز خواهد شد (شکل ۹).

شکل ۹- اخلاق؛ احترام متقابل و پیوندهای استوار اجتماعی

- از جهت فردی، اخلاق با اصل انسان بودن ما ارتباط دارد و نگهبان انسانیت ماست و آرامش درونی را تأمین می‌کند (شکل ۱۰).

شکل ۱۰- اخلاق؛ مایه توازن وجودی و آرامش درونی

■ اخلاق و الزام درونی

براساس آنچه گذشت، مشخص شد که اخلاق از انگیزه‌ای درونی سرچشمه می‌گیرد (تفاوت با قانون).

این انگیزه، خود، براساس درک ضرورت‌های اخلاقی بودن، جوشیدن می‌گیرد.

■ ضرورت فردی

اگر اخلاقی نباشم، انسان بودنم زیر سؤال قرار می‌گیرد و اگر انسان بودنم را پاس ندارم، درگیر عذاب وجدان خواهم بود و آرامشی نخواهم داشت.

■ ضرورت اجتماعی

اگر اخلاقی نباشیم، زندگی اجتماعی ما به قانون جنگل باز می‌گردد که در آن، احترام به دیگران جای خود را به زور می‌دهد و همگی از انسان بودن تنزل می‌کنیم. با چنین زمینه‌های درونی است که اخلاقی بودن ممکن می‌گردد. اخلاق را نه پلیس بیرونی و نه پلیس درونی شده ایجاد نمی‌کند. اخلاق حاصل یک درک و فهم درونی است. در چنین شرایطی است که فعالیت حرفه‌ای کسی به درستی انجام می‌شود، هرچند دیگران به آن نظارت نداشته باشند.

- فرد اخلاقی نمی‌گوید: حالا که مشتری حضور ندارد، کار را سرهم‌بندی می‌کنم.
- مربی‌یاری که فقط در حضور والدین به کودکان آنها توجه نشان می‌دهد، هنوز به بلوغ اخلاقی دست نیافته است. در مقابل، مربی‌یاری که توجه و مراقبت او نسبت به کودکان، با حضور والدین افزایش نمی‌یابد، فردی اخلاقی است.

- فرد اخلاقی با الزام درونی حرکت می‌کند، نه با الزام بیرونی.
به سبب این الزام درونی، فرد اخلاقی با دیدن این که دیگران اصول اخلاقی را رعایت نمی‌کنند، از اخلاقی رفتار کردن منصرف نمی‌شود.

- فرد اخلاقی نمی‌گوید: وقتی دیگران اخلاق را رعایت نمی‌کنند، چرا من باید رعایت کنم. او می‌داند که این منطق، از قانون جنگل سر در می‌آورد.

- فرد اخلاقی نمی‌گوید: حالا که فرشته حق من را خورده است، من هم حق گلنار را می‌خورم. البته، او برای گرفتن حق خود از فرشته تلاش خود را تا نهایت ادامه خواهد داد. فرد اخلاقی ستم‌پذیر نیست، اما به کسی هم اجحاف نمی‌کند.

فرد اخلاقی می‌داند که اخلاقی بودن همیشه کار آسانی نیست بلکه گاه لازم می‌شود که بهایی برای آن بپردازد، اما این را بهای انسان بودن و انسان ماندن خود می‌داند.

ارزشیابی شایستگی چرا اخلاقی باشیم؟

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی:
درس	چیستی و چرایی اخلاق	استاندارد عملکرد :
واحد یادگیری	چرا اخلاقی باشیم؟	تشخیص ضرورت رعایت اصول اخلاقی در زندگی فردی و اجتماعی و همچنین پیامدهای رفتاری‌های غیر اخلاقی برابر موقعیت‌های شبیه‌سازی شده

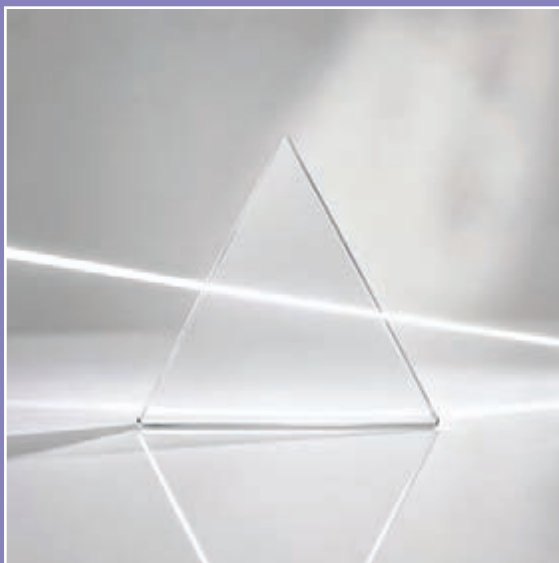
ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/ داوری / نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده	
۱	نقش اخلاق در زندگی اجتماعی	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۳۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین ضرورت اعتماد متقابل برابر نمونه	۳		
				تعیین ضرورت رعایت حقوق دیگران برابر نمونه	۲		
				ناتوانی در تعیین نقش اخلاق در زندگی اجتماعی	۱		
۲	نقش اخلاق در زندگی فردی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین ضرورت اخلاق بر انسانی‌بودن برابر نمونه	۳		
				تعیین ضرورت اخلاق بر آرامش درون برابر نمونه	۲		
				ناتوانی در تعیین نقش اخلاق در زندگی فردی	۱		
۳	اخلاق و الزام درونی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	مقایسه بین ویژگی‌ها اخلاق برابر نمونه	۳		
				مقایسه بین ضرورت‌های اخلاق برابر نمونه	۲		
				ناتوانی در تعیین جایگاه اخلاق	۱		
					حفظ سطح انسان بودن	۳	
					پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط زیست	۲	
						عدم رعایت مسائل ایمنی	
☐ بلی							
☐ خیر							
روزشیایی شایستگی:							
توضیحات:							
معیار شایستگی انجام کار:							
کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۲							
کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش							
کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری							

پودمان دوم

صداقت

صداقت مثل شیشه شفاف است که نور از آن می‌گذرد.

واحد یادگیری ۱ : صداقت با خود

آیا می‌دانید

- ۱ صادق بودن با خود می‌تواند به تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر و مسئولانه‌تر کمک کند؟
- ۲ شناخت نقاط قوت و ضعف می‌تواند مسیر رشد فردی و شغلی شما را روشن‌تر کند؟
- ۳ پذیرش محدودیت‌های فردی به معنای ناتوان بودن نیست بلکه می‌تواند زمینه‌ای برای تلاش و پیشرفت باشد؟

نخستین گام در داشتن رفتار اخلاقی، صادق بودن با خود است. انسان زمانی می‌تواند مسیر درست زندگی را انتخاب کند که واقعیت‌های وجودی خود را بپذیرد، توانایی‌ها و ضعف‌هایش را بشناسد و از پنهان کردن حقیقت در برابر خود پرهیز کند. صداقت با خود به فرد کمک می‌کند اشتباهاتش را بپذیرد، از آنها درس بگیرد و برای رشد و پیشرفت تلاش کند. کسی که با خود صادق باشد، در تصمیم‌گیری‌های زندگی و انتخاب مسیر شغلی نیز آگاهانه‌تر و مسئولانه‌تر عمل می‌کند.

در این واحد یادگیری انتظار می‌رود دانش‌آموزان با مفهوم صداقت با خود آشنا شوند و اهمیت آن را در خودشناسی، پذیرش توانایی‌ها و محدودیت‌های فردی و اصلاح رفتارهای نادرست درک کنند. همچنین آنان باید بتوانند نمونه‌هایی از صادق بودن یا نبودن با خود را در زندگی روزمره تشخیص دهند و بدانند که صداقت با خود چگونه می‌تواند زمینه رشد فردی، تصمیم‌گیری درست و شکل‌گیری شخصیت اخلاقی را فراهم کند.

استاندارد عملکرد

تشخیص نمونه‌های صداقت با خود و عدم صداقت با خود و تحلیل نقش خودآگاهی و پذیرش خطاها در بهبود رفتار فردی و رشد شخصی.

تأمل در یک موقعیت

محمود که مدتی شاگرد مکانیک بود، به تازگی برای خودش مغازه مستقلی باز کرده است. او خودش را خیلی قبول دارد و هرماشینی که برای تعمیر پیش او بیاورند، قبول می‌کند، حتی اگر خیلی هم از آن سردر نیاورد. یک‌روز که ماشین مدل جدیدی را برای تعمیر دست گرفته بود با کلی وررفتن بالاخره نتوانست آن را روبه‌راه کند. وقتی مشتری برای تحویل گرفتن ماشین آمد، محمود مکانیک به او گفت: «آقا این ماشین‌های جدید رو هم واقعاً سرهم‌بندی می‌کنن، وضع ماشینت درست نیست و درست بشو هم نیست، وردار ببرش».

- آیا می‌توان گفت که محمود اعتماد به نفس خوبی دارد و رفتار او قابل قبول است؟
- یا می‌توان گفت که محمود ریسک خطرناک می‌کند و بهتر است بیشتر احتیاط کند؟
- یا می‌توان گفت که محمود دچار غرور است و رفتار او قابل قبول نیست؟

گفت‌وگو کنید

■ نظرتان در مورد این تفسیر چیست؟

«محمود با خودش صادق نیست چون ماشینی را که نمی‌شناسد برای تعمیر قبول می‌کند. اگر او با خودش صادق می‌بود، به خود می‌گفت: من که این ماشین را نمی‌شناسم و نمی‌توانم ناشناخته در آن دست ببرم و آن‌گاه به مشتری هم می‌گفت: نه من از این ماشین سردر نمی‌آورم. اما چون با خودش صادق نبود، با مشتری هم روراست نیست و به او دروغ می‌گوید.»

نیروی واقعیت

- واقعیت‌های جهان انباشته از نیروهای مختلف است.
- خورشید یک واقعیت است و انباشته از نیروهای (انرژی‌های) بسیار قوی است که در انفجارهای درونی آن و تابش نور آن آشکار می‌شود.
- دریا یک واقعیت است و نیروهای عظیمی در آن وجود دارد که در موج‌ها و آب‌تازها (سونامی‌ها) آشکار می‌شود (شکل ۱).

گفت‌وگو کنید

■ آیا به نظر شما می‌توان گفت که جامعه انسانی هم یک واقعیت است و دارای نیروی سرشاری است؟
■ نیروی جامعه انسانی از کجا سرچشمه می‌گیرد و نشانه‌های این نیرو چیست؟

شکل ۱- تصویری از یک آب‌تاز (سونامی) عظیم

نیروی شناخت واقعیت

کسانی که بتوانند واقعیت‌ها یا طرز کار واقعیت‌ها را به «درستی» بشناسند، آنان نیز از نیروی واقعیت‌ها برخوردار خواهند بود.

مثال

وقتی انسان‌ها به «درستی» فهمیدند که پشم گوسفند در برابر سرما مقاوم است، از آن پشم برای خود لباس تهیه کردند و خود را در برابر سرما مقاوم ساختند.

اگر کسانی واقعیت‌ها یا طرز کار واقعیت‌ها را به «نادرستی» درک کنند، از نیروی واقعیت‌ها برخوردار نخواهند بود.

وقتی انسان‌ها مقاومت سد خاکی را در برابر فشار آب سد به «نادرستی» درک کنند، نمی‌توانند آب را پشت سد ذخیره کنند و از نیروی آن بهره‌مند شوند، بلکه وقتی سد بشکند، از نیروی آن آسیب نیز می‌خورند (شکل ۲).

گاهی درک «نادرست» واقعیت‌ها یا طرزکار آنها می‌تواند نتایج کاربردی مفید و سودمندی داشته باشد. این درشرایطی رخ می‌دهد که درک نادرست ما به نحوی برای واقعیت، قابل تحمل باشد و ستیز اساسی با واقعیت نداشته باشد. برای مثال، نظریه زمین مسطح نادرست است اما هم در گذشته و هم در حال حاضر، مهندسان نقشه ساختمان‌های بسیار بزرگ یا کوچک را براساس زمین مسطح ترسیم می‌کنند و در کار خود نیز موفق‌اند. این به سبب آن است که نقشه‌های ما نسبت به بزرگی زمین آن قدر ناچیز است که خطایی به حساب نمی‌آید.

اما هرگاه درک نادرست ما با واقعیت‌ها به ستیزه بیفتد، پیروزی از آن واقعیت است. برای مثال، فرض کنید روزی امپراتوری بخواهد کاخی بسازد که یک چهارم کره زمین را اشغال کند. در این صورت، مهندسان نمی‌توانند زمین را مسطح در نظر بگیرند و اگر چنین کنند، هرگز نخواهند توانست چنین کاخی را بسازند.

شکل ۲- شکسته شدن سد خاکی و بروز سیل

تحلیل سخنرانی: به یک سخنرانی درباره شکست‌ها و موفقیت‌های حرفه‌ای گوش دهید و تحلیل کنید:

- کدام شکست‌ها ناشی از نادیده گرفتن واقعیت‌های پنهان بوده است؟
- کدام موفقیت‌ها به سبب توجه به واقعیت‌های پنهان بوده است؟
- کدام موفقیت‌ها با وجود اشتباه افراد حرفه‌ای به نتیجه موفق رسیده و علت این موفقیت‌ها چه بوده است؟

ز نیرو بود مرد را راستی
ز سستی کز می زاید و کاستی
فردوسی

انسان با واقعیت‌های جهان، سه نوع رابطه برقرار می‌کند.

■ درستی و راستی

در حالت اول: انسان واقعیت را می‌شناسد. این یک شناخت «درست» است و «درستی»، ویژگی شناخت ما است، هنگامی که مطابقت با واقعیت داشته باشد یا با آن هماهنگ باشد. حال اگر انسان براساس این شناخت درست، سخن بگوید یا عمل کند، سخن و عمل او «راست» است و از ویژگی «راستی» یا صداقت برخوردار است. در این حالت، شخصیت فرد از یک پارچگی و استحکام ایده‌آل برخوردار است.

■ اشتباه و راستی

در حالت دوم: انسان به واقعیت راه نمی‌یابد، بلکه چیزی را به اشتباه، واقعیت می‌پندارد. در این حالت، پندار آدمی «نادرست» است و آدمی با یک «واقعیت پنداشته» سروکار دارد. گاه این واقعیت پنداشته ممکن است صدها سال توسط انسان‌ها پذیرفته شود. با این حال، سخن گفتن و عمل کردن فرد با

انگیزه التزام به واقعیت، هر چند واقعیت پنداشته، به انجام می‌رسد. از این رو، سخن و عمل او از ویژگی صداقت یا راستی برخوردار است. اشتباه با دروغ متفاوت است، از این رو، کسی که دچار اشتباه است، می‌تواند صادق باشد. در این حالت، به محض این که فرد به واقعیت واقعی راه یابد، از آن لحظه، مطابق با این واقعیت سخن خواهد گفت و عمل خواهد کرد. در این حالت نیز شخصیت فرد از نوعی یک پارچگی و استحکام برخوردار است.

■ گریز از واقعیت و دروغ

در حالت سوم: انسان خلاف واقعیت سخن می‌گوید یا عمل می‌کند؛ خواه به واقعیت واقعی راه یافته باشد یا با واقعیت پنداشته سروکار داشته باشد. می‌توان گفت که فرد در این حالت، از صداقت برخوردار نیست و گفتار یا کردار او با ویژگی دروغ شناخته می‌شود. بنای فرد بر این است که میان خود و واقعیت، واقعی یا پنداشته، شکافی ایجاد کند. با این حال، دروغ‌گویان ادعای واقعیت می‌کنند و می‌توان گفت که با واقعیتی جعلی سروکار دارند که خود نیز بر توهمی بودن آن آگاهی دارند. این شکاف با واقعیت، در ساختمان شخصیت فرد، نوعی گسست ایجاد می‌کند، مانند ساختمانی که ترکی در آن به ظهور رسیده است.

«راستی» در گفتار و کردار، نیروی التزام به واقعیت (خواه واقعی یا پنداشته) را پشت سرخود دارد و به همین سبب وحدت شخصیتی ایجاد می کند که نشانگر نیرومندی و استوار بودن انسان است.

پس این نیرومندی است که «راستی» را ایجاد می کند (ز نیرو بود مرد را راستی). البته نیرومندی، تنها به زور بازو و نیروی بدنی محدود نیست؛ اگرچه ضعف بدنی نیز گاه فرد را ناگزیر می کند که به جای مقاومت و مقابله با زورگویان، برای رهایی خود به دروغ متوسل شود.

نیرومندی در جان و روان نیز مطرح است و این نیرومندی ناشی از التزام به واقعیت است.

- تصور کنید یک برق کار، با پنهان کاری، از سیم غیراستاندارد در کارش استفاده کرده و این منجر به آتش سوزی شده است. اکنون، اگر او را بازخواست کنند و بپرسند: «آیا از سیم تقلبی استفاده کردی؟»، او نزدیک ترین راه برای نجات خود را این در نظر خواهد گرفت که به دروغ متوسل شود و انکار کند که از سیم غیراستاندارد استفاده کرده است. به این ترتیب، او به سبب شکافی که در نتیجه فاصله گرفتن از واقعیت در شخصیت خود ایجاد کرده، جان و روان خود را سست و لرزان کرده و به همین دلیل، در برابر سؤال مذکور، اضطرابی در جان او رسوخ می کند و این سستی به دروغ منجر می شود (ز سستی کژی زاید و کاستی).

- حال، یک برق کار صادق را در نظر بگیرید که کارش را درست انجام داده و از سیم استاندارد استفاده کرده است. اگر آتش سوزی اتفاق افتد و او را بازخواست کنند و بپرسند: «آیا از سیم تقلبی استفاده کردی؟» او چون کارش را درست انجام داده و برواقعیتی استوار تکیه دارد، در برابر سؤال مذکور، محکم و استوار خواهد گفت: نه!

کسانی که شخصیت خود را بر روی شکاف میان خود و واقعیت بنا می کنند، موجودیت خود را دچار سستی می کنند و هرگاه این سستی در معرض آزمون قرار گیرد، یک راه نجاتش توسل به دروغ است (شکل ۳).

با توجه به انواع روابط انسان با واقعیت و جایگاه صداقت در آنها، چه توضیحی در مورد جدول زیر می توان ارائه کرد.

وضعیت	مطابقت با واقع	باور گوینده	ارزیابی اخلاقی
حقیقت گوایی	درست	درست می داند	راستی (صداقت) تمام عیار
اشتباه صادقانه	نادرست	درست می پندارد	راستی (صداقت)
دروغ اتفاقی	درست	نادرست می پندارد	دروغ از نظر نیت
دروغ آگاهانه	نادرست	می داند نادرست است	دروغ و فریب تمام عیار

در جدول زیر جاهای خالی را علامت بزنید.

حرفه	صداقت	عدم صداقت
هنرجوی برق تصور می کند که سیم آبی همیشه نول است و بر این اساس سیم کشی را انجام می دهد. بعد معلوم می شود که رنگ بندی در آن ساختمان متفاوت بوده است.		
تعمیر کار جوان تصور می کند که مشکل ماشین از باطری است و آن را عوض می کند. بعد معلوم می شود که مشکل از استارت بوده است. وقتی استاد علت را می پرسد، او می گوید که مشتری گفت باطری مشکل دارد.		
حسابدار می داند که مبلغی را درستون اشتباه ثبت کرده اما ادعا می کند که همه ثبت ها درست است.		
هنرجوی آشپزی فکر می کند که مقدار مشخصی نمک برای غذا مناسب است، اما غذا شور می شود.		

نامل دریک موقعیت

از یک تعمیرکار پکیج خواسته‌اند به پکیجی که در اثر یخ‌زدگی، آب‌چکان شده رسیدگی کند. او پکیج را باز می‌کند و می‌بیند که لوله مسی آن ترکیدگی پیدا کرده است. خودش می‌داند که می‌توان این ترکیدگی را با جوش مختصری تعمیر کرد. اما به مشتری می‌گوید که لوله‌های مسی را نمی‌توان جوش زد و باید تعویض صورت گیرد. مشتری می‌گوید که اگر چاره‌ای نیست پس تعویض کنید. در فاصله زمانی که تعمیرکار می‌رود تا قطعه جدیدی را خریداری کند و برای تعویض برگردد، مشتری برای اطمینان بیشتر با یک کارگاه تعمیر پکیج تماس می‌گیرد و در مورد امکان جوش دادن لوله مسی سؤال می‌کند و متوجه می‌شود که این کار شدنی است. وقتی تعمیرکار برمی‌گردد، مشتری ماجرا را به او می‌گوید. تعمیرکار، در حالی که کمی سرخ شده، با لحنی شکسته بسته می‌گوید: به این حرف‌ها گوش نکنید، من می‌خواهم کار شما را به طور اساسی انجام دهم.

سرخ شدن تعمیرکار و شکسته بسته صحبت کردن او نشانه ظهور یک ضعف درونی در او است. این ضعف و سستی از آنجا ناشی شده که تعمیرکار، یک واقعیت (امکان جوش دادن لوله‌های مسی) را زیر پا گذاشته و براساس یک وضعیت جعلی (ممکن نبودن جوش) حرف می‌زند و عمل می‌کند. اما هنگامی که واقعیت آشکار می‌شود، ضعف و سستی وضعیت جعلی به او هم سرایت می‌کند. اگر تعمیرکار واقعیت را در نظر می‌گرفت و طبق آن حرف می‌زد و عمل می‌کرد، هرگز در توضیح کارش دچار سرخ‌شدگی و لکنت زبان نمی‌شد.

گفت‌وگو کنید

- گفته‌اند: کسی را که حساب پاک است از محاسبه چه باک است. رابطه این سخن با سرایت نیروی واقعیت چیست؟
- به نظر شما، در موقعیت مذکور، رابطه «درستی (صدق) ← راستی (صداقت)» را چگونه می‌توان بیان کرد؟
- «ز نیرو بود مرد را راستی/ ز سستی کژی زاید و کاستی» را با این موقعیت چگونه تطبیق می‌دهید؟

معنای فضیلت اخلاقی

با توجه به این که نیروی واقعیت و درک واقعیت (درستی و صدق) به راستی در گفتار و کردار (صداقت) سرایت می‌کند، در حوزه اخلاق، برای اشاره به این نیرومندی، سخن از **فضیلت** مطرح شده است.

فضیلت به معنای **برتری** است. درمقایسه، می‌توان گفت که یک شمشیر صیقلی به یک شمشیر زنگ‌زده فضیلت دارد.

انسانی که دارای فضیلت اخلاقی است، به یک موقعیت برتر دست یافته است. این بدان معناست که انسان اخلاقی به درجه بالایی از انسانیت رسیده است (شکل ۴).

درمورد فضیلت صداقت می‌توان چنین گفت:

– به سبب این‌که رشد و ارتقای وجود آدمی درگرو صداقت است، آن را در اخلاق، **فضیلت** می‌نامند.

شکل ۴- فضیلت اخلاقی یعنی برتری در ارزش‌های خوب

- در عرصه اخلاق، چه مفهومی در نقطه مقابل «فضیلت» قرار دارد؟
- این مفهوم نشانگر چه وضعیتی در انسانی است که اصول اخلاقی را زیر پا می‌گذارد؟
- رابطه «نادرستی ← ناراستی» را درمورد مفهومی که پیدا کرده‌اید، چگونه توضیح می‌دهید؟

پژوهش کنید

صداقت با خود، روراست بودن با خود

■ صداقت یا راستی دو شکل دارد:

– صداقت با خود یا روراست بودن با خود

– صداقت با دیگران یا روراست بودن با دیگران

■ از این دو شکل، صداقت با خود، اصل و پایه است.

– یعنی کسی که با خودش صادق نباشد، با دیگران هم صادق نخواهد بود.

– درست مثل این‌که اگر کسی از خودش متنفر باشد، نمی‌تواند دیگران را دوست داشته باشد.

■ صداقت با خود در دو جهت اساسی آشکار می‌شود:

- در رابطه با قوّت‌های خود

- در رابطه با ضعف‌های خود

■ صداقت در رابطه با قوّت‌های خود به صورت‌های زیر آشکار می‌شود.

- قبول قوّت‌های خود در همان حدی که وجود دارند.

- اغراق نکردن در مورد قوّت‌های خود

- قبول نکردن چاپلوسی دیگران در مورد قوّت‌های خود

■ صداقت در رابطه با قوّت‌های خود، ما را از توهّم‌های بی‌اساس نجات می‌دهد.

■ صداقت در رابطه با ضعف‌های خود

- قبول ضعف‌های خود در همان حدی که برقرار است.

- اغراق نکردن در مورد ضعف‌های خود

- قبول نکردن تحقیر دیگران در رابطه با ضعف‌های خود

■ صداقت در رابطه با ضعف‌های خود، موجب رشد و تحول می‌شود.

گفت‌وگو کنید

■ در موارد زیر، چه نوعی از روراست بودن یا نبودن با خود وجود دارد؟

■ هنرجوی جوشکاری که جوش‌هایش استحکام کافی ندارند، به خودش می‌گوید: «همه

چیز عالی است.»

■ هنرجوی مکانیکی می‌داند که در کارهای ظریف و دقیق ضعیف است اما از سؤال کردن

خجالت می‌کشد و پیش خودش می‌گوید: «حالا به کاریش می‌کنم.»

■ هنرجویی در طراحی، خلاقیت بالایی دارد اما در کار نرم افزار ضعیف است و می‌داند که

خلاقیت تنها برای موفقیت کافی نیست. او پیش خودش فکر می‌کند که اگر بخواهد از

دوستش کمک بگیرد، ممکن است او این را به حساب بی‌سوادیش بگذارد. با این حال، به

خودش می‌گوید: «بالاخره باید یاد بگیرم، می‌روم و از او خواهش می‌کنم با من کار کند.»

■ هنرجوی نجاری دقت اندازه‌گیری ندارد و مرتب قطعات را اشتباه می‌برد و مواد را

هدر می‌دهد. با این حال، با عصبانیت به چوب‌ها می‌گوید: «آن قدر شما را ازّه می‌کنم تا

بالاخره یاد بگیرم.»

پژوهش کنید

در مورد صداقت با خود، در دو جهت قوّت‌ها و ضعف‌ها، در حرفه خودتان تحقیق کنید و

انواع آنها را با ذکر مثال، در قالب روزنامه دیواری ارائه کنید.

خود فریبی چیست؟

■ صداقت نداشتن با خود یا روراست نبودن با خود را می‌توان خودفریبی نامید (شکل ۵).

شکل ۵- صداقت نداشتن با خود = خودفریبی

■ خودفریبی پدیده بسیار عجیبی است، چرا؟
- چون وقتی فردی کس دیگری را فریب می‌دهد، آن فرد ناآگاه است و بنابراین فریب می‌خورد.

- اما وقتی کسی خود را فریب می‌دهد، خودش آگاهی دارد و با این حال، می‌خواهد خودش را ناآگاه در نظر بگیرد تا بتواند خودش را فریب دهد.

- گویی که در خودفریبی، فرد هم‌آگاه است و هم ناآگاه!
- بگذارید این نکته را بیشتر بشکافیم.
- هرکس تاحدی از واقعیت وجود خودش آگاه است. برای مثال، هرکسی می‌داند که:
 - چه دانش‌هایی دارد و چه دانش‌هایی ندارد،
 - چه مهارت‌های عملی دارد و از چه مهارت‌های عملی برخوردار نیست،
 - چه کار خوبی کرده و یا چه اشتباهی را مرتکب شده است.
- خودفریبی به این معناست که فرد، واقعیت‌های وجودی خودش را به نحوی منحرف کند و تصویر نادرستی از آنها برای خودش ترسیم کند.

■ ایفای نقش، صدای درون

- یک هنرجو وسط کلاس می‌ایستد. دو نفر دیگر پشت سر او قرار می‌گیرند:
- نفر اول: «صدای خودفریبی»
- نفر دوم: «صدای صداقت با خود»
- هنرجو در امتحان عملی نمره پایینی گرفته است.
- صدای خودفریبی می‌گوید:
 - استاد سخت گیر بود.
 - وسایل خراب بود.
 - شانس نداشتم.
- صدای صداقت می‌گوید:
 - تمرین کافی نکردم.
 - در اندازه‌گیری عجله کردم.
 - باید بیشتر روی این مهارت کار کنم.
- در پایان، هنرجو به فردی که صدای صداقت است لبخند می‌زند و دست او را می‌فشارد.

خودفریبی در چه شرایطی و به چه صورت‌هایی آشکار می‌شود؟

- وقتی فرد دانش‌های خود را بیش از آنچه هست، در نظر بگیرد.
- وقتی فرد مهارت‌های عملی خود را بیش از آنچه هست، در نظر بگیرد.
- وقتی فرد کارهای خوب خود را بیش از آنچه هست، در نظر بگیرد.
- نام حالت‌های پیشین، **غرور و خودبزرگ‌بینی** است.
- وقتی فرد فکر می‌کند که اگر بخواهد، می‌تواند دانش‌ها و مهارت‌هایی را که ندارد، فوری یا خیلی زود به دست آورد. همچنین، وقتی فرد فکر می‌کند که کسب فضیلت‌های بزرگ، کار ساده‌ای است. نام این حالت‌ها، **ساده‌انگاری یا ساده‌لوحی** است.
- وقتی فرد، اشتباه‌های خود را نمی‌پذیرد یا اگر بپذیرد، آنها را توجیه می‌کند و دلیلی برای آنها می‌تراشد. سرانجام، اگر نتواند آنها را توجیه کند، آنها را ناچیز در نظر می‌گیرد، هر چند بزرگ باشند. نام این حالت‌ها، **از خودراضی‌بودن** است (جدول ۱).

جدول ۱- انواع خودفریبی یا روراست نبودن با خود

غرور و خودبزرگ‌بینی	ساده‌انگاری یا ساده‌لوحی	از خودراضی‌بودن
بزرگ‌بینی دانش خود	آسان‌پنداشتن کسب دانش	قبول نکردن اشتباه خود
بزرگ‌بینی مهارت خود	آسان‌پنداشتن کسب مهارت	توجیه اشتباه خود
بزرگ‌بینی کارهای خوب خود	آسان‌پنداشتن کسب فضیلت	کوچک شمردن اشتباه خود

تمرین

اگر قرار باشد صاحب‌کاری در پاسخ شکایت مشتری نسبت به کاری که به او تحویل داده شده، جملاتی حاکی از خودفریبی بگوید، چه نوع جملاتی خواهد گفت؟
در زیر، یک نمونه ذکر شده است، شما دو نمونه دیگر را اضافه کنید.

۱ همه همین جور کار می‌کنند، پس اشکالی به کار من وارد نیست.

۲

۳

چرا خودفریبی بد و زیان‌بار است؟

- همان‌طور که گذشت، هرکس واقعیتی را درست نشناسد و براساس تصویر نادرستی که دارد عمل کند، خود را در معرض آسیب قرار می‌دهد.
- خودفریبی و روراست نبودن با خود نیز بر همین اساس، مانع رشد آدمی است.
- **غرور و خودبزرگ‌بینی**، آدم را دچار این توهم می‌کند که به نتایج مطلوب رسیده است و بنابراین، مانع رشد و پیشرفت می‌شود.

- ساده‌انگاری یا ساده‌لوحی، نیز مانع رشد آدمی است زیرا وقتی فرد با سختی واقعیت روبه‌رو می‌شود، دچار یأس و سرخوردگی می‌شود.
از خودراضی‌بودن، نیز مانع رشد آدمی است زیرا وقتی فرد اشتباه‌های خود را نمی‌پذیرد، از آنها فراتر نخواهد رفت و همواره آنها را مرتکب خواهد شد.

فرض کنید که در ارزیابی فعالیت حرفه‌ای خودتان دو ستون شبیه جدول زیر تشکیل داده‌اید. در یک ستون، تصویر و تصویرهایی قرار دارد که خودتان از کارتان دارید و درستون دوم، نظرات مشتریان درمورد کارتان نوشته شده است. در این جدول، برای کدام موارد می‌توان گفت که صاحب‌کار دارد کارنا درست خود را توجیه می‌کند. برای مشخص کردن این نکته، درستون ارزیابی بنویسید: توجیه بی‌مورد

تصویر خودم از کارم	تصویر دیگران از کارم	ارزیابی
۱۰۰٪ خوب	۱۰۰٪ بد	
۵۰٪ خوب	۵۰٪ بد	
۸۰٪ خوب	۲۰٪ بد	

تفاوت خودفریبی و آرمان‌گرایی

- ممکن است آرمان‌گرایی با خودفریبی اشتباه شود.
- درحالی‌که آرمان‌گرایی خوب است، خودفریبی بد و زیان‌بار است (شکل ۶).
- شباهت آرمان‌گرایی با خودفریبی از آن‌جا ناشی می‌شود که فرد آرمان‌گرا نیز می‌خواهد دانش‌ها و مهارت‌هایی را که ندارد، دارا شود و اشتباه‌هایی را که دارد، نداشته باشد.
- اما تفاوت در کجاست؟
- فرد آرمان‌گرا فاصله وضع موجود خود را با آرمان‌ها در نظر دارد.
- اما فرد خودفریب سعی می‌کند وضع موجود خود را مطلوب تلقی کند.
- فرد آرمان‌گرا برای پیمودن فاصله وضع موجود با وضع مطلوب، تلاش و برنامه‌ریزی می‌کند.
- اما فرد خودفریب تلاشی برای رسیدن به وضع مطلوب نمی‌کند زیرا تصور می‌کند که وضع مطلوب را داراست.

شکل ۶ - آرمان گرایی با خودفریبی متفاوت است.

هنرجویان به دو گروه تقسیم می‌شوند. یک گروه نقش نیت خوب صاحب کار را در خودفریبی بررسی می‌کند و گروه دیگر، نقش نیت بد صاحب کار را در خودفریبی تحلیل می‌کند. سپس، دو گروه با ارائه نتایج بحث‌های خود به جمع‌بندی در مورد نقش نیت در خودفریبی می‌پردازند. پرسش اول برای گروه اول و پرسش دوم برای گروه دوم، به شرح زیر است:

- اگر صاحب کار، نیت خوبی در انجام کار داشته باشد اما نتیجه کار، بد از آب درآید، در چه صورتی می‌توان گفت که صاحب کار با خودش صداقت ندارد؟
- اگر صاحب کار، نیت بدی در انجام کار داشته باشد اما نتیجه کار، از روی شانس، خوب از آب درآید، آیا می‌توان گفت که صاحب کار با خودش صداقت داشته است؟

پژوهش کنید

- اگر مشتری از کاری که به او تحویل داده‌اند اظهار نارضایتی کند و صاحب کار سعی کند به مشتری پاسخ دهد، در چه صورتی می‌توان گفت:
- صاحب کار دارد نقص کار خودش را «توجیه» می‌کند و این عدم صداقت است و کار بدی است.
- صاحب کار دارد نحوه کارش را برای مشتری «توضیح» می‌دهد و این عدم صداقت نیست و کار بدی محسوب نمی‌شود.
- تفاوت «توجیه» یک دستاورد ضعیف با «توضیح» آن را چگونه بیان می‌کنید؟

گفت‌وگو کنید

ارزشیابی شایستگی صداقت با خود

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی:
درس	صداقت	استاندارد عملکرد:
واحد یادگیری	صداقت با خود	تشخیص نمونه‌های صداقت با خود و عدم صداقت با خود و تحلیل نقش خودآگاهی و پذیرش خطاها در بهبود رفتاری فردی و رشد شخصی.

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده			
۱	تفکیک انواع واقعیت	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تفکیک واقعیت نادرست قابل تحمل از غیرقابل تحمل برابر نمونه	۳				
				تفکیک واقعیت درست از نادرست برابر موضوع	۲				
				ناتوانی در طبقه بندی واقعیت	۱				
۲	درستی و راستی		ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تفکیک بین درک درست واقعیت با درک پنداشته برابر موقعیت	۳			
					تفکیک بین دروغ و اشتباه برابر نمونه	۲			
					ناتوانی در تفکیک	۱			
۳	فضیلت صداقت با خود			ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تشخیص صداقت در رابطه با قوت‌های خود برابر موقعیت	۳		
						تشخیص فضیلت از ردیلت اخلاقی برابر نمونه	۲		
						ناتوانی در تشخیص فضیلت صداقت	۱		
۴	خودفریبی				ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تشخیص تفاوت خودفریبی با آرمان گرایی برابر نمونه	۳	
							تفکیک انواع خودفریبی	۲	
							ناتوانی در ایفای نقش خودفریبی	۱	
شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: توجه به مسائل ایمنی محیط‌های کاری متفاوت، اهمیت نقش صداقت با خود در ارتباط با رشد شخصیت، پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط‌زیست و تعالی فردی						اهمیت نقش صداقت با خود در ارتباط با رشد شخصیت			۳
						پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط زیست			۲
						عدم رعایت مسائل ایمنی			۱
☐ بلی ☐ خیر									
ارزشیابی شایستگی:									
توضیحات:									
معیار شایستگی:									
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ و ۴									
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش									
- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری									

واحد یادگیری ۲: صداقت با دیگران

آیا می‌دانید

- ۱ صداقت در گفتار و رفتار می‌تواند پایه شکل‌گیری روابط سالم و پایدار باشد؟
- ۲ یک دروغ کوچک نیز ممکن است به تدریج اعتماد میان افراد را از بین ببرد؟
- ۳ اعتماد دیگران به ما یکی از ارزشمندترین دستاوردهای رفتار صادقانه است؟

بسیاری از روابط سالم و پایدار میان انسان‌ها بر پایه صداقت شکل می‌گیرد. در خانواده، مدرسه و محیط کار، زمانی اعتماد و همکاری به وجود می‌آید که افراد در گفتار و رفتار خود راست‌گو و صادق باشند. صداقت باعث ایجاد اعتماد، احترام متقابل و آرامش در روابط اجتماعی می‌شود؛ در حالی که دروغ، پنهان‌کاری و فریب می‌تواند اعتماد دیگران را از بین ببرد و روابط را دچار مشکل کند.

در این واحد یادگیری، دانش‌آموزان با مفهوم صداقت در ارتباط با دیگران آشنا می‌شوند و اهمیت راست‌گویی و شفافیت را در روابط اجتماعی درک می‌کنند. انتظار می‌رود آنان بتوانند پیامدهای رفتارهای ناصداقانه را در زندگی فردی و اجتماعی توضیح دهند و در موقعیت‌های مختلف، رفتار صادقانه و مسئولانه را به عنوان یکی از اصول مهم اخلاقی انتخاب کنند.

استاندارد عملکرد

تشخیص نمونه‌های صداقت در ارتباط با دیگران و تحلیل پیامد رفتار صادقانه و ناصداقانه در روابط اجتماعی.

در هنرستانی، شاگردی به نام امیر در کارگاه برق مشغول نصب سیم‌کشی یک پروژه بود. هنگام کار، یکی از سیم‌ها را اشتباه وصل کرد. اگر اشتباهش را می‌گفت، باید چند ساعت وقت می‌گذاشت و همه چیز را دوباره بررسی می‌کرد. امیر با خودش گفت: «کسی متوجه نمی‌شود.» و بدون این که چیزی بگوید، کار را تمام‌شده اعلام کرد. روز نمایش پروژه‌ها، وقتی معلم کلید را زد، چراغ‌ها چندبار چشمک زدند و ناگهان فیوز پرید. همه به دنبال علت گشتند. بررسی‌ها نشان داد که سیم‌کشی اشتباه بوده است. معلم از امیر پرسید: «وقتی این کار را انجام می‌دادی، متوجه اشتباهت نشده بودی؟» امیر سرش را پایین انداخت و گفت: «چرا، فهمیده بودم؛ اما فکر کردم کسی نمی‌فهمد.» معلم گفت: «اشتباه کردن عیب نیست؛ پنهان کردن آن عیب است.»

گفت‌وگو کنید

- دروغ گفتن چه نقشی در روابط اجتماعی انسان‌ها بازی می‌کند؟
- چه می‌شود که دروغ‌گویان به نتایجی که می‌خواهند نمی‌رسند؟
- معنی این سخن حکیمانه چیست: «رستن در راستی است.»؟

صداقت با دیگران به چه معناست؟

- همان طور که قبل از این بیان شد، صداقت دو شکل دارد:
 - صداقت با خود یا روراست بودن با خود
 - صداقت با دیگران یا روراست بودن با دیگران
- در این بخش می‌خواهیم صداقت با دیگران را بررسی کنیم.
- مهم‌ترین جلوه صداقت با دیگران، راست گفتن به آنها است. در این حالت، نقطه مقابل صداقت با دیگران می‌شود دروغ گفتن به آنها.
- اما صداقت و عدم صداقت با دیگران تنها به سخن گفتن با آنها محدود نیست بلکه شامل جلوه‌های دیگری نیز می‌شود. ما با نشان دادن واقعی حالت‌های چهره خودمان نیز می‌توانیم با دیگران صداقت یا عدم صداقت داشته باشیم. حتی نوع رفتار و تعامل ما با دیگران نیز می‌تواند حاکی از صداقت یا عدم صداقت باشد. در این فرض، نقطه مقابل صداقت، شامل هر حالت چهره و اقدام عملی نابجا نیز خواهد بود.
- پس صداقت و عدم صداقت در موارد زیر آشکار می‌شود:
 - گفتار
 - حالات چهره
 - اقدام و عمل
- با توجه به این که صداقت فقط به راست گفتن نیست بلکه شامل حالات و اعمال نیز می‌شود، باید فرد صادق با دیگران را نه تنها راستگو بلکه «راست‌منش» بنامیم.
- همچنین، از آنجاکه عدم صداقت با دیگران شامل گفتار، حالات و نیز کردار غیرصادقانه می‌شود، باید فرد غیرصادق با دیگران را نه تنها دروغگو بلکه «کژمنش» بنامیم.

گفت‌وگو کنید

اگر خودروی خانواده شما خراب شود، ترجیح می‌دهید آن را پیش مکانیک بسیار ماهر اما غیرصادق ببرید یا مکانیک تا حدی ماهر اما کاملاً صادق؟ چرا؟

رابطه صداقت با دیگران و شفافیت

- انسانی که با دیگران صداقت دارد، رابطه‌ای شفاف با آنها برقرار می‌کند.
- شفافیت به این معناست که ظاهر یک فرد عین باطن اوست.
- یعنی حرفی که به زبان کسی جاری می‌شود، حالاتی که نشان می‌دهد و اعمالی که از او سر می‌زند، همه واقعی است.
- کسی که حرف دلش را می‌زند، شفافیت دارد.

- کسی که در چهره خود علائم تعجب یا تأیید را نشان می‌دهد و در درون او تعجب یا تأیید هم رخ داده، شفافیت دارد.

- کسی که رفتاری را نشان می‌دهد که به جاست و متناسب با موقعیت است، شفافیت دارد.

فردی ماشین خود را برای تعمیر به یک مکانیک نشان می‌دهد. او با بررسی وضعیت ماشین متوجه می‌شود که تعمیر آن یک ساعت کار دارد.

اگر او صداقت و شفافیت داشته باشد، به صاحب ماشین:

۱ چه خواهد گفت؟

۲ چه حالتی در چهره نشان خواهد داد؟

۳ برای تعمیر چه اقدامی خواهد کرد؟

اگر او صداقت و شفافیت نداشته باشد، به صاحب ماشین:

۱ چه خواهد گفت؟

۲ چه حالتی در چهره نشان خواهد داد؟

۳ برای تعمیر چه اقدامی خواهد کرد؟

جنبه‌های مختلف صداقت با دیگران

صداقت با دیگران جنبه‌های مختلفی دارد که در زیر به موارد مهمی از آنها اشاره می‌کنیم.

■ اعتراف به ندانستن

یک برق‌کار یا مکانیک که پاسخ مسئله‌ای را نمی‌داند، نباید وانمود کند که می‌داند. برای مثال، سخنی از این قرار مناسب است: «من هنوز مطمئن نیستم مشکل از این قطعه باشد. اجازه بدهید بیشتر بررسی کنم.» این جمله اعتماد بیشتری ایجاد می‌کند تا یک پاسخ اشتباه که با اطمینان بیان می‌شود.

■ گزارش درست خطاها

اگر هنرجو هنگام ساخت یک قطعه اشتباه کرده است، پنهان کردن خطا معمولاً مشکل را بزرگ‌تر می‌کند. برای مثال، سخنی از این قرار مطلوب است: «استاد، این قطعه را اشتباه برش داده‌ام و باید دوباره بسازم.» پذیرش اشتباه معمولاً نشانه صداقت است.

پرهیز از دادن وعده‌ای که نمی‌توان انجام داد: برخی افراد برای جلب مشتری یا رضایت دیگران قول‌های غیرواقعی می‌دهند. برای مثال، گفته می‌شود: «فردا حتماً آماده است» درحالی‌که فرد می‌داند سه روز زمان لازم است. براساس صداقت حرفه‌ای لازم است گفته شود: «احتمالاً سه روز زمان نیاز دارم.»

■ کیفیت واقعی کار

گاهی وسوسه می‌شویم کاری را که متوسط است «عالی» معرفی کنیم. برای مثال، نجاری که می‌داند اتصالات میز کمی مشکل دارد، آن را به مشتری اطلاع نمی‌دهد. براساس صداقت حرفه‌ای لازم است کیفیت واقعی کار را همان‌گونه که هست بیان کنیم.

■ رعایت حقوق دیگران

در رشته‌های طراحی، گرافیک یا فناوری اطلاعات، استفاده از کار دیگران و معرفی آن به نام خود، نوعی بی‌صداقتی حرفه‌ای است. سخنی از این قرار مطلوب است: «این طرح را خودم نزده‌ام؛ از فلان منبع الهام گرفته‌ام.»

■ صداقت درباره زمان و هزینه

بسیاری از اختلاف‌های کاری از نبود این نوع از صداقت سرچشمه می‌گیرد. براساس صداقت حرفه‌ای، برای مثال، نباید ابتدا مبلغ بسیار کمتری برای هزینه اعلام شود و بعد هزینه‌های پنهان اضافه گردد.

آیا فرد صادق باید همه حقیقت را آشکار کند؟

گفته شد که صداقت با دیگران با شفافیت همراه است. اما آیا این بدان معنی است که فرد صادق باید همه حقیقتی را که در درون دارد آشکار کند؟ آری و نه!

در برخی از موارد، لازمه صداقت با دیگران این است که فرد همه حقیقت را در حرف، حالات چهره و اقدام و عمل خود آشکار کند. کتمان حقیقت، در حکم دروغ گفتن است (شکل ۷).

شکل ۷- در جایی که باید حقیقت را گفت، کتمان آن در حکم دروغ‌گویی است.

مثال

در ریخته‌گری، گاه عیوبی مانند تخلخل، ترک یا ناپیوستگی در قطعه‌ها ایجاد می‌شود و این در کیفیت محصول تأثیر اساسی دارد. اگر فروشنده این قطعات بخواهد صداقت را با مشتری رعایت کند، لازم است همه حقیقت را آشکار کند، یعنی اگر می‌خواهد کیفیت قطعه‌ای را توضیح دهد، لازم است همه ویژگی‌های قطعه را بیان کند و از نشان دادن حالاتی کاذب حاکی از بی‌نظیر بودن یا کم‌یاب بودن قطعه خودداری کند و به هنگام تحویل جنس، همان قطعه‌ای را تحویل دهد که درباره آن تصمیم‌گیری شده است.

اما در برخی از موارد، فردی که صداقت دارد، می‌تواند همه حقیقت را آشکار نکند، بدون این که صداقت او زیر سؤال برود.

مثال

اگر فردی در مصاحبه گزینشی یک مؤسسه شرکت کرده، لازم نیست به آن دسته از خصوصیات منفی خود اشاره کند که تأثیری در کار او ندارد.

بنابراین، با این که در مورد فرد صادق می‌گوییم: **ظاهر او عین باطن اوست**، می‌توانیم این چنین نیز بگوییم: **باطن او عین ظاهر او نیست**؛ چون باطن او بزرگ‌تر و غنی‌تر از ظاهر اوست. یعنی حقیقت‌هایی در باطن او وجود دارد که لازم نیست آنها را آشکار کند.

گفت‌وگو کنید

افراد کلاس در مورد این سؤال با هم گفت‌وگو می‌کنند:

- دروغ گفتن با «همه حقیقت را نگفتن» چه تفاوتی دارد؟ برای مثال، فروشنده‌ای که مورد اعتراض مشتری و نیز بدگویی او قرار گرفته، وقتی به صاحب مغازه گزارش کار می‌دهد، فقط می‌گوید که مشتری اعتراض داشت، اما راجع به بدگویی او چیزی نمی‌گوید. آیا می‌توان گفت که فروشنده مرتکب دروغ‌گویی شده است؟ چه انگیزه‌هایی ممکن است فروشنده را به نگفتن همه ماجرا کشانده باشد؟ درمورد هریک از انگیزه‌های ممکن، از جهت صداقت، چه داوری می‌توان کرد؟

- در حرفه خودتان، چه مواردی را می‌شناسید که در آنها فرد صادق لازم نیست همه حقیقت را آشکار کند؟

- و چه مواردی را می‌شناسید که لازم است همه حقیقت گفته شود؟

کار کلاسی

ایفای نقش: حاصل گفت‌وگوی پیشین به صورت ایفای نقش اجرا شود. دو نوع ایفای نقش مورد نظر باشد:

- درخصوص مواردی که لازم است همه حقیقت گفته شود.
- درخصوص مواردی که لازم نیست همه حقیقت گفته شود.

چرا صداقت با دیگران فضیلت اخلاقی محسوب می شود؟

- آدمیزاد یکی از با ارزش ترین موجودات جهان است چون توانایی آن را دارد که بهترین ویژگی ها را در خود تحقق بخشد.
- یعنی آدمیزاد مثل معدن طلا است که در درون او طلاهایی نهفته است.
- استخراج این طلاهای وجودی، مثل استخراج طلا از معدن، زحمت می برد.
- صداقت داشتن با دیگران گاهی سخت و دشوار است.

مثال

حقیقت تلخ است و گوینده آن، ممکن است محبوبیت خود را نزد دیگران از دست بدهد. اما او با وفادار بودن به حقیقت، اصالت وجود خود را حفظ می کند.

- در برخی از موارد، هزینه صداقت داشتن بسیار زیاد است.

مثال

ممکن است رئیس یک شرکت به معاون اش دستور دهد که برای کاهش هزینه ها، به جای تهیه مواد اولیه درجه یک، به تهیه مواد درجه پایین و ارزان تر اقدام کند، درحالی که تحت عنوان درجه یک به فروش خواهد رسید. در این حالت، اگر معاون بخواهد صداقت داشته باشد، ممکن است در معرض تهدید اخراج از شرکت قرار بگیرد.

- اخلاقی زیستن همواره کارآسانی نیست و مانند هر تصمیمی برای دست یافتن به امتیازهای بالا احتیاج به تلاش ویژه و فداکاری دارد.
- مهم ترین دستاورد فرد در کسب صداقت، برخوردار شدن از وجودی اصیل و شخصیتی یک پارچه است.

چرا صداقت نداشتن با دیگران رذیلت اخلاقی محسوب می‌شود؟

- کسی که با دیگران صداقت ندارد، دارای ظاهری آراسته و باطنی نادرست است. برای مثال، درحالی که می‌داند سخنی حقیقت ندارد، اما آن را با عنوان حقیقت به دیگران می‌فروشد.

- به این ترتیب، چنین فردی، شخصیتی دوگانه و دورو پیدا می‌کند و یک پارچگی شخصیت خود را از دست می‌دهد.

- کسی که با دیگران صادق نیست، با این کار نه تنها ارزش وجودی دیگران را زیر پا می‌گذارد، بلکه خودش را نیز به آدمی تقلبی تبدیل می‌کند و مثل طلای تقلبی، فاقد ارزش واقعی می‌شود (شکل ۸).

- درواقع، چنین فردی، زحمت استخراج طلاهای وجودی خود را به دوش نکشیده و فقط برای خوشایند دیگران، ظاهری طلاگونه برای خود درست کرده است.

- صداقت، میان آنچه انسان می‌داند، آنچه می‌گوید و آنچه انجام می‌دهد هماهنگی ایجاد می‌کند و به شخصیت او یکپارچگی می‌بخشد.

- دروغ و پنهان کاری این هماهنگی را از بین می‌برد و به تدریج اعتماد دیگران را نسبت به فرد کاهش می‌دهد.

- فرد صادق لازم نیست برای حفظ ظاهر خود، سخنان و رفتارهای متفاوتی در برابر افراد مختلف داشته باشد؛ زیرا ظاهر و باطن او تا حد امکان با یکدیگر هماهنگ‌اند.

- از این رو، صداقت فقط راست گفتن نیست، بلکه وفاداری به حقیقت و پرهیز از فریب دادن دیگران برای دستیابی به منفعت شخصی است.

شکل ۸- آدم؛ واقعی یا تقلبی؟

تفاوت ساده لوحی و صداقت با دیگران

- برخی بر این باورند که صداقت داشتن با دیگران به ساده لوحی منجر می شود و ساده لوحی هم سرتاسر ضرر است.
- آدم ساده لوح آن قدر با دیگران بی پرده است که هر چه را در دل دارد به دیگران می گوید. حال اگر، برای مثال، طرح خوبی در ذهن داشته باشد و آن را به دیگران بگوید، آنان سوءاستفاده کرده و طرح را می دزدند. در مقابل، اگر ضعف های خود را با دیگران در میان بگذارد، آنان می توانند این ضعف ها را دست مایه تحقیر او قرار دهند.
- اما صداقت با دیگران با ساده لوحی (بی پرده بودن با دیگران) تفاوت دارد.
- صداقت با دیگران به این معنا نیست که هر چه در دل داریم با دیگران در میان بگذاریم.
- صداقت با دیگران به این معناست که دیگران را فریب ندهیم و با آنان گفتار و کردار دروغ نداشته باشیم.
- بنابراین، صداقت با زیرکی یا زرنگی، به معنای درست آن، قابل جمع است. آدم زیرک، طرح های ابتکاری خودش را پیش از موعد لو نمی دهد. همچنین، او قرار نیست همه ضعف های خودش را برای دیگران جار بزند، اما اگر کار خاصی را نتواند انجام دهد، اقرار می کند که نمی تواند آن را انجام دهد.
- گاه زیرکی یا زرنگی، در معنای نادرست آن، با دروغ گفتن و فریب دادن دیگران یکی پنداشته می شود و این معادله ای نادرست است.

بحث گروهی

افراد کلاس به دو گروه تقسیم می شوند و اعضای هر گروه در مورد سناریوی زیر با هم گفت و گو می کنند و سپس هر گروه نتایج بررسی خود را با گروه دیگر در میان می گذارد و نسبت به استدلال های گروه دیگر اظهار نظر می کند. سناریو به شرح زیر است:

یک کودک یار با کودکی سروکار داشته که بسیار رفتار نامناسبی از خود نشان داده و با کودکان دیگر درگیری و فحاشی داشته است. کودک یار در این فکر است که چگونه این مسئله را با والدین کودک مطرح کند. به نظر شما:

- در چه صورتی گزارش کودک یار به والدین کودک، ساده لوحانه خواهد بود؟
- در چه صورتی گزارش کودک یار به والدین کودک، صادقانه و به دور از ساده لوحی خواهد بود؟

گفت و گو کنید

فرض کنید که در زمینه حرفه خودتان طرحی ابتکاری و نو به ذهنتان رسیده و لازم می دانید که نظرات دوستان خود را در مورد آن بپرسید تا طرح به پختگی کامل برسد. با این حال، نگرانید که مبدا کسی از دوستان بخواهد طرح شما را بدزدد. در این صورت، چگونه می توانید با زیرکی این کار بکنید و در عین حال با دوستان خود صادق باشید؟

انسان غیر صادق و کژمنش؛ برنده فوری و بازنده نهایی

- صداقت نداشتن با دیگران نه تنها از نظر اخلاقی بد است، بلکه از نظر نتایج عمل نیز زیان بار است.

- برخی فکر می کنند که فرد کژمنش با گفتارها و کردارهای دروغین که از خود نشان می دهد، آدم زرنگی است چون با صحنه سازی می تواند خودش را از تنبیه یا جریمه خلاص کند و منافع بادآورده داشته باشد.

- اگر هم فرد کژمنش بتواند با اعتماد دیگران بازی کند، فقط یک برگ برنده فوری برای خود دست و پا می کند، اما در نهایت بازنده است (شکل ۹).

شکل ۹- انسان غیر صادق و کژمنش، بازنده نهایی است.

- فرد کژمنش هرچه بیشتر پیروز شود، به شکست نزدیک تر می شود.

- تکرار عدم صداقت، اعتماد دیگران را از بین می برد و در آن زمان است که فرد کژمنش رسوا می شود.

افراد کلاس در مورد این سؤال ها پژوهش می کنند:

- بیماری خودایمنی (اُتو ایمیون) چیست و چه ویژگی هایی دارد؟
- دروغگویی چه شباهتی به این بیماری دارد و چگونه علیه خودش کار می کند؟
- در حرفه خودتان، دروغگویی به چه نحو و با تأثیرگذاری بر چه عواملی، مانع موفقیت می شود؟

پژوهش

گفت و گو کنید

اگر یک صاحب حرفه، موفق بشود تا آخر زندگی حرفه ای خود از لورفتن دروغ گویی ها و تقلب هایی که در کارش انجام داده جلوگیری کند، آیا هنوز می توان گفت که از لحاظ اخلاقی ضرر کرده و آسیب دیده است؟ چه توضیحی در این مورد دارید؟

انسان صادق و راست منش

■ بازنده فوری و برنده نهایی

- صداقت با دیگران نه تنها از نظر اخلاقی حاکی از برتری وجودی و فضیلت است، بلکه از نظر نتایج عمل نیز مفید است.

- برخی فکر می‌کنند که آدم راست‌منش ضرر می‌کند چون برای مثال، با اقرار به خطایش، خود را در معرض تنبیه یا جریمه قرار می‌دهد.

- بله گاهی راست‌منش بودن، آدم را در معرض ضررهایی قرار می‌دهد.

- اما می‌توان گفت: هر چند ممکن است فرد راست‌منش ضررهایی بکند و بازنده فوری باشد، اما برنده نهایی خواهد بود.

- آدم راست‌منش اعتماد دیگران را پشت‌سر خود خواهد داشت و این اعتماد عمومی، سرمایه مهمی است و منافع برای فرد فراهم می‌آورد.

- البته، فرد راست‌منش واقعی، به خاطر این منافع نیست که راست‌گفتار و راست‌کردار است، بلکه او این شیوه را برای رشد اخلاقی خود لازم می‌داند. با این حال، راست‌منش بودن، در بلندمدت منفعی نیز به دنبال دارد.

- هیچ‌کس به خاطر این که کاه داشته باشد، گندم نمی‌کارد، اما کسی که گندم می‌کارد، کاه هم خواهد داشت.

جدول ۲- مقایسه میان سه شخصیت ساده لوح، کژمنش و راست‌منش

ویژگی	شخص	ساده لوح	کژمنش	راست‌منش
سکونت در خانه	بی‌در	دودر	دری با قفل و کلید	
رابطه با فریب	فریب‌پذیر	فریب‌گر	فریب‌ناپذیر	
رابطه با پنهان کاری	گشودگی مطلق	استتار کامل	گشودگی و استتار انتخابی	
در بازی زندگی	بازنده مطلق	برنده فوری و بازنده نهایی	بازنده فوری و برنده نهایی	

باتوجه به آنچه پیش از این گفته شد، چه توضیحی درمورد جدول ۲ می‌توانید بدهید؟

کار کلاسی

چگونه می‌توانیم با دیگران صداقت داشته باشیم؟

■ آگاهی

- برای کسب فضیلت صداقت با دیگران، پیش از هر چیز باید به نقشی که این فضیلت در وجود ما بازی می‌کند، آگاهی بیابیم و توجه داشته باشیم.

- چنان که پیش از این اشاره شد، نقشی که صداقت با دیگران در وجود ما ایفا می‌کند این است که از لحاظ فردی، وحدت شخصیت ما را فراهم می‌سازد و موجودیتی اصیل در ما شکل می‌دهد و از لحاظ اجتماعی، بین افراد اعتمادآفرینی می‌کند.

- این آگاهی نیز مهم است که بدانیم از جهت نتایج عمل نیز فرد راست‌منش، در بلندمدت از منافع قابل توجهی برخوردار خواهد بود.

■ قاعده‌مندی

- اما علاوه بر این آگاهی‌ها که انگیزه صداقت‌ورزی با دیگران را در ما تقویت می‌کنند، یک شیوه دیگر نیز در کسب این فضیلت به ما یاری می‌رساند و آن، قاعده‌مند کردن رفتارمان است. قاعده‌ای که باید به آن عمل کنیم، قاعده‌ای است که از آن با عنوان «قانون طلایی اخلاق» یاد می‌شود، بیان‌گر این‌که: آنچه را بر خود نمی‌پسندی، بر دیگران نیز مپسند.

- این قانون اخلاق، تنظیم‌کننده رابطه اخلاقی ما با دیگران است.

- اگر این قانون را در مورد صداقت به کار ببریم، چنین خواهد شد:

اگر دوست‌نداری که دیگران با تو بی‌صداقتی کنند، تو هم با دیگران صادق باش.

■ همدلی با دیگران

- اگر بخواهیم قانون طلایی اخلاق را در زندگی خود عملی کنیم، لازم است یک قابلیت را در خود پرورش دهیم؛ قابلیتی که از آن با عنوان «همدلی با دیگران» یاد می‌شود (شکل ۱۰).

- همدلی با دیگران یک توانایی تخیلی و عاطفی است که ضمن آن سعی می‌کنیم، به کمک تخیل، خود را در جای دیگران و شرایط آنها تصور کنیم و حالات عاطفی آنها، مانند نگرانی یا گرفتاری را در نظر بگیریم و در درون خود حس کنیم.

- اگر بتوانیم خود را به جای کسانی قرار دهیم که به دروغ با آنها رفتار می‌شود و تلخی این وضع را به صورت تخیلی و عاطفی بچشیم، در این صورت، از ابراز گفتار و رفتار دروغ با دیگران پرهیز خواهیم کرد.

- اگر همدلی با دیگران را بارها و بارها تمرین کنیم، توانایی همدلی در ما به طور عمیق حاصل می‌شود.

- با کسب توانایی همدلی، قادر خواهیم شد که قانون طلایی اخلاق را اجرا کنیم.

شکل ۱۰- همدلی با دیگران؛ راهی برای کسب توانایی صداقت با آنان

یک برق کار را برای تعمیرات منزل دعوت کرده‌اند. او در بررسی متوجه می‌شود که کار این منزل بسیار زیاد است و وسوسه می‌شود که مشتری طبقه متوسط و گرفتار خود را بهانه‌ای برای گران کردن خدمات کند و از این طریق کلی درآمد اضافی کسب کند. اگر او بخواهد از طریق همدلی با مشتری، وضع او را درک کند و بر وسوسه خود غلبه کند و مزد واقعی را دریافت کند، چه سؤال‌هایی باید از مشتری بپرسد تا بتواند با او به خوبی همدلی کند و خود را در برابر این وسوسه، قوی سازد؟

پژوهش کنید

ارزشیابی شایستگی صداقت با دیگران

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی :
درس	صداقت	استاندارد عملکرد:
واحد یادگیری	صداقت با دیگران	تشخیص نمونه‌های صداقت در ارتباط با دیگران و تحلیل پیامد رفتار صادقانه در روابط اجتماعی.

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده					
۱	تفکیک جنبه‌های صداقت	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	اعتراف به ندانسته‌ها، پذیرش اشتباه برابر سناریو	۳						
				- کار، رعایت حقوق دیگران، صداقت درباره زمان و هزینه برابر سناریو	۲						
				ناتوانی در تفکیک جنبه‌های صداقت	۱						
۲	صداقت و حقیقت		ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ایفای نقش تفاوت صداقت با حقیقت برابر موقعیت	۳					
					تفکیک بین صداقت و حقیقت برابر سناریو	۲					
					ناتوانی در تفکیک صداقت و حقیقت	۱					
۳	فضیلت و رذیلت صداقت با دیگران			ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	چرایی عدم صداقت با دیگران به عنوان رذیلت برابر موقعیت	۳				
						چرایی صداقت با دیگران به عنوان فضیلت برابر سناریو	۲				
						ناتوانی در تشخیص فضیلت و رذیلت	۱				
۴	ابعاد صداقت				ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	مقایسه میان سه شخصیت ساده لوح، کزمنش و راست‌منش برابر نمونه	۳			
							تشخیص تفاوت ساده‌لوحی با صداقت برابر سناریو	۲			
							ناتوانی در ایفای نقش صداقت با دیگران	۱			
						ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه		توجه به نقش صداقت با دیگران و تأثیر آن بر وجودی اصیل و شخصیتی یکپارچه	۳		
								پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط زیست	۲		
								عدم رعایت مسائل ایمنی	۱		
ارزشیابی شایستگی:											
توضیحات:											
معیار شایستگی:											
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ و ۴											
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش											
- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری											

پودمان سوم

مسئولیت پذیری و پاسخگویی

شفافیت در عملکرد و پاسخ‌گویی در برابر پیامدهای آن

واحد یادگیری ۱: مسئولیت درونی

آیا می‌دانید

۱ احساس مسئولیت درونی، پیش از آنکه دیگران ما را پاسخ‌گو کنند، ما را به بررسی رفتار خود فرا می‌خواند؟

۲ پذیرفتن پیامدهای تصمیم خود، یکی از نشانه‌های شخصیت اخلاقی و مسئولیت‌پذیری است.

۳ گاهی انسان می‌تواند با توجه اشتباه خود، از پذیرش مسئولیت آنها فرار کند؟

۴ احساس مسئولیت درونی می‌تواند کیفیت کار حرفه‌ای و اعتماد دیگران به شما را افزایش دهد؟

یکی از پایه‌های اخلاقی زیستن داشتن وجدانی بیدار و احساس مسئولیت درونی نسبت به کارهای خود است. اگر انسان در برابر رفتار و تصمیم‌های خود احساس پاسخ‌گویی نکند، به تدریج نسبت به دیگران نیز بی‌تفاوت خواهد شد و از پذیرش پیامدهای کارهای خود طفره خواهد رفت. مسئولیت درونی یعنی انسان پیش از آن که دیگران او را مورد سؤال قرار دهند، خود از خویش بپرسد: «آیا کارم درست بود؟ آیا می‌توانستم بهتر عمل کنم؟»

در این واحد یادگیری انتظار می‌رود هنرجویان با مفهوم مسئولیت درونی آشنا شوند و اهمیت آن را در خودشناسی، ارتقای کیفیت حرفه خود و نیز بهبود بخشیدن به زندگی اجتماعی بشناسند. همچنین آنان باید بتوانند مصداق‌های رعایت مسئولیت وجدانی و درونی را بازشناسی کنند و نیز راه‌های فرار از این گونه از احساس مسئولیت را تشخیص دهند. آنان خواهند توانست نقش احساس مسئولیت درونی را در زمینه رشد فردی، تصمیم‌گیری درست و شکل‌گیری شخصیت اخلاقی دریابند.

استاندارد عملکرد

تشخیص نمونه‌های مسئولیت درونی و وجدانی، تحلیل پیامد مسئولیت‌پذیری و نقض آن در زندگی روزمره و محیط کار و تشریح نقش احساس مسئولیت درونی در اخلاق‌مداری و بهبود عملکرد حرفه‌ای.

تأمل در یک موقعیت

ساسان از شهر به روستا آمده و درحالی که به تلاش پدر پیرش برای تهیه عسل نگاه می کند، گفت وگویی بین آنها در می گیرد:

- پدر! راه های بهتری هم برای تهیه عسل وجود دارد، چرا این قدر خودت رو به زحمت تهیه عسل طبیعی می اندازی؟
- یعنی چه کار باید بکنم؟

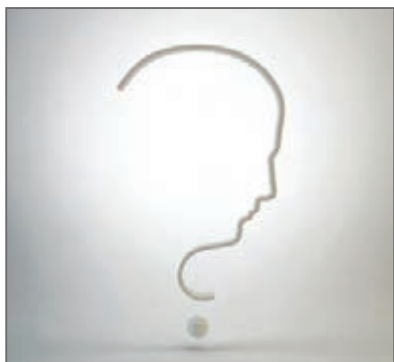
- الان شربت های قندی مثل شربت ذرت هست که برای تولید عسل استفاده میشه. اسانس و طعم دهنده هم به اون اضافه می کنند و رنگدانه هم به آن رنگ طلایی مثل عسل میدن. بعد اگر نشاسته گندم رو هم به آن اضافه کنیم، غلیظ میشه. این کاملاً شبیه عسل طبیعی میشه و هیچ کس هم نمیتونه فرق اون رو با عسل طبیعی تشخیص بده. این طوری می تونیم در چند روز چند کیلو عسل تولید کنیم. مشتری ها هم راضی میشن چون هیچ فرقی با عسل نداره.

- آخه این که عسل طبیعی نیست؟
- الان دیگه هیچ چیز طبیعی نیست و همه چیز صنعتی شده، خوب عسل هم مثل بقیه چیزها.
- یعنی مشتری ها اعتراضی نمی کنند؟
- نه میگم که مثل عسل طبیعی، هم رنگ خوبی داره، هم طعمش عالیه.
- آخه ...

گفت وگو کنید

- فکر می کنید پدر چه جوابی به پسرش خواهد داد؟
- به نظر شما استدلال پسر اشکالی دارد؟ او می گوید مهم این است که فروشنده و مشتری هر دو راضی باشند و حالا که زندگی مردم به شدت صنعتی و غیرطبیعی شده، مصرف عسل هم بخشی از همین زندگی صنعتی است.
- آیا سود بیشتر، از راه های نادرست، می تواند نادرستی کار را توجیه کند؟

به بیان ساده، مسئولیت یعنی در برابر سؤال قرار داشتن (شکل ۱).

سؤال‌هایی مانند:

- چرا این حرف را زدی؟
- چرا این حرف را نزدی؟
- چرا این کار را انجام دادی؟
- چرا این کار را انجام ندادی؟

شکل ۱- مسئولیت درونی یعنی خود را در برابر سؤال قرار دادن

اگر کسی خودش خویشتن را در برابر چنین سؤال‌هایی قرار دهد، از احساس مسئولیت درونی (درون‌نگر) برخوردار است. و اگر کسی پذیرای چنین سؤال‌هایی از ناحیه دیگران باشد، از احساس مسئولیت بیرونی (برون‌نگر) برخوردار است. این بیانی اولیه و ساده از معنای مسئولیت است. اما مسئولیت معنای پیچیده‌تری نیز دارد که پس از تحلیل دقیق‌تر ابعاد آن در فرازهای بعدی بیان خواهد شد.

انسان؛ تنها موجود مسئول بر روی کره زمین

این که کوئی این کنم یا آن کنم این دلیل اختیار است ای صنم
مولوی

بسیاری از موجودات روی زمین را نمی‌توان درباره رفتارهایشان مورد سؤال قرار داد.
- از خورشید نمی‌توان پرسید: چرا طلوع می‌کند و چرا غروب می‌کند؟
- از سرو نمی‌توان پرسید: چرا میوه نمی‌دهی؟
- از گرگ نمی‌توان پرسید: چرا گوسفندان را خفه می‌کند؟
از این‌رو گفته‌اند:

نیش عقرب نه از ره کین است اقتضای طبیعتش این است

حتی انسان را نمی‌توان درباره هر رفتارش مورد سؤال قرار داد. برای مثال، نمی‌توان از کسی پرسید:

- چرا پلک می‌زنی؟

- چرا نفس می‌کشی؟

اما انسان را می‌توان درباره رفتارهایی که از روی اختیار انجام می‌دهد، مورد سؤال قرار داد. چون انسان دارای اختیار است (شکل ۲) و می‌تواند رفتار خاصی را ایجاد کند یا ایجاد نکند، می‌توان از او پرسید:

شکل ۲- انسان مسئول برسر دوراهی
انتخاب‌ها قرار دارد.

- چرا این حرف بد را زدی، درحالی که
می‌توانستی نرنی؟

- چرا این حرف خوب را نزدی، درحالی که
می‌توانستی بزنی؟

- چرا این رفتار بد را انجام دادی،
درحالی که می‌توانستی انجام ندهی؟

- چرا این رفتار خوب را انجام ندادی،
درحالی که می‌توانستی و لازم بود انجام
دهی؟

گفت‌وگو کنید

یک هنرجو اخیراً صبح‌ها خیلی دیر از خواب بیدار می‌شود و نمی‌تواند سر وقت در کارگاه حاضر شود. امروز او بار دیگر دیر از خواب بیدار شده و از این که دوباره دیر به کارگاه می‌رسد، احساس بدی دارد. وقتی او وارد کارگاه می‌شود، پرسش و پاسخ زیر میان استاد کارگاه و او رد و بدل می‌شود.

- «چرا هرروز دیر می‌آیی؟»

- ببخشید استاد! دست خودم نیست، خوابم خیلی سنگین شده.»

به نظر شما، آیا می‌توانیم احساس بدی را که هنرجو درخود یافته، احساس مسئولیت درونی بدانیم؟

آیا وقتی او در برابر پرسش استاد قرار می‌گیرد، می‌توانیم بگوییم که با احساس مسئولیت بیرونی مواجه شده است؟

آیا می‌توان گفت که این هنرجو مسئولیتی درمورد دیرآمدن خود ندارد زیرا این ناشی از خواب سنگینی است که اخیراً برای او پیش آمده و دیرآمدن به اختیار خود او نبوده است؟

اختیار و مسئولیت؛ شمشیر دو دم

- این که انسان دارای اختیار و (به دنبال آن) مسئولیت است، امتیازی مهم و برجسته برای او است.
- انسان با داشتن اختیار می تواند آرمان های بزرگی را در چشم انداز خود قرار دهد و از میان آنها دست به انتخاب بزند.
- رشد و تحول آدمیان در طول تاریخ، دستاورد اختیار آنان بوده است.
- زنبورها در طول تاریخ، همواره خانه های شش ضلعی ساخته اند و رشد و تحولی نخواهند داشت.
- بذره های گندم نیز همواره به یک صورت روئیده و خواهند روئید.
- اما انسان ها پی در پی خود را از بند و زنجیرهای مختلف آزاد کرده و تحول آفریده اند:
- رهایی از سرما و گرمای کشنده با ساختن خانه های امن
- رهایی از حمله درندگان با ساختن شهر و دیار
- رهایی از جاذبه زمین با پرواز به آسمان
- و ...
- اما اختیار و مسئولیت، شمشیری دودم است؛ از سویی، تحسین برانگیز و از سوی دیگر، رعب آور است (شکل ۳).
- از سویی، اختیار و به دوش کشیدن مسئولیت یک کار، نشانه ای از آمادگی برای ایجاد تغییر و آفرینش است.
- اما از سوی دیگر، خود را در معرض ارزیابی و محاکمه قرار دادن است.
- از سویی، انتخاب و مسئولیت، دل را پراز شور و شجاعت می کند.
- اما از سوی دیگر، شعله اضطراب را در دل برمی افروزد.
- اختیار و مسئولیت یک امتیاز برجسته برای انسان است؛ اما هیچ امتیازی را به رایگان در اختیار قرار نمی دهند.

شکل ۳- اختیار و مسئولیت؛ حرکتی میان جسارت و دل شوره

گفت و گو کنید

■ رئیس یک شرکت که قصد سفر چند ماهه‌ای را داشت، یکی از معاونان را به عنوان جانشین خود برای کارکنان معرفی کرد. معاون از همان لحظه معرفی شدن، احساس دوگانه‌ای داشت. از یک سو، احساس خوبی داشت که او را شاد می‌کرد و از سوی دیگر، دل شوره‌ای داشت که موجب ناراحتی وی می‌شد. به نظر شما، ریشه این دو احساس چه بوده است؟

■ در ضرب‌المثلی آمده است: هر که بامش بیش، برفش بیشتر.
- اگر بخواهیم این ضرب‌المثل را در مورد امتیاز ویژه انتخاب و مسئولیت انسان به کار ببریم، چه می‌توانیم بگوییم؟

فعالیت عملی

در زمینه حرفه خودتان، سرگذشت دو شخصیت برجسته را که توانسته‌اند با وجود نگرانی و اضطراب ناشی از مشکلات مختلف، مسئولیت کارهای خود را به خوبی به دوش بکشند، تحلیل کنید و چگونگی موفقیت آنان را توضیح دهید.

تعهد و مسئولیت

تعهد یعنی پذیرش به انجام رساندن یک اقدام
تعهد مانند امضای یک قرارداد است.
فرد می‌تواند نسبت به انجام کاری تعهد نشان ندهد، اما هنگامی که متعهد شد، آنگاه نسبت به کمیت و کیفیت انجام آن، قابل پرسش خواهد بود.
بنابراین، تعهد مسئولیت‌آور است:

تعهد <-----< مسئولیت

از سوی دیگر، قبل از هر مسئولیت همواره یک تعهد قرار دارد.

تعهد <-----< مسئولیت

مسئولیت و استحقاق

- فردی که رفتاری را از روی تعهد و مسئولیت به ظهور می‌رساند، استحقاق پاداش یا تنبیه را دارد.

بنابراین، اگر سگی به بچه‌ای حمله کند و او را گاز بگیرد، مستحق تنبیه نیست، چون هیچ سگی تعهد نداده است که کسی را گاز نگیرد و در نتیجه، نسبت به این رفتار، احساس مسئولیتی هم ندارد. اگر ضربه‌های دردناکی بر این حیوان وارد کنند، نمی‌توان نام این کار را

تنبیه گذاشت، بلکه باید آن را راهی برای مهار این رفتار در حیوان دانست. اما هنگامی که انسانی با تعهد و احساس مسئولیت، کاری را انجام می‌دهد، نسبت به نتایج آن استحقاق خواهد داشت.

- هنگامی که فرد با تعهد و احساس مسئولیت، کاری را به خوبی انجام می‌دهد، مستحق پاداش است.

- برای مثال، هنرجویی که توانسته است با تمرین زیاد، مهارت مناسب را کسب کند، حق دارد مورد تشویق قرار گیرد.

- هنگامی که فرد با وجود تعهد و احساس مسئولیت، کاری را ناقص انجام می‌دهد، مستحق تنبیه است.

- برای مثال، عضو یک پروژه گروهی در ابتدای شروع پروژه متعهد می‌شود که سهم خود را در گروه به خوبی انجام دهد. اما در مسیر انجام کار، وظایف خود را به طور کامل انجام نمی‌دهد. در نتیجه، پروژه در وقت پیش‌بینی شده به اتمام نمی‌رسد. اکنون اگر مدیر پروژه برای این عضو گروه، تنبیهی در نظر بگیرد، می‌توان گفت که او به حق تنبیه شده است.

گفت‌وگو کنید

■ استادی به هنرجویان یک تکلیف اضافی می‌دهد و می‌گوید که انجام آن اختیاری است. نظر شما در مورد وضعیت‌های زیر چیست:

- یکی از هنرجویان با این که تکلیف اجباری نیست، آن را با دقت و ظرافت انجام می‌دهد. آیا او مستحق تشویق است؟

- هنرجوی دیگری این تکلیف را انجام نمی‌دهد، آیا او مستحق تنبیه است؟

مسئولیت درونی (درون‌نگر)

اگر مسئولیت به معنای قرار داشتن در معرض سؤال باشد، منظور از مسئولیت درونی این است که فرد در اقدام‌هایش، خودش خویشتن را مورد سؤال قرار دهد. درون‌نگر بودن این شکل از مسئولیت به این معناست که احساس مسئولیت فرد، معطوف به خود او است.

در مسئولیت درونی یا درون‌نگر، فرد خودش را با این گونه سؤال‌ها مواجه می‌کند (شکل ۴):

شکل ۴- مسئولیت درونی؛ وقتی فرد، خود، خویشتن را مورد سؤال قرار می‌دهد.

- چرا این کار را انجام دادم؟
- آیا می توانستم این کار را بهتر انجام دهم؟
- اگر دوباره در این موقعیت قرار بگیرم چه خواهم کرد؟
پیش از احساس مسئولیت درونی، یک تعهد وجود دارد.
- در همان لحظه ای که فرد تصمیم می گیرد کاری را انجام دهد، در واقع، با خود عهد می بندد که این کار را انجام بدهد و به درستی هم انجام دهد.
- پس مسئولیت درونی به یک تعهد درونی وابسته است که در لحظه تصمیم برای انجام کار شکل می گیرد.

فکر کردن به انجام کار >>> - - - تصمیم به انجام کار = عهد با خویشتن >>> - - - مسئولیت درونی
در نتیجه:

- اگر فرد این عهد با خویشتن را جدی بگیرد، مسئولیت درونی در او تقویت خواهد شد.
- و اگر این عهد با خویشتن را جدی نگیرد، مسئولیت درونی در او ضعیف خواهد شد.

پژوهش کنید

مسئولیت درونی و خود را مورد پرسش قرار دادن می تواند با سرزنش کردن خود همراه باشد.
آیا سرزنش کردن خود،
- احساس مناسبی است و آثار مثبتی دارد؟ چه آثاری؟
- می تواند بیمارگونه باشد و آثار نامناسبی در شخصیت فرد باقی بگذارد؟ در چه صورتی چنین خواهد شد؟

در محضر وجدان

احساس مسئولیت درونی، در محضر وجدان به ظهور می رسد.
فرد در وجدان خویش هم قاضی و حاکم است و هم در معرض حکم.

در محضر وجدان، فرد می داند که:

- از قبل تصمیم به انجام کاری گرفته بود،
- و این به منزله تعهد به انجام آن کار بوده،
- و اکنون ممکن است با عهد خود، به دو شکل مواجه شود:
 - وفای به عهد و پیمان با خود
 - نقض عهد و پیمان با خود

و در نتیجه، دو نوع احساس متفاوت را در خود می یابد:

- رضایت درونی
- احساس شرم

وجدان و آینه رابطه‌ای دوطرفه دارند (شکل ۵):
 - از یک طرف، به صورت یک استعاره، می‌توان گفت که وجدان همانند آینه‌ای است که فرد خود را در آن می‌بیند.

شکل ۵- میان وجدان و آینه، رابطه دوطرفه‌ای وجود دارد.

- از طرف دیگر، با یک استعاره معکوس، می‌توان گفت که آینه همانند وجدان است و فرد با نگاه کردن به آن، می‌تواند خود را در محضر وجدان خویش قرار دهد (جدول ۱).

جدول ۱- رابطه وجدان و آینه

استعاره ۱	وجدان مانند آینه است.	آدمی می‌تواند خود واقعی خویش را در وجدانش مشاهده می‌کند.
استعاره ۲	آینه مانند وجدان است.	آدمی می‌تواند با نگاه کردن به آینه، خود را در وجدانش حاضر کند.

- خوب است گاه افراد در آینه بنگرند و این حس وجدانی را تجربه کنند.

با ملاحظه موارد زیر از «لحظه‌های مواجهه با وجدان»، سه مورد جدید را با نظر به حرفه خودتان، به آنها اضافه کنید:

- وقتی هنرجویی به جای انجام تکلیف، شکل آماده آن را از هوش مصنوعی می‌گیرد و به استاد تحویل می‌دهد و از قضا استاد آن را به عنوان کار خود او می‌پذیرد، لحظه‌ای برای رویارویی هنرجو با وجدان خودش فراهم می‌شود.

- هنرجویی به سبب اشتباه استاد، نمره‌ای بالاتر از حق خود دریافت می‌کند. هنرجو این حقیقت را می‌داند، اما آن را مسکوت می‌گذارد.

-
-
-

تمرین

توجه به حدود توانایی

شکل ۶ - باری بیش از حد توان به دوش کشیدن، خلاف احساس مسئولیت است.

از آنجا که تصمیم گرفتن به انجام کاری، تعهدآور و مسئولیت‌آور است، لازم است هرفردی به هنگام تصمیم‌گیری برای انجام کاری، حدود توانایی‌های خود را در نظر بگیرد و از پذیرش کاری که در توان او نیست، خودداری کند.

باری بیش از توان خود به دوش کشیدن و تصمیم گرفتن برای انجام کارهایی بیش از حد توان (شکل ۶):

- خلاف احساس مسئولیت درونی است زیرا فرد می‌داند که نمی‌تواند این مقدار کار را به خوبی انجام دهد، با این حال، انجام آنها را می‌پذیرد، درحالی که نمی‌تواند دراین مورد، خود را به صورت واقعی قانع کند.
- او به صورت ضمنی می‌داند که این وضع، منجر به انجام نشدن کار یا کوتاهی درانجام آن خواهد شد.
- خلاف احساس مسئولیت درونی عمل کردن، با مشاهده نتایج کار، به احساس شرم و اندوه منجر خواهد شد.
- به این ترتیب، فرد اعتماد به نفس خود را نیز مورد آسیب قرار خواهد داد.

گفت‌وگو کنید

برخی از صاحبان حرفه، بدون توجه به «محدودیت زمانی» خود، هر تعداد سفارش کار را که به آنها ارجاع می‌شود می‌پذیرند.

■ برای مثال، یک گرافیکست چند پروژه را هم‌زمان به عهده می‌گیرد، درحالی که مطمئن نیست بتواند آنها را به موقع تحویل دهد. آیا این شیوه‌ای مسئولانه است؟ این شیوه کار به چه نتایجی منجر خواهد شد؟

■ درحرفه خود شما محدودیت زمانی به چه صورتی مطرح است و چگونه آن را مراعات می‌کنید؟ به نظر شما، در موارد زیر، عمل غیرمسئولانه صاحب حرفه، ناشی از نادیده گرفتن چه نوعی از محدودیت خود است؟:

- مکانیک تعمیر خودرویی را قبول می‌کند که دانش آن را ندارد.
- کودک‌یاری که توان مراقبت ایمن را ندارد، مسئولیت تعداد زیادی کودک را می‌پذیرد.
- یک مرغ‌دار که هزینه لازم برای تأمین خوراک را ندارد، مسئولیت پرورش مرغ‌های زیادی را قبول می‌کند.

معنای جامع و دقیق مسئولیت‌پذیری

بعد از تعریف ساده احساس مسئولیت (در برابر سؤال قرار داشتن)، ملاحظه کردیم که احساس مسئولیت دارای جنبه‌های مختلفی است:

- اختیار انسان
 - تعهد برای انجام درست یک کار
 - استحقاق تشویق و تنبیه
 - حدود توانایی
- با توجه به جنبه‌های مختلف احساس مسئولیت، اکنون می‌توانیم تعریفی پیچیده و کامل از مسئولیت‌پذیری در نظر بگیریم:
- مسئولیت‌پذیری حاکی از این است که فردی با **انتخاب خود** و با در نظر داشتن **حدود توانایی** خود تصمیم گرفته و متعهد شده که کاری را به درستی انجام دهد، به طوری که اگر موفق به انجام تعهد خود شود و کار را درست انجام دهد، **استحقاق تشویق** دارد، اما اگر کار را دست انجام ندهد، **مستحق تنبیه** است و بخشی از تنبیه او این است که کوتاهی خود را به عهده بگیرد و به **جبران خسارت** ناشی از آن بپردازد.

کار کلاسی

تحلیل سخنرانی: به سخنان یک شخصیت شناخته شده در حرفه خودتان گوش کنید و ویژگی‌های فرد مسئولیت‌پذیر را از سخنان او استخراج و تحلیل و بررسی کنید.

فرایندهای احساس مسئولیت درونی

در جریان احساس مسئولیت درونی، اتفاق‌های زیر رخ می‌دهد:

■ **به خاطر آوردن تصمیم و تعهد به انجام کار**

■ **قرار گرفتن میان دو فشار**

- فشار از سوی گزینه لذت‌طلبی و کاستن از کمیت و کیفیت کار
- فشار از سوی عقل و وجدان و لزوم پای‌بندی به تصمیم و تعهد
- کلنجار رفتن با خود برای رهایی از تعارض میان این فشارها
- رهایی از این فشارها به **دو شکل** رخ می‌دهد.

■ **فرایند اول و نتایج آن**

- تسلیم شدن به فشار گزینه، رها کردن کار و روی آوردن به تفریح
- احساس رضایت از راحتی
- احساس نارضایتی از زیر پا گذاشتن تصمیم و تعهد
- بروز تعارض جدید میان این دو احساس

- تکرار این فرایند به خسته شدن از احساس مسئولیت منجر می شود (شکل ۷).

شکل ۷- خسته شدن از احساس مسئولیت

شکل ۸- خشنودی از احساس مسئولیت

■ فرایند دوم و نتایج آن

- تسلیم شدن به الزام عقل و وجدان و رعایت کمیت و کیفیت کار
- احساس خستگی از رعایت دقیق کمیت و کیفیت کار
- احساس رضایت از تحقق تصمیم و پای بندی به تعهد
- احساس رضایت کلی و وحدت شخصیت
- خشنود بودن از احساس مسئولیت (شکل ۸)

پژوهش کنید

چه اموری احساس مسئولیت درونی را ضعیف می کنند؟ در زیر، یک مورد نوشته شده است. توضیح دهید که چرا این مورد به ضعیف شدن احساس مسئولیت درونی منجر می شود. شما دو مورد دیگر از عوامل ضعف را با در نظر داشتن حرفه خودتان اضافه کنید.

- انتظار بیش از حد برای ستایش لفظی یا پاداش گرفتن از دیگران

-

-

چه اموری احساس مسئولیت درونی را تقویت می کنند؟ در زیر، یک مورد نوشته شده است. توضیح دهید که چرا این مورد به تقویت احساس مسئولیت درونی منجر می شود. شما دو مورد دیگر از عوامل تقویت را با نظر به حرفه خودتان اضافه کنید.

- برخوردار بودن از شخصیت مستقل

-

-

ارزشیابی شایستگی مسئولیت درونی

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی:
درس	مسئولیت پذیری و پاسخ گویی	استاندارد عملکرد: تشخیص نمونه های مسئولیت درونی و وجدانی، تحلیل پیامد مسئولیت پذیری یا نقض آن در زندگی روزمره و محیط کار و تشریح نقش احساس مسئولیت درونی در اخلاق مداری و بهبود عملکرد حرفه ای
واحد یادگیری	مسئولیت درونی	

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده			
۱	تعیین رابطه اختیار و مسئولیت	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ایفای نقش اختیار و مسئولیت برابر سناریو	۳				
				تعیین رابطه بین اختیار مسئولیت برابر نمونه	۲				
				ناتوانی در تعیین رابطه اختیار و مسئولیت	۱				
۲	تعیین رابطه تعهد و مسئولیت		ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ایفای نقش تعهد و مسئولیت برابر سناریو	۳			
					تعیین رابطه بین تعهد با مسئولیت برابر موقعیت	۲			
					ناتوانی در تعیین رابطه تعهد و مسئولیت	۱			
۳	تعیین رابطه استحقاق و مسئولیت			ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ایفای نقش استحقاق و مسئولیت برابر سناریو	۳		
						تعیین حیطه پاداش و تنبیه برابر موقعیت	۲		
						ناتوانی در تعیین رابطه استحقاق و مسئولیت	۱		
۴	تعیین رابطه درون و مسئولیت				ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ایفای نقش در مقابل وسوسه و تشخیص تضعیف و تقویت احساس مسئولیت برابر نمونه	۳	
							تعیین رابطه وجدان و آینه و تعیین رابطه توانایی و مسئولیت برابر موقعیت	۲	
							ناتوانی در تعیین رابطه درون و مسئولیت	۱	
شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:									
توجه به مسائل ایمنی محیط های کاری متفاوت، توجه به نقش احساس مسئولیت درونی در اخلاقی زیستن و بهبود حرفه، پیشگیری از اجرای فعالیت های آسیب زننده به محیط زیست، مسئولیت پذیری									
توجه به نقش احساس مسئولیت درونی در اخلاقی زیستن و بهبود حرفه									
پیشگیری از اجرای فعالیت های آسیب زننده به محیط زیست									
عدم رعایت مسائل ایمنی									
ارزشیابی شایستگی:									
توضیحات:									
معیار شایستگی:									
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ و ۴									
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش									
کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری									

واحد یادگیری ۲: مسئولیت بیرونی

آیا می دانید

- ۱ پیامدهای رفتار ما فقط به خودمان محدود نمی شود و بر دیگران و محیط پیرامون اثر می گذارد؟
- ۲ گاهی ممکن است فرد وظیفه خود را به درستی انجام دهد اما به پیامدهای کارش توجه نکند؟
- ۳ پذیرفتن مسئولیت پیامدهای رفتار خود می توان اعتماد دیگران و اعتبار حرفه ای فرد را افزایش دهد؟
- ۴ مسئولیت درونی و مسئولیت بیرونی در کنار یکدیگر، رفتار اخلاقی و مسئولانه را شکل می دهند؟

یکی از نشانه های اخلاقی بودن این است که انسان نسبت به آثار کارهای خود در جهان بیرون حساس باشد. کارهای ما تنها به خودمان مربوط نیست؛ بلکه بر مشتری، همکار، خانواده، محیط کار و جامعه اثر می گذارد. این حساسیت نسبت به پیامدهای رفتار را «مسئولیت بیرونی» می نامیم. درواقع، فرد درمی یابد که احساس مسئولیت درونی برای اخلاقی بودن کافی نیست، بلکه لازم است فرد اخلاقی نسبت به آثار اعمال خود نیز پاسخگو باشد.

دراین واحد یادگیری انتظار می رود هنرجویان با مفهوم مسئولیت بیرونی آشنا شوند و انواع منابع مسئولیت بیرونی را تشخیص دهند. به علاوه، آنان می توانند تفاوت مسئولیت درونی و مسئولیت بیرونی و نسبت تکمیلی میان آنها را بازشناسی کنند. همچنین، آنان نقش مسئولیت بیرونی در ارتقای شخصیت فردی خود، پیشرفت ایجادکردن در حرفه خود و بهبود بخشیدن به زندگی اجتماعی را می شناسند و با شیوه های افزایش مسئولیت بیرونی در خود آشنا می شوند.

استاندارد عملکرد

تفکیک مسئولیت درونی و مسئولیت بیرونی در موقعیت های حرفه ای، تعیین مصداق های هریک از این دو نوع مسئولیت در جریان فعالیت های کاری و تحلیل نقش مسئولیت بیرونی در ارتقای کیفیت حرفه و بهبود زندگی اجتماعی.

هوشنگ به تازگی مدیر یک شرکت خدمات اینترنتی شده است. او دارای احساس مسئولیت بالایی است و در ارائه خدمات به مشتریان، دقت لازم را از جهات مختلف به کار می‌گیرد؛ مانند این که از تحمیل هزینه‌های اضافی به مشتریان خودداری می‌کند و سعی دارد کیفیت خدمات را در سطح بالایی نگاه دارد. احمد معاون هوشنگ، یک ابتکار عمل به خرج داده و کانالی برای دریافت بازخوردها و شکایات مشتریان به وجود آورده است. او برای اولین بار، جمع‌بندی نظرات مشتریان را آماده کرده و برای طرح آنها به حضور هوشنگ می‌رسد و اجازه می‌خواهد که آنها را مطرح کند. هوشنگ می‌گوید: «ببین ما کار زیاد داریم و وقت کم و من نمی‌توانم وقتی به این مورد اختصاص بدهم؛ به علاوه، میدانی که من کارم را با دقت و وسواس انجام می‌دهم و از هیچ تلاشی برای ارائه خدمات مناسب فروگذاری نمی‌کنم. بنابراین، جای نگرانی نیست. احمد می‌گوید: درست می‌فرمایید، اما...

گفت‌وگو کنید

اگر شما به جای احمد بودید، در جواب هوشنگ چه می‌گفتید؟ آیا به نظر شما حق با هوشنگ نیست؟ او مدیری با احساس مسئولیت است و کارش را بی‌نقص انجام می‌دهد. در این صورت، چه نیازی وجود دارد که به بازخورد یا شکایات مشتریان توجه کند؟

اگر پاسخ شما به هوشنگ او را قانع کند که بالاخره اهمیتی برای بازخورد مشتریان در شرکت خود در نظر بگیرد اما به شما بگوید: «بسیار خوب، رسیدگی به نظرات و شکایات را خودت انجام بده و این کار را از من نخواه.» در این صورت، آیا شما در کار هوشنگ اشکالی می‌بینید؟

معنای مسئولیت بیرونی (برون نگر)

پیش از این، معنای مسئولیت را ملاحظه کردیم:
- قرار گرفتن فرد در برابر سؤال‌هایی نسبت به حرف‌ها و اعمالش.
همچنین، معنای مسئولیت درونی را چنین در نظر گرفتیم:
- قرار گرفتن فرد در برابر سؤال‌هایی که خودش نسبت به حرف‌ها و اعمالش مطرح می‌کند.
حال، معنای مسئولیت بیرونی (برون نگر) نیز مشخص خواهد شد:
- قرار گرفتن فرد در برابر سؤال‌هایی از بیرون، نسبت به حرف‌ها و اعمالش.
- در واقع، همواره احساس مسئولیت، در درون فرد است اما چون معطوف به بیرون است، آن را مسئولیت بیرونی یا برون نگر می‌نامیم.

منبع سؤال‌های بیرونی کجاست و انسان در برابر چه کسان یا چه چیزهایی مسئول است؟

دست کم سه منبع بیرونی، حرف‌ها و اعمال انسان را زیر سؤال می‌برند:
- انسان‌های دیگر؛ اعم از رئیس بالادست، کارکنان زیردست و دریافت‌کنندگان خدمات (شکل ۹).

شکل ۹- احساس مسئولیت در برابر دیگران

■ برای مثال، مسئول کارگاه باید وسایل حفاظتی را برای کارگران فراهم کند و اگر این کار را انجام ندهد، کارگران حق دارند این اقدام او را مورد پرسش قرار دهند و او موظف است پاسخگو باشد و در تأمین وسایل حفاظتی کارگران اقدام لازم را انجام دهد. این حق و وظیفه، دو روی یک سکه‌اند و همواره در هر جا حقی وجود داشته باشد، وظیفه‌ای هم در مقابل آن قرار دارد و فرد موظف باید پاسخگو باشد.

- محیط زیست؛ محیطی که ما در آن زندگی می‌کنیم یک واقعیت بیرونی است. وقتی ما کار نادرستی انجام می‌دهیم، این عامل بیرونی در برابر ما واکنش نشان می‌دهد و ما را در تنگنا قرار می‌گذارد.

■ برای مثال، اگر زباله در محیط زیست بریزیم، محیط زیست با شیوع بیماری به ما واکنش نشان می‌دهد و به این ترتیب ما را متوجه اشتباه خودمان می‌کند و به زبان بی‌زبانی ما را به پاسخ‌گویی وادار می‌کند. در نتیجه این فشار بیرونی، ما عمل نادرست خود را اصلاح می‌کنیم. البته احساس مسئولیت همیشه در درون ما قرار دارد، اما وقتی منشأ آن بیرونی باشد، آن را مسئولیت بیرونی می‌نامیم.

- خداوند هستی در مقام ارزیابی اقدام‌های آدمیان. خداوند هم یک واقعیت بیرونی است. درست است که خدا در قلب انسان‌ها حضور دارد، اما وجود خدا فقط یک امر قلبی نیست. اگر انسان‌ها آفریده نمی‌شدند، باز خدا وجود داشت. هر چند خداوند در این دنیا نیز انسان‌ها را هدایت می‌کند و نسبت به انجام کار نادرست هشدار می‌دهد، اما در جهان آخرت، به‌طور مستقیم، انسان‌ها را نسبت به کارهایشان پاسخ‌گو خواهد کرد: «و بازداشتشان نمایم که آنها مسئولند» (صافات: ۲۴).

گفت‌وگو کنید

از لحاظ مسئولیت بیرونی، داوری شما در خصوص موارد زیر چیست؟
 - یک برق کار پس از انجام وظیفه، خرده‌های سیم و چسب و غیره را جمع‌آوری نمی‌کند و آنها را در محیط کار رها می‌سازد.
 - یک خیاط پس از انجام وظیفه، خرده‌های پارچه را به چند دسته تقسیم می‌کند، خرده‌های قابل استفاده را در ظرف مخصوصی که برای آنها در نظر گرفته قرار می‌دهد، خرده‌های غیرقابل استفاده را بادقت جمع می‌کند و در ظرف مخصوص آنها قرار می‌دهد و محیط اطراف را تمیز و مرتب می‌کند.

پژوهش کنید

در حرفه خودتان، چه نمونه‌هایی از واکنش محیط‌زیست نسبت به اقدام‌های نامناسب را می‌شناسید؟
 اگر بخواهید در حرفه خودتان، در برابر محیط زیست با احساس مسئولیت عمل کنید، رعایت چه اصولی را برای فعالیت ضروری می‌دانید؟

مارپیچ مسئولیت

با توجه به انواع و اقسام مسئولیت درونی و بیرونی که متوجه انسان است، می‌توان گفت که انسان در برابر یک مارپیچ از مجموعه مسئولیت‌ها قرار گرفته است (شکل ۱۰)، شامل موارد زیر:

■ مسئولیت نسبت به خود

- در رابطه با حرف‌ها و اعمال
- در رابطه با سلامت بدن خود
- در رابطه با سلامت روان خود

شکل ۱۰- انسان در مقابل مارپیچ مسئولیت‌های مختلف

■ مسئولیت نسبت به دیگران

- در رابطه با مسئولان بالادست
- در رابطه با مخاطبان فعالیت حرفه‌ای
- در رابطه با همسر و فرزندان
- در رابطه با دوستان
- در رابطه با رقبا و دشمنان
- در رابطه با نسل‌های آینده

■ مسئولیت نسبت به محیط زیست

- آسیب نرساندن به محیط زیست (شکل ۱۱)
- حفظ پاکیزگی محیط زیست
- استفاده بهینه از منابع محیطی

شکل ۱۱- براساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تخریب محیط زیست، سالی ۸/۵ میلیارد دلار به ایران ضرر می‌رساند.

■ مسئولیت نسبت به خداوند هستی

- درواقع، مسئولیت نسبت به خداوند، دربرگیرنده همه مسئولیت‌های پیشین است.
- سؤال‌های خداوند از انسان، شامل همه موارد بالا خواهد بود.
- حتی مسئولیت انسان در رابطه با انجام عبادات دینی و کسب معنویت، مربوط به تأمین سلامت و اعتلای روان آدمی است زیرا خداوند خود نیازی به دستاوردهای آدمی ندارد.
- برای مثال، در مورد قربانی‌هایی که افراد در مناسک حج انجام می‌دهند، این تذکر به آنان داده شده است که «هرگز نه گوشت‌های آنها و نه خون‌های آنها به خدا نخواهد رسید، ولی این تقوای شماست که به او می‌رسد» (حج: ۳۷).

اگر بخواهید در حرفه خودتان در رابطه با یک رقیب موفق، ارتباط مسئولانه داشته باشید، چه ویژگی‌هایی را برای حرف‌ها و اعمال خودتان لازم می‌دانید؟ مسئولیت در برابر نسل‌های آینده، چه الزام‌هایی را برای فعالیت در حرفه شما ضروری می‌سازد؟

تحلیل سخنرانی: با گوش کردن به یک سخنرانی در مورد نقش حرفه‌ها و مشاغل در تخریب یا حفاظت از محیط‌زیست، چهار شکل از تخریب محیط‌زیست و چهار شکل از حفاظت نسبت به محیط‌زیست را استخراج کنید و آنها را با نظر به حرفه خودتان مورد تحلیل و بررسی قرار دهید.

رابطه مسئولیت درونی و مسئولیت بیرونی

احساس مسئولیت درونی پایه‌ای است که به مسئولیت بیرونی، استحکام می‌بخشد و رابطه میان آنها مانند رابطه ریشه درخت با خود درخت است. گاهی اوقات ریشه درخت پوسیده می‌شود و در ظاهر، درخت سرپا به نظر می‌رسد، اما چون بی‌ریشه شده، بایک ضربه واژگون خواهد شد (جدول ۲).

– اگر احساس مسئولیت درونی وجود نداشته باشد، احساس مسئولیت بیرونی فقط در مواردی تحقق می‌یابد که بازخواست بیرونی شدیدی وجود داشته باشد. برای مثال، اگر بازرس کنترل‌کننده‌ای در کار باشد، افراد را به زور پاسخگو می‌کند و اگر نباشد، احساس مسئولیت آنان سیر نزولی خواهد داشت.

– با این حال، این دو گونه احساس هر دو در اخلاقی بودن اهمیت دارند و با وجود چنین احساس‌هایی، برقراری اخلاق در روابط اجتماعی تضمین می‌شود.

– اگر در یک جامعه، افراد در ارتباط با یکدیگر احساس مسئولیت و احساس پاسخگو بودن در برابر دیگران را نداشته باشند، زندگی اجتماعی از هم فرومی‌پاشد.

جدول ۲- تفاوت‌های مسئولیت درونی و مسئولیت بیرونی

مسئولیت بیرونی	مسئولیت درونی
منشأ بیرونی	منشأ درونی
در برابر منابع بیرونی	در برابر وجدان
در برابر پرسش‌های بیرونی	در برابر پرسش‌های خود
سؤال‌کننده‌ها و پاسخ‌دهنده در دو قطب متفاوت	سؤال‌کننده و پاسخ‌دهنده در یک کانون
جایگاه فرعی	جایگاه اصلی

گفت و گو کنید

به نظر شما، در موارد زیر، کدام شکل از مسئولیت (درونی یا بیرونی) جدی گرفته شده و کدام یک نادیده گرفته شده است؟

- یک کودک یار در لحظاتی که مادران در محیط کار او حضور دارند، خیلی مراقب است که ارتباط مناسبی با کودکان آنها داشته باشد، اما وقتی مادران حضور ندارند، احساس می کند که راحت شده و ممکن است با کودکان بدرفتاری هم داشته باشد.
- احمد ماشین خود را نزد باتری سازی می آورد که او را می شناسد و او فرد دقیقی است و همیشه کارش را با دقت انجام می دهد. این بار، در ضمن کار، یک ترک به شیشه جلو لامپ وارد می شود. احمد پس از تشکر موقع تحویل گرفتن ماشین می پرسد: این ترک را چه کار کنیم؟ باتری ساز می گوید: گاهی پیش می آید دیگر!

فعالیت عملی

افراد کلاس به سه گروه تقسیم می شوند و با نظر به حرفه خودشان، به تهیه روزنامه دیواری در خصوص سه موضوع زیر اقدام می کنند:

احساس مسئولیت درونی بدون احساس مسئولیت بیرونی به چه نتایج نامطلوبی منجر می شود؟

احساس مسئولیت بیرونی بدون احساس مسئولیت درونی به چه نتایج نامطلوبی منجر می شود؟

چگونه این دو نوع احساس مسئولیت، مکمل یکدیگر محسوب می شوند؟

رابطه تعهد با مسئولیت بیرونی

پیش از این اشاره شد که تعهد مقدم بر مسئولیت است. این رابطه در مورد مسئولیت بیرونی نیز مطرح است. در مسئولیت بیرونی، بین فرد و منابع بیرونی، عهد و پیمانی برقرار می شود و سپس براساس آن، مسئولیت برای فرد شکل می گیرد. برای مثال:

- تولیدکنندگان کالاها با سفارش دهندگان آنها قرارداد امضا می کنند و به این طریق، متعهد و مسئول می شوند.
- بین انسان ها و محیط زیست، عهد و پیمانی نانوشته اما واقعی برقرار است که طبق آن، محیط زیست در خدمت انسان است، مشروط بر این که انسان نیز در خدمت محیط زیست باشد.
- بین انسان و خداوند هستی نیز عهد و پیمانی نانوشته اما واقعی (جنبه تکوینی) برقرار است؛ به این معنا که وقتی خداوند توانایی ها و قابلیت هایی را به انسان عطا کرده، لازم است انسان هم مسئولیت استفاده درست از آنها را به عهده بگیرد و از بر باد رفتن آنها جلوگیری کند. البته این عهد و پیمان، سپس، در ادیان نیز بازگویی شده است (جنبه تشریعی) و در سفارش های دینی، توصیه شده که انسان نعمت ها را به درستی استفاده کند و فرصت ها را غنیمت بشمرد.

کسانی که باور راستین به خدا دارند، علاوه بر حضور در محضر وجدان (مسئولیت درونی)، خود را در محضر خدا نیز احساس می‌کنند (مسئولیت بیرونی).
 - از این رو، خدا باوران باید احساس مسئولیتی دوچندان داشته باشند.
 - احساس مسئولیت در محضر خدا را می‌توان عمیق‌ترین شکل مسئولیت بیرونی دانست زیرا در جایی که دیگران غایب‌اند، خدا حاضر و ناظر است.
 - حس کردن خود در محضر خدا به معنای هراس از خدا نیست، بلکه نوعی احساس تعهد به ایمان خود نسبت به خداست و احساس شرم از ربودن حقوق دیگران در جایی که او ناظر است.
 انسان‌ها متناسب با شخصیت خود چند نوع ارتباط با خدا برقرار می‌کنند:
 - کسانی که خلق‌و‌خوی بردگی دارند، در حضور خدا خود را به صورت برده احساس می‌کنند و از خدا هراس دارند و از این رو، در حضور او دست از پا خطا نمی‌کنند.
 - کسانی که خلق‌و‌خوی معامله‌گر دارند، در حضور خدا خود را به صورت کاسب احساس می‌کنند و با خدا وارد معامله می‌شوند و در ازای رعایت حقوق دیگران، از خدا انتظار پاداش دارند (به‌خاطر پاداش الهی، حقوق دیگران را رعایت می‌کنند).
 - کسانی که خلق‌و‌خوی آزاده دارند، می‌دانند که خدا آنان را آزاد آفریده و می‌کوشند در حضور او این نعمت را پاس دارند و از اسیر شدن در دام طمع به دارایی‌های دیگران رها باشند.

فعالیت عملی

در برخی از قراردادها بندی تحت عنوان «حسن انجام کار» در نظر گرفته می‌شود. در چند قرارداد به بررسی این بند بپردازید و مشخص کنید که منظور از این عنوان چیست و چه ارتباطی میان آن با مسئولیت‌پذیری وجود دارد.

کار کلاسی

ایفای نقش: در یک اجرای نمایشی، دو فرد به ایفای نقش می‌پردازند. اولی مشغول کار حرفه‌ای در برق کاری است. فرد دوم به عنوان تجسم هوس‌های وسوسه‌گر به او القا می‌کند که از سیم‌های غیراستاندارد استفاده کند و کار را سرهم‌بندی کرده زود تمام کند تا بتواند به تفریح بپردازد. فرد اول مدتی با وسوسه‌ها دست‌وپنجه نرم می‌کند. اما سرانجام، به یاد خدا می‌افتد که او را به وفای عهد نسبت به تعهداتش دعوت می‌کند و سرانجام هوس را مأیوس می‌سازد و کار را به نحو احسن انجام می‌دهد.

چگونه خود را در معرض مسئولیت بیرونی قرار دهیم؟

در خصوص فعالیت‌های حرفه‌ای، برای این که مسئولیت بیرونی تحقق یابد، لازم است زمینه‌های واقعی برای آن تدارک دیده شود. تاکنون شیوه‌های مختلفی برای این کار آزموده شده که استفاده از آنها مفید است. در ادامه، به نمونه‌هایی اشاره می‌کنیم.

الف) تعهد پس از ارائه خدمت: کسانی که خدمتی را ارائه می‌کنند، به شیوه‌های مختلف متعهد می‌شوند که مشکلات پس از ارائه را رفع کنند. این نمونه‌ها قابل ذکر است:

■ در نظر گرفتن گارانتی در مواردی مانند برق کاری و فروش محصولات که دارای ویژگی‌های زیر است:

- ضمانت‌نامه‌ای رسمی به صورت مکتوب یا شفاهی است،

- به محصولات و خدمات تعلق می‌گیرد،

- معمولاً تعمیر و تعویض در آن به صورت رایگان انجام می‌شود،

- امکان بازپس دادن وجه معامله در آن وجود دارد،

- در مدتی کوتاه بعد از فروش اجرایی می‌شود.

■ در نظر گرفتن وارانتهی در مورد فروش محصولات که دارای ویژگی‌های زیر است:

- ضمانت‌نامه‌ای رسمی و مکتوب است،

- فقط به محصولات تعلق می‌گیرد،

- رایگان نیست،

- در آن، وجه معامله بازپس داده نمی‌شود،

- بعد از فروش، در بلندمدت نیز قابل اجرا است.

- تضمین اصلاح فایل درمورد کار گرافیکست

- ارائه گزارش کار درمورد کودک‌یار

- تعهد به کیفیت محصول درمورد کشاورزی که محصول خود را ارائه می‌کند.

پژوهش کنید

نمونه‌هایی از تعهد پس از ارائه خدمت را در دو شرکت معروف در حرفه خودتان ذکر کنید و تفاوت‌های تعهد در نمونه‌های مورد نظر را توضیح دهید.

مزایای ارائه گارانتی و وارانتهی برای تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان کالا چیست؟

ب) دریافت بازخورد از مخاطبان: تعیین شیوه‌هایی برای دریافت بازخورد مخاطبان در فعالیت حرفه‌ای بسیار مهم است. در بازخورد، ارزیابی از زاویه دید مخاطبان صورت می‌گیرد. زاویه دید بسیار مهم است. آنچه از یک زاویه دیده می‌شود، از زاویه دیگر دیده نمی‌شود (شکل ۱۲).

شکل ۱۲- زاویه دید تعیین می‌کند که چه چیزی دیده شود.

پژوهش کنید

تفاوت زاویه دید رئیس یک شرکت، کارکنان شرکت و مشتریان در مورد کیفیت محصولات تولیدی یا خدماتی چیست و از چه عواملی تأثیر می‌پذیرد؟
در حرفه خود شما چه راه‌هایی برای دریافت ارتباط با مخاطبان حرفه وجود دارد و چگونه می‌توانید شیوه‌های دریافت بازخورد آنان را گسترش دهید؟

پ) پاسخ دادن به سؤالات و درخواست‌ها: در مورد بازخوردهایی که جنبه سؤال یا درخواست دارد، لازم است تعهدی برای پاسخ‌گویی وجود داشته باشد. اقدام زود هنگام در ارائه پاسخ، هم نشانه مسئولیت‌پذیری صاحب حرفه است و هم احترام مخاطب را حفظ می‌کند.

ت) قبول خطا و اصلاح نقایص: یکی دیگر از جنبه‌های زمینه‌سازی برای تحقق مسئولیت بیرونی، پذیرش انتقادهای وارد و تلاش برای اصلاح نقایص اقدام‌های گذشته است. فردی که اشتباه‌های گذشته را نمی‌پذیرد، خود را از معرض مسئولیت خارج می‌کند. به علاوه، پذیرفتن اشتباه نه تنها نشانه مسئولیت‌پذیری است، بلکه زمینه جلوگیری از اشتباه‌های آینده را فراهم می‌کند. لازم است افراد مسئولیت‌پذیر جایگاهی برای شناسایی و رفع اشتباه‌های گذشته بازکنند (شکل ۱۳).

شکل ۱۳- افراد مسئولیت‌پذیر از ادامه اشتباه‌های گذشته جلوگیری می‌کنند.

- درمورد اشتباه‌هایی که رخ می‌دهد، لازم است این موارد رعایت شود:
- هر فرد، اعم از استاد یا هنرجو،
- باید سهم خود را در بروز اشتباه بپذیرد.
- روایت درستی از بروز اشتباه بیان کند و آن را وارونه جلوه ندهد.
- آمادگی جبران خطا متناسب با سهم خود را داشته باشد.
- اما گاه صاحبان حرفه برای قبول نکردن اشتباه خود، راه‌های فرار مختلفی برای خویش فراهم می‌کنند. شناسایی و توجه به این راه‌های فرار لازم است.
- در زیر به چند نمونه از این راه‌های فرار اشاره می‌کنیم که پرهیز از آنها ضروری است:
- همه همین طور کار می‌کنند.
- در سفارش، این را نگفته بودند.
- مشتری عجله داشت و من نتوانستم کار را درست انجام دهم.
- تقصیر من نبود، شاید همکار دیگری کار را خراب کرده است (شکل ۱۴).

شکل ۱۴- اشتباه خود را به گردن دیگران انداختن، خلاف مسئولیت پذیری است.

برخی از صاحبان حرفه، از پذیرش اشتباه‌های خود طفره می‌روند. با نظر به حرفه خودتان بررسی کنید که:

- چه عوامل عاطفی موجب این گریز می‌شود؟
- چگونه می‌توان امور عاطفی را در این مورد کنترل کرد؟
- از لحاظ فکری چگونه؟ چه تصور و دیدگاهی در مورد اشتباه، موجب عدم پذیرش می‌شود؟
- چگونه می‌توان تصور و دیدگاهی مثبت در مورد اشتباه‌های گذشته فراهم کرد؟

افراد کلاس به دو گروه تقسیم می‌شوند. یک گروه به بررسی شیوه‌های دریافت بازخورد از مخاطبان در حرفه‌های مختلف می‌پردازد. گروه دوم شیوه‌های ارائه پاسخ سریع به سؤال‌ها و درخواست‌های مخاطبان حرفه را بررسی می‌کند. در پایان، نتایج بررسی‌ها به صورت یک روزنامه دیواری ارائه می‌شود.

پژوهش کنید

فعالیت عملی

ارزشیابی شایستگی مسئولیت بیرونی

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی :
درس	مسئولیت پذیری و پاسخ گویی	استاندارد عملکرد:
واحد یادگیری	مسئولیت بیرونی	تفکیک مسئولیت درونی و مسئولیت بیرونی در موقعیت های حرفه ای، تعیین مصداق های هر یک از این دو نوع مسئولیت در جریان فعالیت های کاری و تحلیل نقش مسئولیت بیرونی در ارتقای کیفیت حرفه و بهبود زندگی اجتماعی

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص ها/ داوری/ نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده		
۱	تعیین حدود مسئولیت	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان: ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ایفای نقش انواع مسئولیت بیرونی برابر سناریو	۳			
				مواجهه مسئولانه با رقیب و تعیین ضرورت مسئولیت در برابر نسل های آتی برابر نمونه	۲			
				ناتوانی در تعیین انواع مسئولیت بیرونی	۱			
۲	تعیین تفاوت های مسئولیت درونی و مسئولیت بیرونی		ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان: ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ایفای نقش مسئولیت درونی بدون مسئولیت بیرونی برابر سناریو	۳		
					ایفای نقش مسئولیت بیرونی بدون مسئولیت درونی برابر موقعیت	۲		
					ناتوانی در تعیین تفاوت مسئولیت	۱		
۳	تعیین رابطه تعهد و مسئولیت بیرونی			ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان: ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین رابطه بین انسان و آفریدگار برابر موقعیت	۳	
						تعیین رابطه بین تولیدکننده و سفارش دهنده	۲	
						ناتوانی در تعیین رابطه بین انسان و محیط زیست	۱	
۴	زمینه سازی مسئولیت	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان: ۴۰ دقیقه			- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	پیاده سازی روش دریافت بازخورد برابر نمونه	۳	
						انجام گارانتی و وراثتی برابر سناریو	۲	
						ناتوانی در راهکار برای پذیرش خطا برابر موقعیت	۱	
شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:								
توجه به مسائل ایمنی محیط های کاری متفاوت، پذیرش مسئولیت نسبت به پیامدهای تصمیم ها و رفتارهای خود، پیشگیری از اجرای فعالیت های آسیب زننده به محیط زیست و مسئولیت پذیری								
ارزشیابی شایستگی:								
توضیحات:								
معیار شایستگی:								
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ و ۴								
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش								
- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری								

پودمان چهارم

امانت‌داری

نگهداری درست آنچه به تو سپرده شده است.

واحد یادگیری ۱: امانت‌داری در سرمایه‌های زندگی

آیا می‌دانید

- ۱ زمان، استعداد، سلامت و توانایی‌های شما سرمایه‌هایی ارزشمند و امانت‌هایی برای ساختن آینده است؟
- ۲ نادیده گرفتن استعدادها و توانایی‌های فردی به از دست رفتن رشد و پیشرفت منجر می‌شود؟
- ۳ امانت‌داری فقط به حفظ مال و دارایی دیگران محدود نمی‌شود بلکه شامل مراقبت و استفاده از سرمایه‌های وجودی خود است؟

فرض کنید دو هنرجو با توانایی‌ها و فرصت‌های تقریباً یکسان وارد هنرستان می‌شوند. یکی از آنها وقت خود را به‌خوبی مدیریت می‌کند، از سلامت خود مراقبت می‌کند و مهارت‌هایش را پرورش می‌دهد؛ اما دیگری فرصت‌ها و استعدادهای خود را نادیده می‌گیرد. پس از چند سال، مسیر زندگی این دو نفر کاملاً متفاوت می‌شود. آیا زمان، استعداد، سلامت و توانایی‌های ما نوعی امانت نیستند که باید از آنها مراقبت کنیم؟ در این واحد یادگیری از هنرجو انتظار می‌رود که با مفهوم سرمایه‌های زندگی، مانند زمان، سلامت، استعداد و توانایی‌ها، به منزله امانت آشنا شود و اهمیت آنها را در ارتقای وجودی خود و نیز حرفه خاص خود بشناسد. همچنین هنرجویان باید بتوانند مصداق‌های رعایت مناسب امانت‌های زندگی و عدم رعایت آنها را بازشناسی کنند.

استاندارد عملکرد

تفکیک و تبیین ارزش زمان، سلامت و استعدادهای فردی، تشخیص مصادیق اتلاف سرمایه‌های زندگی در موقعیت‌های روزمره و حرفه‌ای و ارائه برنامه برای بهره‌برداری بهینه از زمان و توانایی‌های فردی.

تأمل در یک موقعیت

مهرداد هنرجوی تازه کاری است که گاه و بیگاه دیر به کارگاه می‌آید. امروز هم یکی از آن روزهایی بود که او سروقت به کارگاه نیامده بود. در پایان روز، استاد می‌خواست به مهرداد تذکر بدهد که نظم حضور در کارگاه را رعایت کند. اما به جای تذکر مستقیم، صحبت با او را به این ترتیب شروع کرد:

مهرداد، تصور کن هرروز صبح، مبلغی به حساب تو واریز می‌شود. تو نمی‌توانی این مبلغ را ذخیره کنی یا به دیگری بدهی یا برای روز بعد نگه‌داری. هر مقدار را که استفاده نکنی، تا فردا صبح از بین می‌رود. این سرمایه هرروز دوباره در اختیار تو قرار می‌گیرد.

مهرداد می‌پرسد: استاد! این چطور ممکن است؟ منظور شما چیست؟

استاد در پاسخ می‌گوید: این حساب، در واقع همان ۲۴ ساعت زمان شبانه‌روزی تو است و مبلغی که واریز می‌شود، زمان است.

مهرداد می‌گوید: متوجه شدم، زمان که از دست رفت، دیگر از دست رفته و قابل برگشت نیست و استفاده‌ای هم که می‌توانست داشته باشد، دیگر در اختیار ما نیست. ممنونم استاد!

گفت‌وگو کنید

- به نظر شما چگونه می‌توان از چنین سرمایه موقت و تجدیدنپذیری استفاده کرد؟
- آیا کسی که برای جبران یک وقت تلف‌شده، برنامه‌ای را تنظیم می‌کند، می‌تواند سرمایه ازدست‌رفته را بازبایی کند یا برای همیشه آن را از دست داده است؟
- آیا برنامه‌هایی که تحت عنوان برنامه جبرانی گذاشته می‌شود، درواقع، «جبرانی» محسوب می‌شوند؟ به عبارت دیگر، آیا اصطلاح معروف «جبران مافات» (جبران آنچه ازدست‌رفته است) معنادار است یا جبران، دراصل، امکان‌پذیر نیست؟

معنای امانت و امانت‌داری

■ وقتی کلمه امانت را می‌شنویم، به احتمال زیاد معنایی که به ذهن ما می‌آید این است که کسی چیزی مانند کتاب یا مقداری پول را به کسی یا جایی سپرده است تا بعد آن را دریافت کند. برای مثال، سپرده‌گذاری در بانک، امانت‌سپاری محسوب می‌شود و حفاظت بانک از آن، امانت‌داری است.

■ این معنایی که بلافاصله به ذهن می‌آید، بی‌تردید درست است. اما آیا می‌توان امانت و امانت‌داری را تنها به این موارد محدود کرد؟

■ برای مثال، آیا اگر کسی یک راز از زندگی خود را با ما در میان بگذارد، این نوعی امانت نیست و امانت‌داری ایجاب نمی‌کند که ما راز او را در نزد خود محفوظ نگاه داریم و آن را برملا نکنیم؟

■ همچنین، آیا یک متصدی که در شرکت، براساس شغل خود، به اطلاعات افراد دسترسی دارد، نباید نسبت به این اطلاعات حساس باشد و آنها را در اختیار دیگران قرار ندهد؟ پس می‌توان نتیجه گرفت: امانت، هرگونه سپرده، اعم از مالی و غیرمالی است که در نزد کسی قرار می‌دهند (شکل ۱).

■ امانت‌داری نیز به این معناست که امانت‌پذیر، متناسب با اعتمادی که سپرده‌گذار به او نشان داده، نسبت به سپرده او محافظت و مراقبت داشته باشد.

شکل ۱- امانت یعنی سپردن چیزی به کسی که مورد اعتماد است.

به نظر شما در موارد زیر امانت‌داری به چه معناست و شامل چه اموری می‌شود؟

- در رابطه میان پزشک و بیمار
- در رابطه میان حسابدار یک شرکت و فعالیت‌های شرکت
- در رابطه میان معاون و رئیس یک شرکت
- در رابطه میان دو دوست هنجو و مسئول کارگاه

گفت‌وگو کنید

با بررسی شرایط و امکانات هنرستان خودتان، یک فهرست از مواردی که امانت محسوب می‌شوند، تهیه کنید. نتیجه بررسی خودتان را به صورت روزنامه دیواری، شامل تصاویر امکانات هنرستان و نحوه امانت‌داری نسبت به هریک از آنها، ارائه کنید.

پژوهش کنید

سرمایه‌های زندگی به منزله امانت

■ اگر امانت به معنای یک دارایی، مالی یا غیرمالی باشد که در نزد کسی قرار می‌دهند، در این صورت، می‌توان گفت که سرمایه‌های زندگی که در اختیار ما گذاشته شده و به کمک آنها زندگی می‌کنیم نیز امانتی است که در نزد ما قرار گرفته و می‌توان آنها را به چشم امانت نگریست.

■ ممکن است کسی بگوید که در امانت‌ها قرار بر این است که امانت عیناً به صاحب آن برگردانده شود، اما ما سرمایه‌های زندگی خودمان را مورد استفاده قرار می‌دهیم و از این جهت نمی‌توان آنها را به منزله امانت در نظر گرفت.

■ اما می‌دانیم که در برخی از امانت‌ها سودی نیز در کار است، مانند سپرده‌گذاری در بانک که می‌تواند با سودی، علاوه بر سرمایه، همراه باشد. از این جهت، می‌توان سرمایه‌های زندگی را نیز از آن نوع امانت‌هایی در نظر گرفت که در آنها سودی در کار است.

■ البته در خصوص سرمایه‌های زندگی، سود به امانت‌گذار نمی‌رسد؛ خداوند که سرمایه‌های زندگی را به انسان عطا کرده، به دنبال کسب سودی برای خود نبوده، بلکه سود این امانت‌ها به خود امانت‌پذیر، انسان‌های دیگر و محیط‌زیست می‌رسد. گویی در حساب سرمایه‌های زندگی انسان‌ها قید شده است که سود آن به خود انسان، انسان‌های دیگر و محیط‌زیست تعلق دارد.

■ در نتیجه، می‌توان گفت که هدر دادن سرمایه‌های زندگی، هم یک نوع ضرررسانی به خود، دیگران و محیط‌زیست است و هم ناسپاسی نسبت به این امانت‌ها (شکل ۲).

■ سرمایه‌های زندگی یا امانت‌های وجودی، دارای انواع مختلفی است، مانند:

- اعضای بدن

- استعدادها و توانایی‌ها

- زمان و فرصت‌ها

شکل ۲- ضایع کردن سرمایه‌های زندگی، خلاف امانت‌داری است.

- چه موارد دیگری برای سرمایه‌های زندگی می‌توان ذکر کرد؟
- به نظر شما امانت‌داری نسبت به سرمایه‌های زندگی به چه معناست؟
- بین دو شاگرد مکانیک این گفت‌وگو صورت گرفته است:
- موقع کار کردن دستکش دستت کن چون روغن و گردوغبار ماشین روی پوست دست و زیر ناخن‌ها جمع میشه و بعد از مدتی دست و بالت اذیت میشه.
- اولاً که دست‌وبال خودمه و دوست دارم این جوری کارکنم. درثانی، دست باید به خود کار بچسبه که آدم بتونه خوب کارکنه و حس خوبی داشته باشه. وقتی میخوای با دستکش یه پیچ رو شل کنی، انگار آدم مصنوعی هستی.
- به نظر شما این حرف شاگرد مکانیک درست است که می‌گوید: دست‌وبال خودمه؟ آیا می‌توان گفت: این دست‌وبال «مال» شما نیست، به شما داده شده و تنها در «اختیار» شما قرار گرفته و روزی هم این اختیار از شما گرفته خواهد شد؟
- آیا احساس مصنوعی بودن کار با دستکش پایدار است یا موقتی است و بعد از مدتی این احساس از بین می‌رود؟

- حرفه خودتان را با یک حرفه دیگر (مانند حسابداری، مکانیکی و ...) مقایسه کنید. این کار را با توجه به پرسش‌های زیر انجام دهید:
- برای انجام هریک از دو حرفه، کدام یک از سرمایه‌های وجودی فرد هنرجو مورد استفاده قرار می‌گیرند؟
- از به‌کارگیری این سرمایه‌های وجودی، چه سودی برای خود هنرجو، برای دیگران و برای محیط زیست حاصل می‌شود؟

سرمایه‌های بدنی به منزله امانت

- اغلب اوقات، ارزش چیزها زمانی آشکار می‌شود که از دست رفته‌اند. اما این زمان برای شناختن ارزش آنها بسیار دیر است و حاصل این شناخت دیر هنگام تنها افسوس و حسرت است.
- برای مثال، ما هر روز بارها و بارها سرخود را به این سو و آن سو می‌گردانیم. اما اگر ناگاه یک گرفتگی عضلانی در گردن خود احساس کنیم، خیلی به سختی و با درد قادر خواهیم بود این کار ساده را انجام دهیم.
- ارزش چیزها را زمانی باید شناخت که حضور دارند تا بتوان از این ارزش به خوبی بهره‌مند شد و از اتلاف آن جلوگیری کرد.

شکل ۳- بدن آدمی انباشته از سرمایه‌های زندگی

■ بدن ما انباشته از سرمایه‌های فراوان است که به تدریج وجود و ارزش آنها برای ما عادی و نامحسوس می‌شود (شکل ۳):
- دست‌هایی که با آنها در چیزها تغییر ایجاد می‌کنیم.
- پاهایی که با آنها به راحتی مسافت‌ها را طی می‌کنیم.
- چشم‌هایی که با یک چرخش ساده منظره‌های شگرفی را در معرض دید ما قرار می‌دهند.

- قلبی که بی‌وقفه‌ترین ماشین دنیاست و می‌تواند تا یک عمر صدساله و حتی بیشتر کار کند و...
■ یک راه اساسی برای شناخت ارزش سرمایه‌های بدنی این است که به چشم امانت به آنها نگاه کنیم، یعنی همچون سپرده‌هایی که باید از آنها محافظت کرد.
محافظت از سرمایه‌های بدنی مستلزم اقدام‌هایی نظیر موارد زیر است:
- تغذیه مناسب در وقت‌های مناسب
- خواب کافی
- استراحت‌های کوتاه در فواصل کاری
- ورزش‌های منظم و حداقل پیاده‌روی روزانه
- تفریح‌های سالم و مناسب

گفت‌وگو کنید

■ برخی از صاحبان حرفه‌ها در حدود ساعت ۴ بعد از ظهر ناهار میل می‌کنند و حدود ساعت ۱۰ شب را به خوردن شام که گاهی غذای سنگینی است اختصاص می‌دهند، درحالی‌که تصمیم دارند ساعت ۱۱ بخوابند.
- به نظر شما این ساعت‌ها به درستی انتخاب شده‌اند؟
- اگر نظر شما مثبت است، چه استدلالی دارید و اگر منفی است، چه پیشنهادی را مناسب می‌دانید؟
■ وقتی به کسانی که حرفه آنها شامل کارهای سنگین بدنی است گفته می‌شود که ورزش را در برنامه روزانه یا هفتگی خود قرار دهند، اظهار می‌کنند که کار آنها خود یک ورزش است.
- به نظر شما این سخن درست است؟
- انتظار از ورزش این است که اندام‌های مختلف بدن، دریک رابطه متوازن، در معرض فعالیت قرار گیرند. آیا حرفه‌های مختلف به نحوی هستند که این فعالیت متوازن را برای کل بدن فراهم کنند؟
با در نظر گرفتن چند حرفه اساسی، این نکته را مورد ارزیابی قرار دهید.

- استعدادها و توانایی‌های آدمی مانند بذرهایی است که قابلیت شکوفایی دارند (شکل ۴).
- البته کشاورز یا باغبانی که می‌تواند این بذرها را شکوفا کند، خود انسان صاحب استعداد است که با کمک معلمان و هنرآموزان، موفق به انجام این کار می‌شود.
- استعدادها و توانایی‌ها را هم می‌توان به چشم امانت نگریست. امانت‌داری در این مورد نیز لازم است با سود همراه باشد. اگر کسی مقداری بذر را به دیگری امانت دهد، کار درست این نیست که او این بذرها را در صندوقی قرار دهد و در پایان سال، آنها را به امانت‌گذار برگرداند. بلکه کار درست این است که او این بذرها را به نهال تبدیل کند و سودی را برای این سرمایه فراهم آورد.

شکل ۴- استعداد همچون بذری است که قرار است شکوفا شود.

- بزرگ‌ترین ناسپاسی در مورد استعدادها این است که در حد استعداد نگاه داشته شوند و به شکوفایی رسانده نشوند.
- برای شکوفایی استعدادها چندین ملاحظه اساسی وجود دارد، به شرحی که در ادامه به آنها اشاره می‌کنیم.
- اول باید به شناخت استعدادها نائل شویم. اما چگونه می‌توانیم استعدادهای خود را بشناسیم؟ (شکل ۵).
- فرد با جست‌وجوی پاسخ برای این سوال‌ها می‌تواند به شناخت استعدادهای خود برسد:
 - برای چه حرفه‌ای انگیزه درونی بیشتری در خود احساس می‌کنم؟
 - فعالیت‌های کدام حرفه را زودتر یاد می‌گیرم؟
 - فعالیت‌های کدام حرفه را با تمرکز عمیق‌تر و اشتیاق بیشتر انجام می‌دهم؟
 - دیگران فعالیت‌های کدام حرفه را در من برجسته‌تر می‌بینند؟
 - چه نیازهایی در جامعه وجود دارد و نیاز به پاسخ احساس می‌شود؟

شکل ۵- چگونه بفهمیم که در چه حرفه‌ای استعداد داریم؟

پس از شناخت استعدادها نوبت به پرورش آنها می‌رسد. عوامل مؤثر از این قبیل است:

- **تمرین مداوم:** این کار برای بروز استعدادها ضروری است.
- **انتخاب محیط آموزشی:** حضور در محیطی با امکانات مناسب بسیار مهم است.
- **استادان خوب:** زیر دست استادان خوب کار کردن نقشی اساسی در بروز استعدادها دارد.
- **دوستان مشوق:** وجود چنین دوستانی نیز در پرورش استعدادها نقش مهمی دارد.

از سوی دیگر، لازم است موانع پرورش استعدادها از سرراه برداشته شوند. نمونه‌هایی از موانع:

- **تفکیک نکردن استعداد و مهارت:** استعداد داشتن و مهارت یافتن را نباید با هم اشتباه کرد. مهارت با فعالیت بسیار حاصل می‌شود و باید برای آن زحمت کشید. بنابراین، اگر کسی سختی کسب مهارت را احساس کرد، نباید فکر کند که او استعداد لازم را ندارد.
- **مقایسه خود با دیگران:** مقایسه خود با رقبای موفق، اغلب با آسیب همراه است زیرا موجب حسادت و انتقام‌جویی می‌شود. رقابت خوب، رقابت با خویش است که طی آن، فرد امروز خود را با دیروزش مقایسه می‌کند و سعی دارد که از دیروزش فراتر برود. البته، مقایسه با رقبای موفق، همواره به سراغ فرد می‌آید. اگر قرار بر مقایسه با دیگران باشد، لازم است که عناصر تخریب‌کننده، مانند حسادت، توطئه‌چینی، بدگویی و انتقام‌جویی از مقایسه حذف شود و تنها در حد آرزوی موفقیتی برای خود، همچون موفقیت دیگران نگهداری شود.

■ آیا شکست خوردن در پرورش یک استعداد، به طور قطع به این معناست که فرد فاقد آن استعداد است؟

■ اگر هیچ‌کس از استعداد و توانایی ما بهره نبرد، آیا می‌توان گفت که پرورش استعداد به هدفش رسیده است؟

■ آیا اگر کسی در حرفه خود به اوج تخصص برسد اما از سایر حرفه‌ها و عرصه‌های فکری بی‌بهره باشد، می‌توان گفت که او توانسته استعداد خود را به خوبی پرورش دهد؟

■ آیا شما در حرفه‌ای که فعالیت می‌کنید، دارای استعداد هستید؟ از چه طریقی مطمئن شده‌اید که در حرفه خود استعداد دارید؟

■ اعضای کلاس به سه گروه تقسیم می‌شوند و هر گروه با یک استاد در حرفه خودشان یا در حرفه‌های دیگر مصاحبه‌ای انجام می‌دهند، شامل پرسش‌هایی درباره این‌که:

- چگونه به حرفه مورد علاقه خود راه یافته‌اند؟

- در مسیر حرفه‌ای شدن با چه مشکلاتی مواجه بودند؟

- چگونه بر مشکلات غلبه کرده و به موفقیت رسیده‌اند؟

فرصت‌های زمانی به منزله امانت

■ زمان واقعی و فیزیکی را می‌توان بی‌اعتناترین موجود جهان نامید. زمان واقعی و فیزیکی، بدون توجه به هر رخدادی، خواه تلخ باشد یا شیرین، خواه مهیب باشد یا عادی، پیوسته در حال گذر است.

■ البته، احساس ما نسبت به زمان (زمان زیسته) با زمان واقعی و فیزیکی متفاوت است. از جهت احساسی، گاه زمان بسیار کند می‌گذرد و گاه بسیار شتابان است.

■ برای کسی که پشت در اتاق عمل به انتظار نتیجه جراحی عزیزی نشسته، زمان بسیار کند می‌گذرد.

■ برای کسی که پا به بزرگسالی یا کهنسالی گذاشته، این احساس وجود دارد که عمر چقدر سریع می‌گذرد.

■ برای این‌که فرد دچار این احساس و تأسف نشود که چقدر زود فرصت‌ها را از دست داده، لازم است زمان‌های واقعی خود را مدیریت کند (شکل ۶).

عناصر مختلفی در مدیریت زمان وجود دارد، شامل موارد زیر:

- برنامه‌ریزی درمورد فعالیت‌های مختلف خود

- نظم در شروع و پایان ساعت کار

- تمرکز بر یک کار در هر زمان و پرهیز از انجام چند وظیفه در یک زمان

شکل ۶ - چگونه زمان واقعی را مدیریت کنیم که دچار احساس تأسف نشویم؟

- شناسایی و حذف عوامل مزاحم مانند وب گردی و تماس‌های غیرضروری
- در نظر گرفتن وقت مشخصی برای استراحت و تفریح
- تفکیک ساعات کار و ساعات تفریح:
- در ساعت کار، تفریح نکنیم.
- در ساعت تفریح، کار نکنیم.
- در هم شدن این ساعات موجب می‌شود که نه کار را درست انجام دهیم و نه از تفریح لذت ببریم.

پژوهش کنید

- کسی که می‌خواهد دوره تحصیل و کارآموزی را زودتر تمام کند و مشغول کار و کسب درآمد بشود، چه احساسی درمورد زمان دارد؟
- کسی که از تفریحی لذت می‌برد، نسبت به گذر زمان چه احساسی دارد؟
- آیا قاعده «تمرکز بر یک کار در زمان مشخص» ممکن است استثنا داشته باشد و برخی از افراد بتوانند چند کار را در زمان مشخص به خوبی به انجام برسانند؟
- چه نکات مهم دیگری درمورد مدیریت زمان وجود دارد؟

کار کلاسی

تحلیل سخنرانی: به یک سخنرانی درمورد مدیریت زمان در زمینه فعالیت حرفه‌ای گوش کنید و نکات اصلی مدیریت زمان را استخراج نموده و برای هر یک از آنها درحرفه خودتان، نمونه‌ای را ذکر کنید.

ارزشیابی شایستگی امانت‌داری در سرمایه‌های زندگی

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی :
درس	امانت‌داری	استاندارد عملکرد: تفکیک و تبیین مفهوم ارزش زمان، سلامت و استعدادهای فردی، تشخیص مصادیق اتلاف سرمایه‌های زندگی در موقعیت‌های روزمره و حرفه‌ای و ارائه برنامه برای بهره‌برداری بهینه از زمان و توانایی‌های فردی
واحد یادگیری	امانت‌داری در سرمایه‌های زندگی	

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده	
۱	تعیین حیطه امانت‌داری	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین مصادیق امانت برابر سناریو	۳		
۲	تفاوت امانت‌های وجودی با امانت‌های اجتماعی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین انواع امانت‌داری برابر حرفه	۲		
				ناتوانی در تعیین حیطه امانت‌داری	۱		
				تعیین مصادیق امانت‌های اجتماعی برابر موقعیت	۳		
۳	محافظت از سرمایه‌های وجودی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین مصادیق امانت‌های وجودی برابر تعریف	۲		
				ناتوانی در تعیین مصادیق امانت وجودی	۱		
				پیشنهاد پرورش استعداد و حذف موانع برابر حرفه	۳		
				محافظت از سرمایه‌های بدنی و مدیریت زمان برابر موقعیت	۲		
				ناتوانی در تعیین محافظت از سرمایه بدنی	۱		
				توجه به نقش سرمایه‌های وجودی در اخلاقی زیستن	۳		
شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:							
توجه به مسائل ایمنی محیط‌های کاری متفاوت، توجه به نقش سرمایه‌های وجودی در اخلاقی زیستن، پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط‌زیست و امانت‌داری							
توجه به نقش سرمایه‌های وجودی در اخلاقی زیستن							
پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط زیست							
عدم رعایت مسائل ایمنی							
☐ بلی							
☐ خیر							
ارزشیابی شایستگی:							
توضیحات:							
معیار شایستگی:							
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳							
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش							
- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری							

واحد یادگیری ۲: امانت‌داری در روابط حرفه‌ای

آیا می‌دانید

- ۱ امانت‌داری یکی از پایه‌های شکل‌گیری اعتماد و اعتبار در محیط کار است؟
- ۲ ابزار، تجهیزات، اطلاعات و اسرار حرفه‌ای نیز امانت محسوب می‌شوند؟
- ۳ نقض امانت‌داری می‌تواند به اعتبار شغلی فرد، اعتماد مشتریان و آرامش محیط کار آسیب برساند؟

کارفرمایی، ابزار و تجهیزات گران‌قیمت کارگاه را در اختیار کارآموزی قرار می‌دهد. مشتریان نیز اطلاعات و دارایی خود را به او می‌سپارند. اگر این فرد در حفظ تجهیزات، اطلاعات یا اعتماد دیگران کوتاهی کند، چه پیامدهایی برای او، مشتریان و محیط کار به وجود خواهد آمد؟ چرا امانت‌داری یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت و اعتبار حرفه‌ای محسوب می‌شود؟ اگر کارفرما او را اخراج کند، کار نایجایی نکرده است. اگر مشتریان به کارگاه بی‌اعتماد شوند، نمی‌توان آنان را ملامت کرد. علاوه بر اینها، محیط کار نیز دچار تنش خواهد شد. نقض اصل امانت‌داری، به این ترتیب، آسیب‌های متعددی را به بار می‌آورد و این نشان‌دهنده ضرورت آشنایی هنرجویان با امانت‌داری و ابعاد مختلف آن است.

استاندارد عملکرد

تحلیل نقش امانت‌داری در فعالیتهای حرفه‌ای و پیامدهای نقض آن و تبیین ضرورت و شیوه‌های رفتار امانت دارانه در محیط آموزشی و حرفه‌ای شامل اموال، تجهیزات، اطلاعات، مسئولیت‌ها و اعتماد دیگران.

احمد امروز یک مشتری داشت که ساختن یک لوگو را به او سفارش داد. وقتی او به طرح لوگو دقت کرد، احساس کرد که این طرح، بسیار نوآورانه و جالب است. خود به خود ذهنش مشغول این شد که از این لوگو در طراحی‌های خودش استفاده کند. اما به صرافت افتاد که آیا لازم است به مشتری بگوید که می‌خواهد از طرح او در طراحی‌هایش استفاده کند یا لازم نیست. از طرفی، فکر می‌کرد که اگر بخواهد این قصد را با مشتری در میان بگذارد، او به احتمال زیاد مخالفت خواهد کرد. از طرف دیگر، این طرح آن قدر چشمش را گرفته بود که نمی‌توانست فکر استفاده کردن از آن را از ذهنش خارج کند.

گفت و گو کنید

- آیا طرح لوگویی که مشتری در اختیار احمد گذاشته، نوعی امانت محسوب می‌شود؟
- اگر چنین باشد، آیا استفاده احمد از آن، نوعی خیانت در امانت خواهد بود؟
- چه نوع استفاده‌هایی از طرح لوگو می‌تواند وجود داشته باشد و کدام یک از آنها مجاز و کدام یک غیرمجاز محسوب می‌شود؟
- الهام گرفتن از یک اثر به چه معناست و آیا این نوع استفاده از اثر دیگران، کاری غیراخلاقی است؟

چرا باید در حرفه خود، امانت‌دار باشیم؟

اعتبار، طی لحظه‌های بی‌شمار به دست می‌آید، اما در یک لحظه از دست می‌رود.

■ پیش از این با مفهوم امانت و امانت‌داری آشنا شدیم:

- امانت به معنای سپرده‌ای، مالی یا غیرمالی است که امانت‌گذار از روی اعتماد در نزد دیگری قرار می‌دهد.

- امانت‌داری وظیفه امانت‌پذیر است و به معنای محافظت از سپرده‌ای است که در نزد او قرار گرفته است.

■ امانت‌داری، علاوه بر سرمایه‌های زندگی، در روابط حرفه‌ای نیز به نحو گسترده‌ای جریان دارد.

■ امانت‌داری در روابط حرفه‌ای، بنا به دلایل زیر، یک فضیلت اخلاقی است:

- فرد امانت‌دار، درکی از شأن انسانی خود دارد و حرمت شأن انسانی خود را از طریق امانت‌داری رعایت می‌کند.

- فرد امانت‌دار از طریق حساسیت به محافظت از سپرده دیگران، به شأن انسانی آنان نیز احترام می‌گذارد.

■ امانت‌داری، علاوه بر این که فضیلتی اخلاقی است، یک ویژگی مفید و ثمربخش در زندگی حرفه‌ای نیز محسوب می‌شود (شکل ۷).

شکل ۷- امانت‌داری؛ نشانه فضیلت اخلاقی و

نیز روشی ثمربخش در روابط حرفه‌ای

فردی که در حرفه‌ای اشتغال می‌یابد و با زحمت فراوان به کسب مهارت و تخصص می‌پردازد، انتظار دارد که در زندگی حرفه‌ای خویش موفق بشود. امانت‌داری یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت در روابط حرفه‌ای است. دلایل زیر نشان می‌دهند که چرا امانت‌داری در روابط حرفه‌ای این قدر مهم است.

■ شکل‌گیری اعتماد حرفه‌ای

فرد صاحب حرفه باید نشان دهد که برای دیگران قابل اعتماد است زیرا دیگران دارایی‌ها و امکانات خود را در نزد کسی به امانت می‌گذارند که قابل اعتماد باشد. کسب این اعتماد، در گرو آن است که فرد در چارچوب قوانین مربوط به حرفه خود عمل کند و در این کار، استمرار داشته باشد.

■ اعتبار شغلی و سرمایه اجتماعی

موفقیت صاحبان حرفه در گرو این است که اعتبار شغلی کسب کرده باشند و این اعتبار به منزله سرمایه اجتماعی برای آنهاست. امانت‌داری این اعتبار شغلی را برای فرد فراهم می‌کند. فرد صاحب حرفه باید بداند که اعتبار شغلی در طی زمانی طولانی به دست می‌آید، اما می‌تواند، به سبب نقض اصل امانت‌داری، به یکباره از دست برود (شکل ۸).

■ موفقیت بلندمدت در بازار کار

امانت‌داری همچون تضمینی عمل می‌کند که موفقیت بلندمدت صاحب حرفه را در بازار کار فراهم می‌کند.

شکل ۸- اعتبار، طی روزگاران و از طریق عمل به دست می‌آید.

گفت‌وگو کنید

■ یک کارفرما وقتی متوجه می‌شود که کارآموز زیردستش سوءاستفاده مالی کرده، اولین چیزی که به او می‌گوید، این است: «آدم باش!». کارفرما در ادامه ارتباط خود با کارآموز او را با این بیان نیز مخاطب قرار می‌دهد: «باید جبران کنی!».

- به نظر شما، این دو عبارت کارفرما در رابطه با سوءاستفاده کارآموز در امانت مالی کارفرما چه تفاوتی با یکدیگر دارند و هریک به کدام جنبه از نقض امانت‌داری (خود و دیگری) اشاره دارد؟

■ فردی که سود فوری خیانت در امانت را در نظر می‌گیرد و نسبت به آن اقدام می‌کند، چه جنبه‌ای از موفقیت حرفه‌ای خود را نادیده گرفته است؟

■ وقتی که فردی برای خیانت در امانت وسوسه شده است، با فکر کردن به چه چیزهایی می‌تواند خود را از دام این وسوسه آزاد کند؟

پژوهش کنید

■ با دو تن از بازاریان قدیمی که در بازار دارای اعتبار هستند، مصاحبه کنید، شامل پرسش‌هایی درباره این که چگونه دارای اعتبار شده‌اند و آثار اعتبار آنها در روابط با سایر بازاریان چه بوده است؟ مشخص کنید که نتایج مصاحبه، در حرفه خودتان چگونه قابل استفاده است؟ حاصل پژوهش را به صورت گزارشی در کلاس مطرح کنید و به پرسش‌های هم‌کلاسی‌ها پاسخ دهید.

انواع امانت و امانت‌داری در روابط حرفه‌ای

هرچند شناخته‌شده‌ترین مورد امانت‌گذاری جنبه مالی دارد، اما دامنه امانت‌داری بسیار گسترده است و در روابط حرفه‌ای، انواع دیگری نیز برای آن وجود دارد که در ادامه به آنها اشاره می‌کنیم.

الف) امانت‌داری در امور مالی: از یک جهت، امانت‌داری در امور مالی، یکی از سخت‌ترین موارد امانت‌داری است زیرا افراد به سبب نیازهای مالی، ممکن است راه‌های متعددی برای فرار از امانت‌داری برای خود فراهم کنند. بنابراین، تلاش ویژه‌ای برای برقراری توازن و رعایت عدالت و امانت لازم است (شکل ۹).

شکل ۹- امانت‌داری مالی؛ تلاش برای توازن و عدالت

امانت‌داری در امور مالی تنها به معنای دزدی نکردن نیست، بلکه شامل انواع سوءاستفاده مالی نیز می‌شود. موارد زیر نمونه‌هایی از امانت‌داری در معنای وسیع آن است.

■ مصرف درست منابع مالی

مانند:

- استفاده از بودجه‌ها در موارد تعیین شده
- خودداری از تحمیل هزینه‌های غیرضروری

■ شفافیت مالی

مانند:

- ثبت دقیق درآمدها و هزینه‌ها

- استفاده از سند و رسید

- پنهان نکردن امور مالی

■ پرهیز از اختلاس و تصرف غیرمجاز

مانند:

- برداشت پول بدون اجازه

- تغییر کاربری منابع مالی

■ رعایت عدالت

مانند:

- عدالت در پرداخت درست حقوق و مزایا

- جلوگیری از رانت و تبعیض‌های مالی

■ پرهیز از تعارض منافع

مانند:

- استفاده نکردن از موقعیت شغلی برای سود شخصی

- نپذیرفتن هدیه‌هایی که بر تصمیم مالی تأثیر می‌گذارد.

گفت‌وگو کنید

■ یکی از اعضای شرکت به سبب مشکلات درمانی که برای خانواده‌اش پیش آمده نیاز شدیدی به پول دارد. از قضا در فیش حقوقی سر ماه خود، مبلغی بیش از میزان واقعی حقوق خود را مشاهده می‌کند.

- از سویی، او می‌داند که اشتباهی در محاسبه حقوق او صورت گرفته و لازم است این را به حسابداری شرکت اطلاع دهد.

- اما از سوی دیگر، او می‌بیند که با مبلغ قید شده به راحتی می‌تواند هزینه‌های درمانی را فراهم کند.

- به نظر شما، آیا او می‌تواند تصمیم بگیرد که از آن مبلغ استفاده کند و درعین حال، ناقض اصل امانت‌داری نیز نباشد.

■ اگر حسابدار یک شرکت از سوءاستفاده مالی یکی از اعضای شرکت که از قضا دوست بسیار صمیمی اوست، با خبر شود، برای رعایت امانت‌داری چه باید بکند؟

- از سویی، او احساس می‌کند که اگر این مورد را به کارفرما گزارش دهد، به دوست صمیمی خود خیانت کرده و او وی را آدم‌فروش خواهد نامید.

- از سوی دیگر، او احساس می‌کند که اگر نخواهد گزارش دهد، به کارفرما خیانت کرده است.

- به نظر شما، او برای رعایت امانت چه تصمیمی باید بگیرد؟

ایفای نقش: اعضای کلاس به گروه‌های دو یا سه نفره تقسیم شوند و در موارد زیر به صورت نمایش، ایفای نقش کنند.

- پیشنهاد رشوه توسط عضوی از یک شرکت به حسابدار برای این که به نفع او در گزارش مالی دست ببرد. در یک حالت، ممکن است حسابدار این پیشنهاد را رد کند و این اقدام عضو را به کارفرما اطلاع دهد.

- نمایشی مربوط به رانت اطلاعاتی که منجر به انتفاع مالی فردی می‌شود. نمایش می‌تواند به شکایت از رانت‌خوار منجر شود و دفاع رانت‌خوار از اینکه خلافی نکرده و فقط اطلاعات به دست آورده، مورد بررسی و انتقاد داوران شکایت قرار گیرد.

ب) امانت‌داری در مورد اموال و تجهیزات : اموال و تجهیزات یک شرکت، به منزله امانتی است که در دست کارگزاران شرکت قرار گرفته است. سوء استفاده مالی یا به کارگیری نامناسب یا مخرب تجهیزات، به منزله نوعی خیانت در امانت است. امانت‌داری در این خصوص، شامل موارد زیر است:

■ حفاظت از ابزارها و تجهیزات کارگاه

فرد امانت‌دار نسبت به حفظ و نگهداری اموال و تجهیزات شرکت یا کارگاهی که در آن فعالیت می‌کند، حساس است. برای مثال، استفاده مناسب و آسیب نرساندن به صندوق‌ها، میزها، ابزارها و دستگاه‌های موجود در محیط، نمونه‌هایی از این نوع امانت‌داری است.

■ استفاده صحیح از منابع سازمانی

فرد امانت‌دار با روش‌های استفاده صحیح از منابع سازمانی آشنایی کافی کسب می‌کند و دستورالعمل‌های مربوط را در اقدام‌های خود اعمال می‌نماید. برای مثال، در خصوص هرجویان رشته کامپیوتر، استفاده بهینه از منابع زیر ضروری است: رایانه، اینترنت، نرم‌افزارهای دارای مجوز و سرور.

■ پرهیز از اتلاف مواد اولیه و انرژی

اسراف در استفاده از مواد اولیه و انواع انرژی موجود در شرکت به منزله نقض اصل امانت‌داری است (شکل ۱۰). برای مثال، استفاده بهینه از آب و برق موجود در محیط، نشانه امانت‌داری است.

■ شفافیت در قبال آسیب

اگر به هر دلیل، فرد در استفاده از اموال و تجهیزات شرکت، خواسته یا ناخواسته، آسیبی به آنها وارد کند، لازم است که گزارش آن را به کارفرما ارائه دهد و مسئولیت آسیب را به عهده بگیرد. پنهان کاری در این موارد، به منزله نقض اصل امانت‌داری است.

شکل ۱۰- پرهیز از اتلاف انرژی به منزله امانت‌داری در اموال و تجهیزات

گفت‌وگو کنید

■ آیا اگر فردی از ابزار یا مواد کارگاه در جهت نیازهای شخصی خود استفاده کند، می‌توان گفت که اصل امانت‌داری را نقض کرده است؟ در چه صورتی این کار مجاز یا غیرمجاز است؟

■ فردی مسئولیت رانندگی ماشین یک شرکت را به عهده گرفته است:

- آیا اگر او از آن همچون ماشین خودش مراقبت نکند، می‌توان گفت که اصل امانت‌داری را نقض کرده است؟

- اگر او بخواهد از آن همچون ماشین خود مراقبت کند، به چه مواردی باید توجه داشته باشد؟

■ هنرجویی درحین کار با یک دستگاه، ناخواسته موجب می‌شود که آسیبی جدی به آن وارد شود. اگر او بخواهد این را به کارفرما گزارش دهد، لازم خواهد بود که قطعه آسیب‌دیده را جایگزین کند و این کار هزینه بالایی دارد که او قادر به پرداخت آن نیست. از سوی دیگر، اگر مسئولیت آن را به عهده نگیرد و آن را مسکوت بگذارد، احساس می‌کند که در امانت خیانت کرده است. به نظر شما، اقدام شایسته در این مورد چیست؟

پژوهش

در خصوص عوامل مؤثر بر رفتار امانت‌دارانه هنرجویان در منابع سازمانی، موارد زیر را بررسی کنید:

- فرهنگ سازمانی

- الگوی رفتاری استادان

- احساس تعلق به سازمان

نتایج بررسی را به صورت روزنامه دیواری تهیه و در محل هنرستان نصب کنید.

پ) امانت‌داری در مورد اطلاعات و اسرار شغلی

- اطلاعات اساسی شرکت‌ها و نیز اسرار شغلی اعضای شرکت، حکم امانت را دارند.
- فرد امانت‌داری که به اقتضای حرفه خود با این امور ارتباط دارد، نسبت به حفظ آنها حساس است و از در اختیار گذاشتن آنها در نزد دیگران خودداری می‌کند.
- امانت‌داری در مورد اطلاعات و اسرار شغلی شامل مواردی از این نوع است:

■ افشا نکردن اطلاعات محرمانه شرکت

مانند:

- برنامه‌های آینده شرکت
- امور مالی شرکت
- اسناد داخلی و استراتژی‌های مدیریتی شرکت

■ افشا نکردن گفت‌وگوهای غیررسمی

مانند:

- گفت‌وگوهای شفاهی در جلسات

■ افشا نکردن اطلاعات دیجیتال

مانند:

- ایمیل‌ها و فایل‌های ذخیره شده افراد یا شرکت‌ها (شکل ۱۱)
- اطلاعات مربوط به افراد، شامل کارفرما، مراجعان و کارکنان

■ افشا نکردن اسرار حرفه‌ای تخصصی

مانند:

- نوپردازی‌های متعلق به شرکت
- داده‌های فنی

■ حداقل افشای اطلاعات لازم

- این کار در موارد ضروری انجام می‌شود، مانند:
- خطر جانی افراد
- دستور قضایی با توجه به مسیرهای قانونی

در چه صورتی می‌توان گفت‌وگوهای شفاهی و غیررسمی را افشا کرد، بدون آن که این کار اصل امانت‌داری را نقض کند؟

فرض کنید که شما شرکت کاری خود را تغییر داده و به شرکتی وارد شده‌اید که رقیب سرسخت شرکت پیشین شماست. مسئولان شرکت جدید از شما می‌خواهند که اطلاعات مهم شرکت پیشین، مانند استراتژی‌های مدیریتی و برنامه‌های آینده و حتی اطلاعات خصوصی مدیران را در اختیار آنان قرار دهید. شما چه تدابیری می‌اندیشید که:

- در معرض چنین درخواست‌هایی قرار نگیرید؟
- و اگر قرار بگیرید، چه اقدامی خواهید کرد؟

تحلیل فیلم: با مشاهده فیلمی درمورد اسرار اطلاعاتی افراد سازمان، عوامل افشا یا خودداری از افشای اسرار اعضای سازمان را مورد تحلیل و بررسی قرار دهید. مشخص کنید که جایگاه این عوامل در حرفه خود شما از چه قرار است؟ نتایج تحلیل و بررسی را در کلاس ارائه کنید و با هم‌کلاسی‌ها مورد بحث قرار دهید.

ت) امانت‌داری در مورد مسئولیت‌های محول شده. مسئولیت‌هایی که در یک شرکت یا مؤسسه به افراد محول می‌شود، در حکم امانتی است که در اختیار آنها قرار گرفته و لازم است همراه با تعهد نسبت به مسئولیت پذیرفته شود (شکل ۱۲).

شکل ۱۲- قبول مسئولیت محول شده، بدون تعهد، خلاف امانت‌داری است.

- فرد امانت‌دار درمورد مسئولیت و مأموریت خاصی که به او محول شده، اقدام مناسب را انجام می‌دهد. برای مثال:
 - انجام مأموریت را تا انتها به عهده می‌گیرد و آن را ناقص انجام نمی‌دهد.
 - خودش کار را انجام می‌دهد و اجرای آن را به فرد دیگری واگذار نمی‌کند که مشخص نیست او بتواند به نحو مناسب اجرا کند.
- نظم زمانی را در عمل مربوط به مسئولیت، رعایت می‌کند. برای مثال:
 - سر وقت مقرر در جایگاه مسئولیت خود قرار می‌گیرد، نه این که با تأخیر حاضر شود.
 - سر وقت مقرر جایگاه مسئولیت خود را ترک می‌کند، نه این که زودتر از موعد مقرر جایگاه را ترک کند.

گفت‌وگو کنید

- برخی از مسئولان امور در اداره‌های دولتی یا شرکت‌های خصوصی، از اجرای مناسب مسئولیت خود، شانه خالی می‌کنند و برای خود استدلال‌هایی دارند، مانند موارد زیر. نظر شما در خصوص این موارد چیست؟
 - مسئولان دیگر، کار خود را درست انجام نمی‌دهند، من هم یکی مثل بقیه.
 - حقوقی که به من پرداخت می‌شود، به اندازه کار من نیست. بنابراین، من هم کم‌کاری می‌کنم.
- فرض کنید شما مسئولیتی را قبول کرده‌اید و با دقت آن را انجام می‌دهید. مسئولان دیگری در کنار شما هستند که کم‌کاری می‌کنند. آنان شما را تهدیدی برای خود می‌دانند زیرا پرکاری شما موجب افشا شدن کم‌کاری آنان می‌شود. در نتیجه، آنان به شیوه‌های مختلف شما را تحت فشار قرار می‌دهند که مثل بقیه باشید. در این شرایط چه تصمیمی می‌گیرید؟

کار کلاسی

- تحلیل سخنرانی:** با گوش کردن به یک سخنرانی در مورد کودک‌یاری، مشخص کنید که امانت‌داری یک کودک‌یار درمورد مسئولیتی که قبول کرده، با توجه به جنبه‌های زیر، شامل چه اموری می‌شود:
 - گزارش کار به مسئول فرادست خود
 - برخورد امانت‌دارانه درمورد حفظ سلامتی کودکان
 - امانت‌داری نسبت به احساساتی که کودکان صادقانه با مربی درمیان می‌گذارند.
 - برخورد امانت‌دارانه در ارتباط با والدین کودکان

ث) **امانت‌داری در رابطه با مشتریان** : مورد دیگری از امانت‌داری، در رابطه با مشتریان آشکار می‌شود. در این خصوص، می‌توان موارد زیر را نمونه‌هایی از امانت و امانت‌داری محسوب کرد:

■ **ارائه اطلاعات صحیح و شفاف**

دادن اطلاعات مناسب در مورد کالایی که مشتری قصد خرید آن را دارد، نوعی رعایت اصل امانت‌داری است زیرا او با اعتماد به گزارش فروشنده حاضر به پرداخت پولی به ازای کالای مورد نظر شده است (شکل ۱۳).

■ **حفظ اطلاعات مشتریان**

اطلاعات مشتریان در نزد فروشنده شرکت، به منزله امانت است و انتقال آنها به افراد دیگر، در موارد غیرضرور، خلاف امانت‌داری محسوب می‌شود. برای مثال، ممکن است یک مشتری از باب درد دل کردن، برخی از اطلاعات خصوصی خود را با فروشنده شرکت درمیان بگذارد. در این حالت، ضرورتی ندارد که فروشنده، به هنگام ارائه گزارش کار به کارفرما، این اطلاعات را در اختیار او قرار دهد.

■ **حساسیت نسبت به وقت مشتریان**

وقت افراد را می‌توان یکی از دارایی‌های آنان به حساب آورد. هنگامی که مشتری در انتظار پاسخ مسئولی نشسته، در واقع، بخشی از وقت خود را در اختیار او قرار داده است. تضییع وقت مشتریان با امور غیرضروری، به نوعی ناقض اصل امانت‌داری خواهد بود.

شکل ۱۳- شفافیت با مشتری مصداقی از امانت‌داری است.

گفت‌وگو کنید

■ آیا اگر مشتری متوجه نقص کالا نشود، شما وظیفه دارید که آن را به اطلاع او برسانید؟ این درحالی است که این کار ممکن است او را از خرید منصرف کند و شما هم به سبب زیان‌دهی شرکت، نیاز دارید فروش بالایی را برای شرکت فراهم کنید.

■ اگر یک مشتری در انتظار پاسخ مسئول شرکت نشسته باشد، در موارد زیر، با توجه به اصل امانت‌داری، چگونه داوری می‌کنید:

- مسئول شرکت مشغول صحبت تلفنی با یکی از دوستان قدیمی خود است که مدت‌ها بوده از او خبری نداشته است.
- یک تلفن اضطراری از ناحیه خانوادهٔ مسئول شرکت به او شده و او درحالی که نگران تزییع وقت مشتری است، نسبت به وضع خانواده نیز نگرانی دارد. به نظر شما، او چگونه می‌تواند اقدام مناسبی انجام دهد؟

پژوهش

با توجه به جنبه‌های زیر، الگویی برای امانت‌داری در رابطه با مشتری ارائه کنید:

- حفظ محرمانگی در اطلاعات مشتری
- منافع مشتری و توصیه آنچه به نفع اوست
- حساسیت نسبت به وقت مشتری
- کیفیت خدمات ارائه شونده
- قیمت‌گذاری و تخفیف‌دهی
- قبول خطا توسط فروشنده و جبران‌گری

ارزشیابی شایستگی امانت‌داری در روابط حرفه‌ای

نام و نام خانوادگی : شماره ملی : تاریخ ارزشیابی:		
درس	امانت‌داری	استاندارد عملکرد:
واحد یادگیری	امانت‌داری در روابط حرفه‌ای	تحلیل نقش امانت‌داری در فعالیت‌های حرفه‌ای و پیامدهای نقض آن و تبیین ضرورت و شیوه‌های رفتار امانت‌دارانه در محیط آموزشی و حرفه‌ای شامل اموال، تجهیزات، اطلاعات، مسئولیت‌ها و اعتماد دیگران

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده			
۱	امانت داری اموال	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	امانت‌داری امور مالی برابر پنج اصل آن	۳				
				امانت‌داری اموال و تجهیزات برابر چهار اصل آن	۲				
				ناتوانی در امانت‌داری اموال	۱				
۲	امانت داری اطلاعات		ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین افشای اطلاعات بدون نقض امانت‌داری	۳			
					طبقه‌بندی اطلاعات با توجه به سطح دسترسی	۲			
					ناتوانی در طبقه‌بندی اطلاعات	۱			
۳	امانت داری مسئولیت			ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تشخیص انواع رابطه با مشتریان برابر موقعیت	۳		
						تعیین رابطه مأموریت و نظم زمانی و مسئولیت برابر سناریو	۲		
						ناتوانی در تعیین رابطه مسئولیت محول شده	۱		
شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:									
توجه به مسائل ایمنی محیط‌های کاری متفاوت، توجه به نقش سرمایه‌های وجودی در اخلاقی زیستن، پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط‌زیست و امانت‌داری									
پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط‌زیست و امانت‌داری									
عدم رعایت مسائل ایمنی									
توجه به نقش امانت‌داری و تمرین‌های آن در روابط حرفه‌ای									
پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط زیست									
عدم رعایت مسائل ایمنی									
☐ بلی									
☐ خیر									
ارزشیابی شایستگی:									
توضیحات:									
معیار شایستگی:									
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۲									
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش									
کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری									

پودمان پنجم

اخلاق حرفه‌ای در شرایط دشوار

استوار ماندن بر راه درست، حتی وقتی نادرستی آسان‌تر و رایج‌تر است.

واحد یادگیری ۱: وقتی بی‌اخلاقی عادی می‌شود

آیا می‌دانید

- ۱ چه رفتارهایی در محیط کار غیراخلاقی است و چگونه سلامت حرفه‌ای را تهدید می‌کند؟
- ۲ چگونه رفتارهای غیراخلاقی در محیط کار به مرور زمان عادی می‌شوند؟
- ۳ چرا رفتاری که رایج است همواره درست نیست؟

در محیط‌های حرفه‌ای، برخی رفتارهای غیراخلاقی ممکن است به مرور زمان رایج و عادی به نظر برسند. رفتارهایی مانند کم‌کاری، فریب مشتری و ویژه‌خواری (رانت) گاهی چنان در یک محیط کار تکرار می‌شوند که افراد آنها را بخشی طبیعی از کار می‌پندارند. اما آیا رواج یک رفتار می‌تواند دلیل درستی و مناسب بودن آن محسوب شود؟ چگونه می‌توان رفتارهای نادرست و فسادهای رایج در محیط کار را از رفتارهای درست و مناسب تفکیک کرد؟ هدف این واحد یادگیری این است که هنرجو بتواند علاوه بر تشخیص رفتارهای غیراخلاقی و آسیب آنها در محیط کار، از عادی شدن آنها و چگونگی این مسئله درک و دریافتی داشته باشد و بداند که آنچه رایج است همواره درست نیست بلکه می‌تواند برای خود فرد، هویت حرفه و جامعه آسیب‌زا باشد.

استاندارد عملکرد

تمایز رفتارهای غیراخلاقی رایج از درست و ارائه راهکار برای برون رفت از پیامدهای فردی، حرفه‌ای و اجتماعی عادی شدن بی‌اخلاقی.

تأمل در یک موقعیت

رضا، هنجروی رشته تأسیسات، برای کارآموزی به یک تعمیرگاه رفت. روز اول با دقت به کار استادکار نگاه می‌کرد. ظهر، یک مشتری برای تعمیر آب‌گرمکن آمد. استادکار پس از چند دقیقه بررسی گفت: «این قطعه باید عوض شود.» مشتری هزینه را پرداخت کرد و رفت. رضا که کنار میز کار ایستاده بود، دید قطعه‌ای که استادکار باز کرده کاملاً سالم است. با تعجب پرسید: «استاد، این قطعه که خراب نبود.» استادکار خندید و گفت: «پسر خوب، باید به فکر درآمد باشی.» رضا چیزی نگفت. چند روز بعد دید بعضی از شاگردهای او نیز همین روش را به کار می‌برند. رضا پیش خودش فکر می‌کرد که این کار درست نیست اما به این فکر نیز افتاده بود که اگر من مثل بقیه شاگردهایش نباشم و این روش را به کار نبرم، استادکار چه برخوردی با من خواهد داشت؟

■ رضا از چه چیزی و چرا تعجب کرد؟

■ چرا رضا فکر کرد که باید مثل بقیه شاگردهای کارگاه رفتار کند؟

■ آیا اگر همه یک رفتار را انجام دهند، می‌توان آن رفتار را درست دانست؟

گفت‌وگو کنید

زندگی حرفه‌ای و بیماری‌هایش

فعالیت حرفه‌ای بخشی از زندگی و گاه مهم‌ترین بخش از زندگی فرد است. - این اهمیت جنبه کمی دارد؛ چنان‌که گاه یک پزشک ممکن است نیمی از شبانه‌روز خود را به کارش اختصاص دهد.

شکل ۱- زندگی حرفه‌ای، مانند هر ارگانیسم زنده، در معرض ویروس قرار دارد؛ ویروس‌های تهدیدگر اخلاق

- این اهمیت جنبه کیفی نیز دارد زیرا هم شأن اجتماعی فرد را نشان می‌دهد (شغل داشتن، یک ارزش است) و هم سهم او را در شکل دادن به زندگی اجتماعی مشخص می‌کند، چنان‌که یک نانوا می‌داند که زندگی اجتماعی مردم چقدر به کار او وابسته است.

اما زندگی حرفه‌ای انسان نیز، مثل اندامگان (ارگانیسم) زنده، در معرض ویروس‌ها و میکروب‌های آسیب‌زا قرار دارد. دو نوع از تهدیدگرهای زندگی حرفه‌ای، یکی ضعف مهارت و دیگری ضعف اخلاقی است (شکل ۱):

- ضعف مهارت، زندگی حرفه‌ای را تهدید می‌کند. مهارت نداشتن یک آشپز در پخت مناسب غذا، ویروسی تهدیدکننده برای زندگی حرفه‌ای اوست.
- ضعف اخلاقی نیز یکی دیگر از تهدیدگرهای زندگی حرفه‌ای است. فروشنده‌ای که وزن کالا را بیشتر ثبت می‌کند تا مبلغ بیشتری از مشتری بگیرد، اقدامی غیراخلاقی انجام می‌دهد. لغزش‌های اخلاقی، زندگی حرفه‌ای را آلوده می‌کنند و وقتی شکل حادث پیدا کنند، آن را فاسد می‌سازند. آسیب لغزش اخلاقی، آثار خود را در سه سطح فردی، حرفه‌ای و اجتماعی آشکار می‌سازد.

■ در سطح فردی

هر لغزش اخلاقی، فرد را برای لغزش‌های بیشتر و بزرگ‌تر آماده می‌کند؛ لغزش‌هایی که شأن انسانی فرد را هدف می‌گیرند.

■ در سطح حرفه‌ای

لغزش‌های اخلاقی، اعتبار صاحب حرفه را از بین می‌برد و آینده حرفه را دچار مخاطره می‌کند.

■ در سطح اجتماعی

لغزش‌های اخلاقی به ضایع کردن حقوق مردم منجر می‌شود و پیوندهای اجتماعی مردم را سست می‌سازد.

تصور کنید که یک استادکار در حضور هنرجو به مشتری دروغ می‌گوید. این کار:
چه تأثیری بر اعتماد در حرفه مربوط خواهد داشت؟
چه تأثیری بر گردش اطلاعات در این حرفه خواهد داشت؟
چه تأثیری بر تصمیم‌گیری در این حرفه خواهد داشت؟

لغزش‌ها و خطاهای اخلاقی

لغزش‌ها و خطاهای اخلاقی مختلفی در کمین فعالیت‌های حرفه‌ای قرار دارند (شکل ۲).
نمونه‌های مهم از این قرار است:

- دروغ
- تقلب
- کم‌کاری
- کم‌فروشی
- خیانت در امانت
- رشوه دادن و گرفتن
- ویژه‌خواری (رانت)
- جعل اطلاعات
- ...

کسانی که لغزش‌ها و خطاهای اخلاقی را مرتکب می‌شوند، برای راضی کردن خود، توجیهی دست‌وپا می‌کنند، اما پیامدهای اخلاقی، حرفه‌ای و اجتماعی هر لغزش و خطایی، به دنبال انجام آن به طور قطع، به ظهور خواهند رسید.
در جدول شماره ۱ توضیح لغزش‌های اخلاقی مذکور را ملاحظه می‌کنید.

شکل ۲- لغزش‌ها و خطاهای اخلاقی در کمین فعالیت حرفه‌ای

جدول ۱- لغزش‌ها و خطاهای اخلاقی در حرفه

لغزش اخلاقی	نمونه	توجیه	پیامد	نمونه و پیامد در رشته شما؟
دروغ	تعمیرکاری که می‌داند قطعه سالم است اما به مشتری می‌گوید که خراب است.	اگر راست بگویم درآمد کمتری می‌شود.	یک درجه تضعیف اخلاقی فرد + از بین رفتن اعتماد مشتری و اعتبار حرفه	
تقلب	استفاده از جنس نامرغوب در ساخت یک قطعه	فقط یک بار است.	یک درجه تضعیف اخلاقی فرد + کاهش کیفیت کار	
کم کاری	کارآموزی که بخشی از مراحل کیفیت کنترل را انجام نمی‌دهد.	همه همین طور کار می‌کنند.	یک درجه تضعیف اخلاقی فرد + از بین رفتن اعتماد استادکار و کاهش کیفیت و افزایش خطا	
کم فروشی	فروش کالایی با کیفیت پایین‌تر از آنچه به مشتری اعلام شده است.	مشتری متوجه نمی‌شود.	یک درجه تضعیف اخلاقی فرد + تجاوز به حقوق مردم	
خیانت در امانت	استفاده شخصی از تجهیزات و ابزارهای کارگاه	فقط برای مدت کوتاهی است.	یک درجه تضعیف اخلاقی فرد + آسیب به اموال عمومی	
رشوه دادن و گرفتن	پرداخت پول یا هدیه برای برآوردن مقصود مثلاً برای جلو انداختن نوبت	بدون آن، کار پیش نمی‌رود.	یک درجه تضعیف اخلاقی فرد + تضعیف شایسته سالاری	
ویژه‌خواری (رانت)	انحصار در واردات یا خدمات	اگر من استفاده نکنم دیگران استفاده می‌کنند	یک درجه تضعیف اخلاقی فرد + تضعیف شایسته سالاری	

کار کلاسی

ایفای نقش: هنرجویان برای سه مورد از جدول ۱ سناریوهایی به صورت ایفای نقش طراحی و اجرا کنند و سپس آن را موضوع بحث و گفت‌وگوی جمعی قرار دهند.

برای مثال، در یک ایفای نقش، می‌توان این شخصیت‌ها را در نظر گرفت:

- **استادکار:** (دردو حالت رعایت و نقض اصول اخلاقی)
- **کارآموز:** (برعکس استادکار، در دو حالت نقض یا رعایت اصول اخلاقی)
- **مشتری:** (در دو حالت بی‌اطلاع ماندن و اطلاع یافتن از نقض کار)
- **وسوسه‌گر:** (توجیه‌گر با بیان عباراتی مانند: «همه همین کار را می‌کنند» یا «کسی نمی‌فهمد»).

پژوهش کنید

رانت (rent) واژه‌ای فرانسوی است به معنای پول و دارایی هنگفتی که یک فرد نادرست، بدون کار و تلاش به دست می‌آورد. ویژه‌خواری (رانت) انواع مختلفی دارد. برای مثال، در اختیار گذاشتن اطلاعات مخفی در فعالیت اقتصادی، شکلی از ویژه‌خواری است.

- در گفت‌وگو با هوش مصنوعی، انواع مختلف ویژه‌خواری را فهرست کنید و جنبه ویژه‌خواری در آن را تحلیل کنید.

- بررسی کنید که در رشته خودتان چه انواعی از ویژه‌خواری می‌تواند تحقق یابد.

عوامل زمینه‌ساز برای لغزش‌ها و خطاهای اخلاقی

افراد تحت تأثیر برخی از عوامل محیطی به لغزش‌های اخلاقی روی می‌آورند و برای اقدام به آنها دست به انتخاب می‌زنند. آگاهی نسبت به این عوامل بسیار مهم است و خود، گامی است برای پرهیز از افتادن در دام آنها. در ادامه، به برخی از مهم‌ترین عوامل اشاره می‌کنیم.

(الف) طمع ورزی: طمع به این معناست که فرد، چیزی بیش از حق خود را بخواهد و در این مسیر برای کسب سود بیشتر، به هر وسیله‌ای چنگ بیندازد. این عامل در فعالیت حرفه‌ای بسیار بروز و ظهور دارد (شکل ۳). برای مثال، آشنایی که برای دست‌یافتن به سود بیشتر، از مواد غذایی ارزان‌تر یا بی‌کیفیت‌تر استفاده می‌کند، دچار احساس طمع شده است.

شکل ۳- بیش از حق خود خواستن، آفت فعالیت حرفه‌ای است.

با توجه به عامل طمع، چه زمانی تمایل طبیعی فرد به پیشرفت و کسب درآمد، به طمع تبدیل می‌شود؟

پرسش

(ب) منفعت کوتاه مدت: منظور از منفعت کوتاه مدت این است که فرد سود فوری را به منافع بلندمدت ترجیح دهد. برای مثال، یک فروشنده وقتی احساس می‌کند که مشتری کم‌اطلاعی به او مراجعه کرده، ممکن است وسوسه شود که اطلاعات نادرستی در مورد ارزش بالای کالا به او بدهد و از این طریق سود بیشتری برای خود فراهم کند. فرد در اینجا دچار نوعی نزدیک‌بینی شده و چشم به سود فوری دوخته و منافع بلندمدت را نادیده می‌گیرد.

با توجه به عامل منفعت کوتاه مدت، آیا هر سود فوری، سود واقعی است یا به ضرر بزرگ‌تر منجر می‌شود؟ اگر پاسخ مثبت است، چگونه این امر اتفاق می‌افتد؟

پ) فشار دوستان: این عامل به دو صورت غیرمستقیم و مستقیم می‌تواند آشکار شود. در حالت اول، هنگامی که همکاران یا دوستان به شیوه‌ای نادرست عمل می‌کنند، همین رویه رایج، ما را دعوت به هماهنگی و هم‌رنگی با جماعت می‌کند و ممکن است ما از متفاوت بودن با دیگران احساس نگرانی و ترس داشته باشیم. در حالت دوم، برخی از دوستان یا همکاران، به طور مستقیم، از ما می‌خواهند که به شیوه او و دیگران عمل کنیم و مرتکب لغزش اخلاقی شویم. برای مثال، وقتی اغلب افراد ساعت حضور خود در کارگاه را به طور غیرواقعی ثبت می‌کنند، ممکن است ما هم تابع این رویه عمومی بشویم یا اگر دیگران به طور مستقیم از ما بخواهند که مثل بقیه باشیم، ممکن است این دعوت را اجابت کنیم.

با توجه به عامل فشار دوستان، آیا همیشه حق با جماعت است و فقط فرد را باید ناهنجار و خطاکار در نظر گرفت یا ممکن است جماعت، ناهنجار و خطاکار باشد و حق با فرد باشد؟ اگر پاسخ مثبت است، چه زمانی ممکن است چنین بشود؟

ت) ترس از دست دادن موقعیت: گاهی افراد در فعالیت حرفه‌ای بر سر دوراهی قرار می‌گیرند؛ به این صورت که یا باید برای اینکه شغل و موقعیت خود را از دست ندهند، مرتکب لغزش اخلاقی شوند یا از اقدام غیراخلاقی خودداری کنند و در نتیجه آن، از لحاظ شغل یا موقعیت در مخاطره قرار گیرند. این عامل بسیار قدرتمند است زیرا طبیعی است که از دست دادن شغل یا موقعیت، نتایج منفی زیادی برای افراد دارد. برای مثال، کارآموزی که تخلف اخلاقی یکی از دوستانش را متوجه می‌شود، ممکن است از دادن گزارش به مسئول کارگاه خودداری کند، چون نگران آن است که محبوبیت خود را نزد دوستش از دست بدهد.

با توجه به عامل ترس از دست دادن موقعیت، آیا حفظ موقعیت به هر قیمتی درست است؟ اگر پاسخ مثبت است، انتخاب چنین رویه‌ای در بلندمدت به چه نتایجی منجر می‌شود؟

تحلیل سخنرانی: با گوش کردن به یک سخنرانی در مورد عوامل بی‌اخلاقی، مشخص کنید که چه عوامل دیگری در بی‌اخلاقی مؤثر است و در حرفه خودتان مثال‌هایی برای آن ذکر کنید.

فرایند عادی شدن بی‌اخلاقی

هیچ‌کس یک‌باره و ناگهانی به اقدام خلاف اخلاق روی نمی‌آورد. لغزش‌های اخلاقی اغلب به تدریج صورت می‌گیرند و در اثر عادی شدن گسترش می‌یابند (شکل ۴). عادی شدن بی‌اخلاقی، خطرناک‌ترین عامل رواج بی‌اخلاقی است. از این رو، لازم است فرایند آن را با دقت مورد توجه قرار دهیم. با این کار، ردپای بی‌اخلاقی را شناسایی می‌کنیم و می‌توانیم صدای گام‌های سبک و مرموز آن را پیش از آنکه به نهایت برسد، بشنویم و هوشیار باشیم. فرایند عادی شدن بی‌اخلاقی شامل گام‌های زیر است:

الف) تخلف کوچک: عادی شدن با انجام یک تخلف اخلاقی کوچک شروع می‌شود. برای مثال، کارآموزی که یک بار کم‌کاری می‌کند، این احساس را دارد که کار بدی کرده است. **ب) توجیه کردن:** در این گام، فرد برای سبک کردن تنش وجدانی خود، تخلف کوچک خود را توجیه می‌کند. برای مثال، کارآموز مورد نظر ما با خود می‌گوید: «فقط همین یک‌بار» یا «خب، همه این کار را می‌کنند، این که چیزی نیست». **پ) تکرار:** وقتی فرد برای اولین بار اقدام به یک کار غیراخلاقی می‌کند، دچار تنش وجدانی می‌شود و زشتی کار خود را احساس می‌کند و از آن در رنج خواهد بود. اما هنگامی که به طور مکرر به لغزش اخلاقی تن بدهد، آن احساس درونی را از دست می‌دهد تا جایی که دنبال توجیه هم نمی‌گردد و تخلف اخلاقی آسان‌تر می‌شود. در مثال کارآموز، بعد از چندین بار کم‌کاری، احساس بد درونی در او محو می‌شود و با خیال راحت‌تری می‌تواند تخلف کند.

شکل ۴- بی‌اخلاقی می‌تواند به قاعده رایج در حرفه تبدیل شود.

ت) عادت شدن: تکرار رفتار غیراخلاقی منجر به عادت می‌شود. وقتی عادت ایجاد شد، یک نیروی درونی در فرد شکل گرفته است که او را به انجام کار سوق می‌دهد، به طوری که مقاومت در برابر این نیرو دشوار می‌شود.

ث) سرایت کردن: هنگامی که فرد با عادت‌تی که یافته، با راحتی و به طور مداوم، به تخلف اخلاقی اقدام می‌کند، افراد تازه‌کار نیز با دیدن این رویه معمول، وسوسه می‌شوند که از آن پیروی کنند. در مثال مورد نظر، اگر کارآموز جدیدی نیز وارد کارگاه شود و رفتار کارآموز پیشین را ببیند، او هم ممکن است به کم‌کاری اقدام کند.

ج) تبدیل شدن به فرهنگ حرفه: با گسترش یافتن یک رفتار غیراخلاقی در حرفه‌ای معین، این رفتار به فرهنگ کار در آن حرفه تبدیل می‌شود و همگان یا اکثریت افراد حرفه، آن را به منزله قاعده کار در نظر می‌گیرند و انجام می‌دهند. به این ترتیب، برای مثال، کم‌کاری می‌تواند به یک استاندارد تبدیل شود و همه یا اکثر افراد یک کارگاه یا شرکت آن را در رفتار خود آشکار کنند، بدون اینکه احساس ناخوشایندی داشته باشند.

د) رواج بی‌اخلاقی در حرفه: اکنون با وارد شدن یک تخلف اخلاقی به فرهنگ کاری یک حرفه، بی‌اخلاقی رواج یافته و وجدان صاحبان حرفه نیز بی‌حس شده است. در چنین فضایی، از قضا، انجام رفتار اخلاقی، به منزله کاری نادرست احساس خواهد شد.

گفت‌وگو کنید

- با توجه به گام‌های عادی شدن بی‌اخلاقی، اولین قدم برای جلوگیری از عادی شدن بی‌اخلاقی چیست؟
- با توجه به آنچه در بند ۳ (تکرار) به منزله جریان احساسات درونی در فرایند عادی شدن تخلف مطرح شد، آیا احساس‌ها یا تصورات درونی ما همیشه درست است؟ چگونه می‌توانیم درمورد این حالت‌های درونی خودمان به درستی داورى کنیم؟

کار کلاسی

تحلیل فیلم: با مشاهده فیلمی که در آن رفتارهای حرفه‌ای غیراخلاقی رخ می‌دهد، مشخص کنید که چه مراحل در بروز آن وجود داشته است. شما در چنین شرایطی چه می‌کنید؟

ارزشیابی شایستگی وقتی بی اخلاقی عادی می‌شود

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی :
درس	اخلاق حرفه‌ای در شرایط دشوار	استاندارد عملکرد: تمایز رفتارهای غیراخلاقی رایج از درست و ارائه راهکار برای برون‌رفت از پیامدهای فردی، حرفه‌ای و اجتماعی عادی شدن بی اخلاقی
واحد یادگیری	وقتی بی اخلاقی عادی می‌شود	

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده		
۱	آسیب ناشی از لغزش اخلاقی	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان: ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین آثار سطح اجتماعی برابر سناریو	۳			
				تعیین آثار سطح حرفه‌ای برابر حرفه	۲			
				ناتوانی در تعیین آسیب ناشی از لغزش	۱			
۲	لغزش‌های اخلاقی			- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تشخیص تخلفات مربوط به امانت‌داری و عدالت و انصاف برابر سناریو	۳		
					تشخیص تخلفات مربوط به صداقت و مسئولیت‌پذیری برابر موقعیت	۲		
					ناتوانی در تشخیص تخلفات	۱		
۳	عوامل زمینه‌ساز لغزش‌های اخلاقی			- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تشخیص عوامل زمینه‌ساز لغزش‌های اقتصادی و اجتماعی برابر سناریو	۳		
					تشخیص عوامل زمینه‌ساز لغزش‌های فردی و لغزش‌های محیطی و سازمانی برابر موقعیت	۲		
					ناتوانی در تشخیص عوامل زمینه‌ساز لغزش	۱		
۴	عادی شدن بی اخلاقی			- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تشخیص پیامدهای عادی شدن بی اخلاقی برابر نمونه	۳		
					تعیین نمونه‌های عادی شدن بی اخلاقی برابر موقعیت	۲		
					ناتوانی در تعیین نمونه عادی شدن	۱		
شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:								
توجه به مسائل ایمنی محیط‌های کاری متفاوت، اهمیت به تشخیص و ترجیح رفتارهای اخلاقی و منظم در زندگی فردی و اجتماعی، پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط‌زیست و تعالی فردی								
			تعهد به مقاومت در برابر عوامل زمینه‌ساز لغزش‌های اخلاقی و تلاش برای انتخاب رفتار درست					
			پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط زیست					
			عدم رعایت مسائل ایمنی					
☐ بلی						ارزشیابی شایستگی:		
☐ خیر								
توضیحات:								
معیار شایستگی:								
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ و ۴								
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش								
کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری								

واحد یادگیری ۲: وقتی اخلاقی بودن دشوار می‌شود

آیا می‌دانید

- ۱ اخلاقی بودن در محیط حرفه‌ای با موانعی روبه‌روست؟
- ۲ غلبه بر این موانع همیشه آسان نیست؟
- ۳ چگونه می‌توان بر این موانع غلبه کرد؟

در زندگی حرفه‌ای، همیشه انتخاب اخلاقی آسان نیست. گاهی فرد برای حفظ شغل، جلب رضایت دیگران، کسب منفعت بیشتر یا هماهنگ شدن با محیط، تحت فشار قرار می‌گیرد تا برخلاف اصول اخلاقی عمل کند. فرد حرفه‌ای مسئول، نه تنها باید رفتار درست را بشناسد، بلکه نیاز دارد که در شرایط دشوار از ارزش‌های اخلاقی خود پاسداری کند. هدف این واحد یادگیری این است که هنرجو ضرورت اخلاقی بودن در شرایط دشوار را درک کند و چگونگی غلبه بر موانع اخلاقی بودن در این شرایط و حفظ سلامت حرفه‌ای را بشناسد و از این شناخت در حرفه خود بهره بگیرد.

استاندارد عملکرد

تشخیص موقعیت‌های دشوار اخلاق حرفه‌ای و ارائه راه‌حل مسئولانه برای حفظ سلامت اخلاقی خود.

تأمل در یک موقعیت

مریم باید برای مسابقه مهارت‌های فنی، یک برنامه رایانه‌ای تحویل می‌داد. دو روز بیشتر فرصت نداشت. هنگام جست‌وجو در اینترنت، پروژه‌ای پیدا کرد که تقریباً همان چیزی بود که نیاز داشت. دوستش گفت: «فقط کافیست که اسم خودت را جای اسم برنامه‌نویس قبلی بگذاری، هیچ‌کس متوجه نمیشه.» مریم می‌دانست اگر بخواهد پروژه را خودش بنویسد شاید فرصت کامل کردن آن را نداشته باشد و رتبه خوبی به دست نیآورد. از سوی دیگر، اگر پروژه آماده را به نام خود ارائه کند، موفقیتش واقعی نخواهد بود. فایل پروژه روی صفحه باز بود و دکمه «ذخیره با نام» چشمک می‌زد ...

گفت‌وگو کنید

- مسئله اخلاقی مریم چیست؟
- چه تفاوتی میان «دسترسی داشتن» و «مجاز بودن» وجود دارد؟
- انتخاب اخلاقی در شرایط مریم چیست و چگونه ممکن است که او بتواند این انتخاب را انجام دهد؟
- اگر شما جای او بودید چه می‌کردید؟ و چرا؟

موقعیت دشوار اخلاقی

اخلاقی بودن هنگامی دشوار می‌شود که فرد با چالش اخلاقی روبه‌رو می‌شود. از چالش اخلاقی، گاه تحت عنوان تعارض منافع یاد می‌شود زیرا از سویی، منافع شخصی فرد مطرح است و از سوی دیگر، وظایف حرفه‌ای که با مسئولیت اخلاقی در حرفه ملازم است. در موقعیت‌های دشوار، فرد باید دست به انتخاب بزند؛ انتخابی سخت که فرد را با چالش روبه‌رو می‌کند (شکل ۵).

شکل ۵- انتخاب در شرایط دشوار اخلاقی، فرد را با چالش‌های شکننده روبه‌رو می‌سازد.

البته، باید توجه داشت که مقصود از منافع، فقط منافع مادی نیست بلکه منافع به معنای عام مطرح است که درانجام وظایف حرفه‌ای، منفعتی مانند رشد شخصیت اخلاقی فرد نیز مورد نظر است.

آنچه تحت عنوان عوامل زمینه‌ساز لغزش اخلاقی مطرح شد، اغلب حاکی از موقعیت‌های دشوار اخلاقی بود. نمونه‌های موقعیت دشوار یا تعارض منافع عبارت‌اند از:

- راست‌گویی یا حفظ منفعت شخصی
- امانت‌داری یا کسب سود بیشتر
- رعایت کیفیت کار و قبول تقصیر در تأخیر یا تحویل سریع و سرهم‌بندی کردن کار
- عدالت یا جانب‌داری از دوست
- و ...

یک موقعیت دشوار اخلاقی را در هر یک از حرفه‌های زیر یا در رشته شغلی خودتان پیدا کنید و علت دشواری آن را توضیح دهید:

- صنایع غذایی
- معماری و ساختمان
- گرافیک
- حرفه شما؟

ایفای نقش

موقعیت: شما کارآموز یک کارگاه خدمات رایانه‌ای هستید. سرپرست کارگاه به شما می‌گوید در گزارش تعمیر ۱۰ دستگاه، بنویسید همه دستگاه‌ها به طور کامل بررسی و سرویس شده‌اند. اما شما می‌دانید دو دستگاه به علت کمبود وقت اصلاً بررسی نشده‌اند. سرپرست می‌گوید: «اگر این گزارش امروز تکمیل نشود، شرکت جریمه می‌شود. بعد فرصت می‌کنیم آن دو دستگاه را هم بررسی کنیم. فعلاً فقط گزارش را امضا کن».

نقش‌ها

۱ کارآموز

- نگران درست کاری و مسئولیت حرفه‌ای است.
- از طرفی نمی‌خواهد با سرپرست دچار مشکل شود.

۲ سرپرست

- بر تحویل به موقع کار تأکید می‌کند.
- فشار زمانی و مالی را مطرح می‌کند.

۳ دوست

- می‌گوید: «همه جا از این کارها می‌کنند؛ مسئله مهمی نیست».

۴ نماینده مشتری

- انتظار دارد گزارش‌ها واقعی و دقیق باشند.
کارآموز باید یکی از گزینه‌ها را انتخاب کند: گزارش را امضا کند، از امضا خودداری کند، یا پیشنهاد راه‌حل دیگری بدهد (برای مثال، گزارش ناقص ثبت شود یا مهلت بیشتری درخواست شود).

- ۱ چه ارزش‌هایی با هم در تعارض بودند؟
- ۲ فشار اصلی برای تصمیم نادرست چه بود؟
- ۳ اگر شما جای کارآموز بودید چه می‌کردید؟
- ۴ آیا راهی وجود داشت که هم مشکل سازمان حل شود و هم صداقت حفظ شود؟
- ۵ شجاعت اخلاقی در این موقعیت چه معنایی دارد؟

اگر فرد بخواهد در شرایط دشوار اخلاقی، تصمیم‌گیری مناسب و اخلاقی انجام دهد، لازم است فرایند مشخصی را دنبال کند. در فرایند تصمیم‌گیری اخلاقی، چندگام برداشته می‌شود و در هرگام، پرسش خاصی پاسخ داده می‌شود (شکل ۶).

شکل ۶ - تصمیم‌گیری اخلاقی، لحظه‌ای نیست، فرایندی است.

این فرایند شامل پاسخ به پرسش‌های متوالی زیر است:

الف) مسئله چیست؟ در این گام، لازم است تعارض مشخص شود. برای مثال، وقتی هنرجوی رایانه نمی‌تواند کالای قابل تعمیر را در زمان مقرر تحویل دهد، بر سر یک دوراهی قرار دارد: اعتراف به خطا و عدم تحویل یا پنهان کردن مشکل دستگاه و تحویل آن در زمان مقرر. مسئله این است که فرد مسئولیت خطای خود را قبول کند یا آن را زیرپا بگذارد و ظاهر کار را مناسب نشان دهد.

ب) چه کسانی تحت تأثیر قرار می‌گیرند؟ به طور مشخص معلوم کنیم که طرفین تعارض منافع چه کسانی هستند. در مثال بالا، طرفین تعارض، از سویی هنرجو است که تحت تأثیر فشار اقرار به خطاست و از سوی دیگر، مشتری است که کالای ناقص را تحویل خواهد گرفت.

پ) گزینه‌های ممکن چیست؟ در این گام باید مشخص شود که چه گزینه‌هایی برای فرد وجود دارد. در مثال بالا، دو گزینه وجود دارد: یا باید هنرجو اقرار به خطای خود بکند و منفعت مشتری را تأمین کند یا آبروی خود را در ظاهر حفظ کند و به مشتری ضرر برساند.

ت) پیامد هر گزینه چیست؟ در اینجا فرد باید به بررسی پیامدها و نتایج هر گزینه بپردازد. در مثال بالا، پیامد اقرار به خطا، جلب اعتماد مشتری است، هرچند به بهای تلخی اقرار به خطا. پیامد تحویل کالای ناقص چیست؟ سود هنرجو در صرفه‌جویی زمانی، از سویی و ضرر مشتری و عدم اعتماد به هنرجو، از سوی دیگر.

ث) کدام گزینه اخلاقی است؟ در این گام، فرد باید مشخص کند که کدام یک از گزینه‌ها با ارزش‌های اخلاقی سازگارتر است و همان را انتخاب نماید. در مثال بالا، گزینه اول، ویژگی مطلوب را دارد زیرا موجب جلوگیری از ضرر رساندن به مشتری است؛ هرچند هنرجو با تلخی اقرار به خطا مواجه است.

ج) انجام، باز خورد و بازاندیشی. در این گام نهایی، فرد گزینه مورد نظر را به انجام می‌رساند و پس از انجام، به گرفتن بازخورد همت می‌گمارد و براساس آنها به بازاندیشی می‌پردازد. در مثال مورد نظر، هنرجو عذر خود را به مشتری می‌گوید و کار را با تأخیر اما درست تحویل می‌دهد. وی در این مورد، سعی می‌کند نظر مشتریان را جویا شود و براساس این ارزیابی‌ها مبنای تصمیم‌گیری‌های بعدی خود را مشخص می‌کند.

■ تحلیل موقعیت

با توجه به مرحله‌ای که در فرایند تصمیم‌گیری اخلاقی مطرح شد، ویژگی هر مرحله را در مورد هنرجویان زیر مشخص کنید.

■ حریم خصوصی

هنرجو هنگام تعمیر رایانه به فایل‌های شخصی مشتری دسترسی پیدا می‌کند و این کنجکاو را او برمی‌انگیزد که از محتوای فایل‌ها مطلع شود.

■ عدالت در مورد کودکان

یکی از کودکان، به سبب زیبایی چهره و نیز شیرین‌زبانی، نظر کودک‌یار را به شدت به خود جلب کرده است. او به‌طور طبیعی تمایل دارد که با این کودک بیشتر حرف بزند و ارتباط برقرار کند.

■ تصمیم اخلاقی بگیرید.

در گروه خود و با کمک هنرآموزتان با طرح یک مسئله اخلاقی در رشته خود، با نظر به موقعیت تولید، عرضه خدمات و یا فروش محصول، فرایند تصمیم‌گیری اخلاقی را نشان دهید:

رشته شما:	
موقعیت: تولید ☐ عرضه خدمات ☐ فروش محصول ☐	
۱	مسئله چیست؟
۲	چه کسانی تحت تأثیر قرار می‌گیرند؟
۳	گزینه‌های ممکن چیست؟
۴	پیامد هر گزینه چیست؟
۵	کدام گزینه اخلاقی است؟
۶	انجام، باز خورد و بازاندیشی

راجر بواژولی مهندس شرکت سازنده بخشی از موشک شاتل فضایی چلنجر بود. او پیش از پرتاب، بارها هشدار داد که به علت سرمای هوا، قطعه‌ای از موشک ممکن است درست عمل نکند و جان فضاوردان را به خطر اندازد. مدیران پروژه وی را تحت فشار قرار دادند که سخن خود را پس بگیرد تا کار به مرحله اجرا برسد. اما، با وجود فشارهای مدیریتی، او بر نظر فنی خود پافشاری کرد، هرچند هشدارهایش نادیده گرفته شد. پس از پرتاب، شاتل منفجر شد و همه سرنشینان جان باختند.^۱

در اغلب شرایط دشوار، فرد برای تصمیم‌گیری اخلاقی باید شجاعت از خود نشان دهد. این از آن‌رو است که اخلاقی بودن، اغلب، کارآسانی نیست و لازم است فرد حاضر باشد برای آن، بهایی پرداخت کند. شجاعت اخلاقی، نوعی شنا در جهت خلاف جریان آب است (شکل ۷).

شکل ۷- شجاعت اخلاقی؛ شنا در خلاف جهت جریان آب

شجاعت اخلاقی توسط سه عامل مهم در فرد برانگیخته می‌شود. هریک از این سه عامل، جنبه حیثیتی دارد و از حرمت برخوردار است. وقتی مسئله‌ای برای انسان حرمت دارد و جنبه حیثیتی پیدا می‌کند، شجاعت در فرد اوج می‌گیرد. این سه عامل عبارت‌اند از: **الف) حرمت انسانی:** فردی که اخلاقی بودن را شرطی مهم برای حفظ شأن انسانی خود می‌داند، برای تصمیم اخلاقی، شجاعت پیدا می‌کند. در این حالت، مسئله جنبه حیثیتی پیدا می‌کند زیرا حیثیت انسانی در مخاطره قرار گرفته است. **ب) حرمت اجتماعی:** حساس بودن نسبت به آسیب‌رسانی به اموال و حقوق دیگران نیز جنبه حیثیتی دارد زیرا فرد با چنین تعرضی، خود را در قالب یک دزد احساس خواهد کرد.

^۱– Boisjoly, Roger. P., Curtis, Ellen Foster, & Mellican, Eugene. (1989). Roger Boisjoly and the challenger disaster: The ethical dimensions. *Journal of Business Ethics*, 8(4), 217-23.

پ) **حرمت حرفه‌ای:** بخشی از شخصیت فرد، از حرفه او سرچشمه می‌گیرد. بنابراین، حفظ شخصیت فرد در گرو حفظ اعتبار حرفه‌ای است که فرد به آن مشغول است. استادکاری که به شخصیت حرفه‌ای خود احترام می‌گذارد، حاضر نخواهد شد در ازای سود بیشتر حرمت حرفه‌ای خود را پایمال کند.

گفت‌وگو کنید

در مثال‌های زیر، شجاعت اخلاقی را با نظر به سه عاملی که در آن مطرح است تحلیل کنید:

- ۱ انجام کار درست حتی وقتی که به لحاظ مادی برای فرد ضرر ایجاد می‌کند.
- ۲ مقاومت در برابر فشار غیر اخلاقی جمع و گروه
- ۳ پذیرش مسئولیت اشتباه
- ۴ دفاع از حق کسی که مورد ستم واقع شده است.
- ۵ تقلب نکردن وقتی که دیگران تقلب می‌کنند و سود می‌برند.
- ۶ گزارش نقص فنی هنگامی که موجب نارضایتی مسئول می‌شود.
- ۷ درگزينش نیرو، ترجیح فرد شایسته به دوست یا آشنا

عدالت و موقعیت‌های دشوار اخلاقی

یکی از موارد مهم موقعیت‌های دشوار اخلاقی، رعایت عدالت در فعالیت‌های حرفه‌ای است. حتی می‌توان گفت که عدالت در همه موارد دشواری‌های اخلاقی مطرح است و اخلاقی بودن مستلزم رعایت عدالت است (شکل ۸).

- ۱ مسئله رعایت عدالت از جمله در موقعیت‌های تعارض منافع آشکار می‌شود زیرا عدالت یعنی ترجیح حق بر منفعت شخصی.
- ۲ در شجاعت اخلاقی نیز رعایت عدالت شاخص مهمی است زیرا عدالت یعنی ترجیح حق بر روابط خاص.

شکل ۸- عدالت؛ شاخص تصمیم‌گیری در موقعیت‌های دشوار اخلاقی

شکل ۹- دوراهی در چالش های حرفه

■ عدالت و چالش دوراهی ها

چالش عدالت ورزی به صورت
قرار گرفتن بر سر دوراهی آشکار
می شود (شکل ۹).

نمونه هایی از چالش دوراهی در فعالیت های حرفه ای:

- ۱ وقتی وسایل کمیاب فعالیت هنری در دسترس قرار می گیرد و مسئول کارگاه به این فکر می کند که این وسایل را پنهان و احتکار کند تا در زمان آتی سود بیشتری کسب کند یا در اختیار مشتریان قرار دهد، برسر دوراهی انصاف یا بی انصافی قرار گرفته است.
- ۲ وقتی مسئول کارگاه کشاورزی می خواهد فاکتور یکی از آشنایان زودتر از بقیه پرداخت شود، حسابدار برسر دوراهی عدالت قرار گرفته است.
- ۳ وقتی استاد در رشته رایانه از شما می خواهد که گزارش کار یک پژوهش را ارائه بدهید و شما در برابر این چالش قرار دارید که سهم افراد را در انجام پژوهش به درستی بیان کنید و رنجش دوستی را که سهم اندکی داشته به جان بخرید یا نه، در معرض آزمون عدالت قرار گرفته اید.

گفت و گو کنید

- دو نمونه از رعایت عدالت در موقعیت های دشوار اخلاقی را در رشته خودتان ذکر کنید و در خصوص آنها به پرسش های زیر پاسخ دهید:
- چه فشارها یا تعارض منافعی در موقعیت مطرح است؟
- تصمیم عادلانه چیست؟
- هزینه تصمیم عادلانه چیست؟

کار کلاسی

- ایفای نقش:** مواردی از چالش عدالت ورزی در حرفه خودتان را در قالب ایفای نقش طراحی و اجرا کنید.
- برای مثال، در زمینه حسابداری:
- مسئول شرکت و اصرار بر درست ثبت نکردن قیمت برخی از کالاهای خریداری شده
 - هنرجوی حسابداری
 - فردی در پشت پرده؛ سروش اخلاقی (الهام بخش رعایت اصول اخلاقی)

الگوبرداری از شخصیت‌های اخلاقی حرفه

- تحقق اخلاق حرفه‌ای در هنجاریان، یک جریان تربیتی است.
- یکی از شیوه‌های بسیار مؤثر در تربیت، داشتن الگو و الگوبرداری از رفتار آنها است.
- این شیوه در تربیت حرفه‌ای نیز قابل استفاده است و لازم است هنجاریان به شناخت شخصیت‌های اخلاقی، به طور کلی و در حرفه خودشان، به طور خاص، بپردازند (شکل ۱۰).
- حتی کسب شجاعت اخلاقی که لازمه اخلاقی بودن است، در ارتباط با الگوها شکل می‌گیرد.
- مطالعه سرگذشت شخصیت‌های اخلاقی نیز مرتبط با الگوبرداری است.

شکل ۱۰- شخصیت‌های الگوها: الهام‌بخش اخلاق حرفه‌ای

- درمورد دو نقش الگوها که در زیر آمده و مقایسه آنها از جهت میزان تأثیرگذاری بحث و گفت‌وگو شود:
- ارتباط مستقیم و توصیه کلامی استادکار به هنرآموز
- ارتباط غیرمستقیم از طریق نشان دادن رعایت اخلاق در رفتارهای عملی استادکار

گفت‌وگو کنید

- با استفاده از هوش مصنوعی، زندگی‌نامه یا سرگذشت دو تن از شخصیت‌های برجسته در حرفه‌های مختلف و در صورت امکان در حرفه خودتان را بررسی کنید و ویژگی‌های اخلاقی آنان در فعالیت حرفه‌ای را گزارش کنید.

پژوهش

ارزشیابی شایستگی وقتی اخلاقی بودن دشوار می‌شود

نام و نام خانوادگی :	شماره ملی :	تاریخ ارزشیابی:
درس	اخلاق حرفه‌ای در شرایط دشوار	استاندارد عملکرد: تشخیص موقعیت‌های دشوار اخلاق حرفه‌ای و ارائه راه‌حل مسئولانه برای حفظ سلامت اخلاقی خود
واحد یادگیری	وقتی اخلاقی بودن دشوار می‌شود	

ردیف	مراحل یادگیری	شرایط یادگیری (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	موقعیت‌های دشوار اخلاقی	ویدئو پروژکتور، میز، صندلی، تابلو ، سناریوهای طراحی شده و پوستر زمان : ۴۰ دقیقه	- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تعیین دوگانگی‌های چالش اخلاقی برابر سناریو	۳	
				تشخیص برخورد با تعارض منافع برابر حرفه	۲	
				ناتوانی در تعیین موقعیت‌های دشوار	۱	
۲	تصمیم‌گیری اخلاقی در شرایط دشوار		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	ارائه راهکار تصمیم‌گیری درست برابر سناریو	۳	
				تشخیص مراحل تصمیم‌گیری برابر موقعیت	۲	
				ناتوانی در تشخیص مراحل تصمیم‌گیری	۱	
۳	شجاعت اخلاقی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	تحلیل نمونه‌های شجاعت اخلاقی و حیثیت اجتماعی برابر سناریو	۳	
				تحلیل نمونه‌های شجاعت اخلاقی و حیثیت حرفه‌ای برابر موقعیت	۲	
				ناتوانی در تحلیل نمونه‌های شجاعت اخلاقی و حیثیت انسانی	۱	
۴	عدالت و موقعیت‌های دشوار اخلاقی		- بالاتر از حد انتظار - قابل قبول - غیر قابل قبول	الگوپردازی از شخصیت‌های اخلاقی برابر حرفه	۳	
		تعیین مصادیق عدالت و چالش دوراهی‌ها برابر موقعیت		۲		
		ناتوانی در تعیین مصادیق عدالت		۱		
شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:						
توجه به مسائل ایمنی محیط‌های کاری متفاوت، پایبندی به اخلاق حرفه‌ای حتی در شرایط دشوار، پیشگیری از اجرای فعالیت‌های آسیب‌زننده به محیط زیست و امانت‌داری						
ارزشیابی شایستگی:						
توضیحات:						
معیار شایستگی:						
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳ و ۴						
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش						
کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل یادگیری						
☐ بلی ☐ خیر						

منابع

- برنامه درسی درس اخلاق حرفه‌ای شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش. (۱۴۰۴). دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش
- زینی‌وندنژاد و همکاران. (۱۴۰۴). ارزشیابی درس اخلاق حرفه‌ای شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش
- سعدی، مصلح‌الدین. (۱۳۷۴). *گلستان*، تصحیح و توضیح غلامحسین یوسفی. تهران: خوارزمی.
- الشریف‌الرضی، محمدبن‌الحسین. (۱۳۸۷). *نهج‌البلاغه*، صبحی صالح، حکمت ۲۳۷. بیروت: دارالکتب اللبنانی.
- فردوسی، ابوالقاسم. (۱۳۸۶). *شاهنامه*، به کوشش جلال خالقی مطلق، ۸ جلد. تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی.
- قرآن کریم.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۸). *بررسی تطبیقی اقتصاد محیط‌زیست از دیدگاه تقنینی و نظارتی*. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- مولانا، جلال‌الدین محمد بلخی. (۱۳۸۷). *مثنوی معنوی*، براساس نسخه رینولد نیکلسن. تهران: انتشارات سایه نیما.
- هوگو، ویکتور. (۱۴۰۲). *بینوایان*، ترجمه حسینقلی مستعان، ۲ جلد. تهران: امیرکبیر.

■ Boisjoly, Roger P., Curtis, Ellen Foster, & Mellican, Eugene. (1989). Roger Boisjoly and the Challenger disaster: The ethical dimensions. *Journal of Business Ethics*, 8(4), 217–230.

■ King, Martin L., Jr. (1963). *Strength to love*. New York, NY: Harper & Row.

■ MacIntyre, Alasdair. (2002). *A short history of ethics*. London: Routledge.

■ Scheffler, I. (1985). *Of human potential: An essay in the philosophy of education*. London: Routledge & Kegan Paul.

